

T.C.

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ZAMAN VE KRONOLOJİYİ
ALGILAMA BECERİSİ BAĞLAMINDA TARİHİ ŞAHSİYETLERE YER
VERİLME DURUMUNUN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ÖCAL

DANIŞMAN

DOÇ. DR. TAHSİN YILDIRIM

AKSARAY 2022

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ZAMAN VE KRONOLOJİYİ
ALGILAMA BECERİSİ BAĞLAMINDA TARİHİ ŞAHSİYETLERE YER
VERİLME DURUMUNUN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT ÖCAL

DANIŞMAN
DOÇ. DR. TAHSİN YILDIRIM

AKSARAY 2022

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren (6) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı :Murat

Soyadı :ÖCAL

Bölümü :Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi : 01/02/2022

TEZİN

Türkçe Adı :Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

İngilizce Adı : Investigation of Including Historical Personalities in Social Studies Textbooks in the Context of Time and Chronology Perception Skills

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Murat ÖCAL

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Murat ÖCAL tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: (Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM)

İmza

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: (Prof. Dr. Halil TOKCAN)

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Niğde Üniversitesi)

.....

Üye: (Dr. Öğrt. Üyesi Hatice GEDİK)

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 01/02/2022

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve

Sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. Sevilay USLU DİVANOĞLU

İmza

TEŞEKKÜR

Ders kitabı öğrencinin öğreneceği bilgiler açısından rehber konumunu üstlenen bir materyaldir. Bu materyalin eğitim açısından bir pusula rolüne sahip olması vesilesiyle büyük bir ehemmiyete haizdir. Çalışmamızda pusula nev'inden olan ders kitaplarının zaman ve kronoloji becerisi yönü itibariyle tarihi şahsiyetlere yer verilme durumları incelenmiştir.

Çok değerli hocalarım Prof. Dr. Halil TOKCAN ve Dr. Öğr. Üyesi Hatice Gedik'e yardım ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Tez çalışmamın başlangıcından sonuna dek her aşamasında büyük bir itina ile yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM' a yardım ve desteklerinden ötürü şükranlarımı sunarım.

Murat ÖCAL

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ZAMAN VE
KRONOLOJİYİ ALGILAMA BECERİSİ BAĞLAMINDA TARİHİ
ŞAHSİYETLERE YER VERİLME DURUMUNUN İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Murat ÖCAL, Aksaray 2022

ÖZET

Araştırmanın amacı 2020-2021 eğitim öğretim yılında kullanılan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında yer verilme durumunun incelenmesidir. Bu araştırma ile 2020-2021 eğitim öğretim yılında okutulan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi tarihi şahsiyetler bağlamında ne derece yer verildiği ve nasıl dağılım sergilediği incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim öğretim yılında MEB yayınlarına ait 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Verileri toplamak için araştırmanın amacına uygun bir şekilde ilgili literatür incelenmiş, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği ile tarama modelinde bir çalışma yapılmıştır. İnceleme sonucu elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin konu kazanımlarına uygun olduğu görülmüştür. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumu 5. Sınıf düzeyinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisine doğrudan kazandırılacak beceriler arasında yer verilmemiştir. Öğrenme alanlarına, konulara göre yer verilen tarihi şahsiyetlerin zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazandırılmasındaki yeri ve önemi ortaya konulmuştur.

Bilim Kodu: 11009

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi, Tarihi

Şahsiyet, Ders Kitabı, Betimsel Tarama, Doküman Analizi

Sayfa Adedi: 119

Danışman: Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

AKSARAY UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
INVESTIGATION OF HISTORICAL PERSONS IN THE CONTEXT
OF PERCEPTION OF TIME AND CHRONOLOGY IN SOCIAL
STUDIES TEXTSBOOKS

(Master's Thesis)

Murat ÖCAL. Aksaray 2022

ABSTRACT

The aim of the research is to examine the situation in which historical figures are included in the 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks used in the 2020-2021 academic year in the context of the ability to perceive time and chronology. With this research, the extent to which the skill of perceiving time and chronology is included in the 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks taught in the 2020-2021 academic year in the context of historical figures and how it is distributed was examined. The sample of the research consists of 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks belonging to MEB publications in the 2020-2021 academic year. In order to collect the data, the relevant literature was examined in accordance with the purpose of the research, and a study was carried out in the scanning model with the document analysis technique, one of the qualitative research methods. The data obtained as a result of the examination were evaluated by descriptive analysis method. According to the findings, it was seen that the skill of perceiving time and chronology in the 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks was suitable for the subject acquisitions. Inclusion of historical figures in the context of the skill of perceiving time and chronology is not among the skills that will be directly gained to the skill of perceiving time and chronology at the 5th grade level. The place and importance of historical figures in learning areas and subjects in gaining the ability to perceive time and chronology has been revealed.

Science Code: 11009

Key Words: Social Studies, Time and Chronology Perception Skill, Historical Personality, Textbook, Descriptive Scanning, Document Analysis

Page Number: 119

Supervisor: Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1.PROBLEM DURUMU	1
1.2.PROBLEM CÜMLESİ.....	4
1.3.ALT PROBLEMLER	4
1.4.ARAŞTIRMANIN AMACI.....	4
1.5.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	4
1.6.SAYILTILAR	5
1.7.SINIRLILIKLAR	6
1.8.TANIMLAR	6
İKİNCİ BÖLÜM	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1.EĞİTİM NEDİR?.....	7
2.2. SOSYAL BİLGİLER NEDİR?	7
2.3.SOSYAL BİLGİLERİN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL GELİŞİMİ	9
2.4.TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER	10
2.5.2018 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI	11

2.5.1.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Amaçları.....	12
2.6.BECERİ.....	13
2.6.1.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler	14
2.6.2.Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi.....	15
2.7.TARİHİ ŞAHSİYET NEDİR?	19
2.8.DERS KİTABI	20
2.9.İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	25
YÖNTEM.....	25
3.1.ARAŞTIRMANIN MODELİ	25
3.2.ÖRNEKLEM.....	26
3.3.VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	26
3.4.VERİLERİN TOPLANMASI.....	27
3.5.VERİLERİN ANALİZİ.....	27
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	29
BULGULAR.....	29
4.1.ALT PROBLEMLERE İLİŞKİN BULGULAR.....	29
4.1.1.SOSYAL BİLGİLER 5, 6 VE 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA HANGİ TARİHİ ŞAHSİYETLERE YER VERİLMİŞTİR?	29
4.1.2.SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA YER VERİLEN TARİHİ ŞAHSİYETLERİN ALANLARI NELERDİR?.....	34
4.1.3.SOSYAL BİLGİLER 5, 6 VE 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA TARİHİ ŞAHSİYETLERE YER VERİLİRKEN SARMAL YAPI DİKKATE ALINMIŞ MIDIR?.....	36
4.1.4.SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA ZAMAN VE KRONOLOJİYİ ALGILAMA BECERİSİ HANGİ ÖĞRENME ALANLARINDA DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİLER ARASINA EKLENMİŞTİR?	
36	
4.1.5.SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÖĞRENME ALANLARI SONLARINDA YER VERİLEN DEĞERLENDİRME BÖLÜMLERİNDE TARİHİ ŞAHSİYETLERLE İLGİLİ SORULARA YER VERİLMİŞ MİDİR?	37
4.1.6. SOSYAL BİLGİLER 5., 6. VE 7. SINIF DERS KİTAPLARINDA TARİHİ ŞAHSİYETLERİN HAKLARINDA BİLGİ VERİLME DURUMU VE KULLANILMA SIKLIĞINA NASIL YER ALMIŞTIR?	38

4.2.BEŞİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÖĞRENME ALANI, KONU VE BECERİLER	45
4.2.1.Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Kazandırılmasına Uygun Yerler	46
4.3.ALTINCI SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÖĞRENME ALANI, KONU VE BECERİLER	52
4.3.1.Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Konuların İncelenmesi.....	53
4.4. YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ÖĞRENME ALANI, KONU VE BECERİLER.....	66
4.4.1.Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Konuların İncelenmesi.....	67
BEŞİNCİ BÖLÜM	79
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	79
5.1. SONUÇ VE TARTIŞMA	79
5.1.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi.....	80
5.1.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi.....	80
5.1.3.Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi.....	81
5.2. ÖNERİLER.....	82
KAYNAKÇA	83
EKLER.....	90
TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	96

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretimi Kapsamında Yer Alan Bilim Dalları	8
Tablo 2: Sosyal Bilgiler İlişki Ağı.....	9
Tablo 3: Zaman Ve Kronoloji İle İlgili Konuların Verileceği Sınıf Düzeyi.....	17
Tablo 4: Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımları.....	18
Tablo 5: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Öğrenme Alanlarına Göre Konuların ve Tarihi Şahsiyetlerin Dağılımı.....	29
Tablo 6: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Öğrenme Alanlarına Göre Konuların ve Tarihi Şahsiyetlerin Dağılımı.....	30
Tablo 7: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Öğrenme Alanı ve Konulara Tarihi Şahsiyetlerin Dağılımı.....	33
Tablo 8: 5., 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlerin Alanlarına Göre Dağılımı.....	34
Tablo 9: Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımları.....	36
Tablo 10: Öğrenme Alanları Sonunki Değerlendirme Sorularda Sınıflara Göre Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumu	37
Tablo 11: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Durumu	38
Tablo 12: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Durumu	39
Tablo 13: : 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Durumu	42
Tablo 15: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Yer Alan Konu Ve Tarihi Şahsiyetler	47
Tablo 16: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Konu ve Tarihi Şahsiyetler	49
Tablo 17: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu ve Beceriler.....	52
Tablo 18: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Öğrenme Alanı ve Konular	53

Tablo 19: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Toplumdaki Rollerim” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	53
Tablo 20: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Bizi Biz Yapanlar” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler.....	55
Tablo 21: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	55
Tablo 22: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	56
Tablo 23: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Hak, Özgürlük, Sorumluluk” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	57
Tablo 24: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Türklerin Anayurdu Orta Asya” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	57
Tablo 25: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İslamiyet ’in Doğuşu” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler.....	59
Tablo 26: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Türkler İslamiyet İle Tanışıyor” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	59
Tablo 27: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Yeni Yurt Anadolu” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler.....	62
Tablo 28: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Tarihi Yollar” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler.....	65
Tablo 29: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu Ve Beceriler	66
Tablo 30: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Öğrenme Alanı Ve Konular	67
Tablo 31: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlerle” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	68
Tablo 32: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Bilimin Öncüleri” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler.....	70
Tablo 33: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkidir” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	71

Tablo 34: 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	72
Tablo 35: 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	74
Tablo 36: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	75
Tablo 37: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Vakif Demek Medeniyet Demek” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	75
Tablo 38: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	76
Tablo 39: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Geleceğin Senin Ellerinde” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	76
Tablo 40: 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Dijital Teknoloji Çağındayız” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler	77

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1: Zaman Türleri	16
Görsel 2: Tarih Şeridi (s. 37).....	47
Görsel 3: Kral Hammurabi Temsili Görseli (s. 39)	48
Görsel 4: Tarih Şeridi (s. 44).....	48
Görsel 5: Bilim İnsanları (s. 181).....	50
Görsel 6: Sanatçı ve Eserleri (s. 182).....	51
Görsel 7: Fotoğraflarla Rollerim (S. 15)	54
Görsel 8: Yunus Emre Temsili Resim (S. 32).....	56
Görsel 9: Oğuz Kağan Destanı (S. 51).....	58
Görsel 10: İbn-i Sina Temsili Resim (S. 77).....	60
Görsel 11: Dönemin önemli ilim İnsanları ve eserleri (S. 76)	61
Görsel 12: Sultan Alparslan (s. 84).....	63
Görsel 13: Vezir Nizamülmülk (S. 83)	63
Görsel 14: Anadolu' nun Yurt Olma Adımları (S. 88)	64
Görsel 15: Anadolu 'nun Manevi Önderleri (s. 94)	65
Görsel 16: Geçmişten Günümüze Yazı (s. 127)	69
Görsel 17: Orta Çağ Bilim Ve Kültür Merkezleri (s. 139).....	70
Görsel 18: Gutenberg ve İcadı Matbaa (s.142)	71
Görsel 19: Değerlendirme Soru Örneği (s. 155).....	72
Görsel 20: Montesquieu (S. 150).....	73
Görsel 21: Mustafa Kemal (S. 151)	73
Görsel 22: Mete Han'ın Toprakla İlgili Sözü (S. 159)	74
Görsel 23: Fatih Sultan Mehmed'in Vakfiyesinin Şartları (S. 169)	76
Görsel 24: Konu Etkinliği (S. 183).....	77
Görsel 25: Sanayi Devrimi'nin Aşamaları (S. 186).....	78

KISALTMALAR LİSTESİ

Ed.: Editör

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MÖ.: Milattan Önce

MS.: Milattan Sonra

NCSS: Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi

S.: Sayfa

SBDÖP: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

TDK: Türk Dil Kurumu

Vb: Ve benzeri

Vd: Çok Yazarlı Eserlerde İlk Yazardan Sonrakiler

Yy: Yüzyıl

%: Yüzde

EKLER LİSTESİ

Ek 1: İncelenen MEB Yayınları ilköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	90
Ek 2: İncelenen MEB Yayınları ilköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	92
Ek 3: İncelenen MEB Yayınları ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	94

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sayıtları, araştırmanın sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

1.1.Problem Durumu

Yazının icadı, şüphesiz bilginin kalıcılığında ve gelecek kuşaklara aktarımında tarihin en mühim icatlarının başında yer almaktadır. Yazının tarihsel gelişimini incelediğimizde bir ihtiyaca binaen ortaya çıkmış ve o alanda insanların hayatlarını kolaylaştırmıştır. Yazının kullanıma başlanmasından belli bir süre sonra yazılanların daha hızlı ve daha çok insana, topluma ulaştırılması mevzuu bahis olmuştur. Bunun neticesi olarak da matbaa bir icat olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazı ile birlikte oluşan bilgi birikimi kitaplar aracılığıyla gelecek kuşaklara aktarımı sağlanmıştır. Kitap, insanların yaptığı tüm çalışmalarını geleceğe aktaran yazılı bir metindir. Ders kitapları da öğrencilerin öğretim programlarına uygun şekilde hazırlanmış bilgileri, okuyarak, sıralı ve doğru bir şekilde öğrenmelerini sağlayacak olan metinlerdir (Şahin, 2004).

Okul ortamında öğretmenler ve öğrencilerin en fazla kullandığı eğitim materyali ders kitaplarıdır. 2005 sosyal bilgiler öğretim programı ile sosyal bilgiler dersinin; öğrencilerin eğlenebileceği, düşünme becerilerini geliştirebileceği, yaratıcı olmanın hazzını tadabilecekleri, eğlenirken öğrenebilecekleri bir disiplin haline getirmeye çalışılmıştır (Ata, 2006). Ders kitaplarının eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılan materyallerin başında geldiği bir gerçektir. Ders kitapları eğitim-öğretim için belirlenen hedef ve amaçlara ulaşmada hem öğrenci hem de öğretmen için bir rehber rolündedir. Ders kitaplarının; öğrenci seviyesine ve ders kazanımlarına uygun, güncel, görsel çeşitliliği, akıcı bir dil kullanımı gibi

kriterlere uygun hazırlanması gerekmektedir. Belirlenen kriterlere uygun hazırlanan ders kitapları, eğitim-öğretim sürecinin daha etkin ve verimli kullanımını sağlar (Kılıç & Seven, 2008). Etkili bir ders kitabı öğrenciye bireysel öğrenme fırsatı sunması ve amaçlara ulaşmada kılavuzluk etmesi yönüyle önemli bir araçtır.

Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitaplarını Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı aracılığı ile öğretim programlarına uygun bir tarzda hazırlamaktadır. Ders kitapları öğretim programında belirlenen hedeflere göre içerik boyutunu sunmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin işlenmesinde geçmişten günümüze gelişen teknoloji ile birlikte ders kitapları en önemli öğretim aracı olma niteliğini sürdürmektedir (Demirkaya, 2017).

Bireyler, içerisinde yaşadıkları topluma bir takım değer ve becerilerle uyum sağlamaktadırlar. Bireylerin dünyayı algılama ve yorumlama tarzlarını değerler şekillendirmekte, değerlerin bireylerin toplumsallaşmasında ve bağ kurabilmesinde etkili olduğu ifade edilmektedir (Kurtdaş, 2017). Türk milli eğitim sisteminin ana gayesi değerlerimiz ve yetkinliklerle donanmış bireylerin gerekli olan bilgi, beceri ve davranışlarla müteşekkil olarak yetiştirmektir. Öğretim programı ile belirlenen hedefler(bilgi, beceri, değer, kazanım) verilirken değerlerimiz ve yetkinlikler bu hedefler arasındaki birliği kuran köprü ve ülkü işlevi görmektedir (MEB, 2018). Beceri Türk Dil Kurumu sözlüğünde (TDK, 2016) elinden iş gelme, ustalık maharet veya bireyin öğrenimine bağlı olarak bir işi başarma ve bu işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği olarak ifade olunan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin tarihi olayları, mekânları ve konuları anlamaları, kavramaları istenmektedir. Safran (2006)'a göre, öğrencilerin 11 yaş civarında somut, 15 yaşından sonra soyut kavramlarla düşünmeye başladığı göz önüne alındığında, 6. sınıf yaşı 12, 9. sınıf yaşı 15 olduğu bilinmektedir. Tarih anlayışındaki bu yaşlara göre oluşan farklılık derslerde kullanılan dokümanlarında nitelik ve nicelik yönünden farklılık göstermesinin önemli olduğunu vurgulamıştır (Safran, 2006). Olayların geçtiği yerlere ait öğrencilerin somut bilgilere sahip olmaları mekânın önemini algılamalarını önemli ölçüde etkilemektedir (Öztürk, 2010). Müfredatların ve ders kitaplarının zaman ve kronolojinin algılanması yönünden; yöntem, teknik ve içerik olarak yetersiz kalması sebebiyle zaman ve kronolojiyi algılama becerisi öğrencilerin hafızalarında tam manasıyla şekillenememektedir. Zaman ifadesi, bir eylemin, bir hadisenin yaşandığı, yaşanacağı ve yaşanabileceği an, vakit olarak ifade edilir (TDK, 2016). Zaman ve kronoloji öğrencinin kendini tanımasını, geçmiş-bugün-

gelecek arasında net bir bağlantı kurabilmesini sağlayan önemli bir beceridir. Yapılandırmacı yaklaşımla öğrenciyi, öğrenme sürecinde daha aktif hale getiren bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama gibi son derece önemli olan bir beceri yapılandırmacı yaklaşımla öğrenciyi merkeze alan ve daha etkin hale getiren bir anlayışla öğrencilerin günlük hayatla bağlantı kurabilmelerinde önemli bir etkisi olmuştur (Brooks & Brooks, 1999). Bu bağlamda Öğrencilerin zihinsel aktivitelerinden de hareketle soyut konuların somutlaştırılmasıyla zaman ve kronolojiyi algılamalarının daha kalıcı ve verimli olması sağlanmış olacaktır.

2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programında, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi; takvim bilgisi, zamanları ayırt etme(geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman), zamansal ifadeleri doğru kullanma, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama ve oluşturma gibi konuları kapsamaktadır (MEB, 2005). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ise zaman ve kronolojiyi algıma becerisi kazanım açıklaması ile doğrudan verilmektedir (MEB, 2018).

Şahsiyet, kişi manasına gelen bir kelime iken tarih ise bir millerin geçmişinde bulunan tüm olayları araştırarak ortaya koyan bir bilimdir. Tarihi şahsiyetlerin ise bir milletin tarihinde önemli bir konuma sahip, o millet için ehemmiyetli kişiler olduğunu söyleyebiliriz. Bu şahsiyetlerin tanıtıldığı ve öğretildiği ders, sosyal bilgiler dersi olarak karşımıza çıkmaktadır. 2020-2021 eğitim-öğretim yılında MEB yayınları tarafından hazırlanan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin tarihi şahsiyetlerle birlikte yer verilme durumu incelenmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi 6. sınıfların “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras” öğrenme alanlarında 7. sınıfların ise “Bilim Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında doğrudan kazandırılacak beceriler içerisinde yer almaktadır. 5. sınıfta kazandırılacak beceriler arasına zaman ve kronolojiyi algılama becerisi eklenmemiştir. Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumu incelenmiş olup belirtilen ders kitaplarında bulunan içeriğin kazanımlarla ne derece uyduğu çalışmanın problemi oluşturmaktadır.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesi “Sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetler zaman ve kronolojiyi algılama becerisine göre ne şekilde yer almıştır?” şeklinde oluşturulmuştur.

Araştırmanın problem cümlesi haline getirilmesi, araştırılması yapılacak olan konuya bir sınır çizerek araştırmanın belli bir kalıba girmesini sağlar. Konuyu özetleyecek şekilde problem cümlesi araştırmanın ehemmiyetli adımlarının başında gelir. Problem cümlesinin konuyu ortaya koyması, araştırmanın geliştirilmesinde ve raporlanmasında rehber vazifesini ifa eder (Balcı, 2013).

1.3. Alt Problemler

1. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında hangi tarihi şahsiyetlere yer verilmiştir?
2. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer verilen tarihi şahsiyetlerin alanları nelerdir?
3. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yer verilirken sarmal yapı dikkate alınmış mıdır?
4. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi hangi öğrenme alanlarında doğrudan verilecek beceriler arasına eklenmiştir?
5. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında öğrenme alanları sonlarında yer verilen değerlendirme sorularında tarihi şahsiyetlerle ilgili sorulara yer verilmiş midir?
6. Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin haklarında bilgi verilme durumu ve kullanılma sıklığına nasıl yer almıştır?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmasının temel amacı sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumunun incelenmesidir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler öğretim programı 1998 yılında çok disiplinli bir yaklaşımla hazırlanmış 2005 yılında revize edilerek disiplinler arası bir yaklaşımla uygulamaya geçilmiştir. Revize edilen yeni programla birlikte daha önceki programlarda yer almayan kavram, beceri ve değer gibi üç önemli unsur dâhil edilmiştir. SBDÖP (MEB, 2005) beceri, değer ve kavram öğretimine

verilen önem artmıştır.

2018 yılı SBDÖP’de çeşitli öğrenme alanı ve konularla birlikte doğrudan kazandırılmasının hedeflendiği yirmi yedi beceri yer almaktadır. Bu becerilerden biri olarak karşımıza çıkan zaman ve kronolojiyi algılama becerisi; öğrencinin doğru zamansal sıralama yapabilmesinde, olayları oluş sırasına dizebilmesinde, takvim bilgisi kazanmasında, zaman ayırımını yapabilmesinde, olayları sebep sonuç ilişkisine göre dizayn edebilmesi yönünden önemli bir beceridir. Zamanla ilgili yorum yapabilmek ve çıkarımda bulunabilmek bu becerinin önemli getirileri arasında yer almaktadır (Demircioğlu, 2005; Kaymakçı & Altun, 2016).

Günümüz dünyasında bilgi edinmek teknoloji ile birlikte son derece kolaylaşmıştır. Böyle bir ortamda bilgiyi üretmek ve kullanmak ön planda yer almıştır. Bireyin diğer insanlarla uyumlu bir şekilde hayatını sürdürebilmesi için temel becerileri etkin bir şekilde uygulaması gerekmektedir. Bu süreçte temel becerilerin öğretimi eğitimin en önemli amaçlarından biri haline gelmiştir (Çelikkaya, 2011). Zaman ve kronolojiyi algılama gibi ehemmiyetli bir becerinin yapılandırmacı öğrenme süreciyle kazandırılması, süreçte öğrencinin aktif olması, soyut olanların somutlaştırılması, öğrencinin kendi hayatı ile ilişkilendirmesi, kazanılan becerinin etkili ve kalıcı olmasını sağlayacaktır. Öğrenci için soyut olan bilgilerin, zamansal yönden, tarihi şahsiyetlerle ilişkilendirilerek sunulması hem zaman ve kronoloji algısının gelişimine katkı sağlayacak hem de tarihi şahsiyetler aracılığı ile tarih öğretimi kolaylaşacaktır.

Bu araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda okutulan 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin tarihi şahsiyetlerle birlikte yer alma durumu belirlenerek yapılacak araştırma ve geliştirme çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışma, 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin incelenmesi ve tarihi şahsiyetler aracılığı ile kazandırılmak istenilen becerinin ortaya konulması bakımından önemlidir.

1.6. Sayıtlar

Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyal bilgiler dersi öğretim programına uygun olduğu ve literatür taraması sonucu elde edilen bilgilerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmaktadır.

1.7. Sınırlılıklar

- Araştırma 2020-2021 eğitim öğretim yılı MEB yayınları olan 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıyla sınırlıdır.
- 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile sınırlıdır.
- 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile sınırlıdır.

1.8.Tanımlar

Eğitim: Kişilerin istenilen yönde, önceden belirlenen hedeflere ulaşma sürecidir (Fidan, 2009; Taş, 2004)

Sosyal Bilgiler: Sosyal Bilgiler vatandaşlık yeterliliklerini geliştirme maksadıyla sosyal ve beşeri bilimleri birlikte değerlendiren bir çalışma alanıdır. Program içerisinde sosyal bilgiler, antropoloji, coğrafya, tarih, ekonomi, felsefe, hukuk, sosyoloji, psikoloji ve dinin yanında matematik ve doğa bilimlerini de kendi sistemine dâhil ettiği sistemli ve eşgüdümlü bir çalışma alanıdır (Öztürk & Deveci, 2016).

Ders Kitabı: Ders kitabı, belli bir disiplinin (Sosyal Bilgiler, Türkçe, Tarih vb.) öğretimi için düzeyleri belirlenmiş öğrencilere yönelik hazırlanan, öğretim programlarına göre içerik düzenlemesi yapılan ve incelenmesi yapılarak onaylanmış temel kaynaktır (Ceyhan & Yiğit, 2003).

Zaman ve Kronoloji: Takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş-şimdiki-gelecek zaman), zaman ifadelerini doğru kullanma, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama ve zaman şeridi oluşturma gibi alt becerilerini kapsayan ve bu becerilerin kazandırılması neticesinde oluşan alana özgü bir beceridir (MEB, 2005).

Tarihi Şahsiyet: Tarih içerisinde kendini gösteren, tarihi olayları bizzat meydana getiren ya da gerçekleşmesinde katkısı bulunan üzerinden zaman geçmesine rağmen günümüzdeki önemini devam ettiren isimleri unutulmamış kişilerdir (Deniz, 2011).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Eğitim nedir?

“Kişinin, içerisinde bulunduğu çevrede yetenek, inanç ve müspet yöndeki diğer hal ve hareketlerini şekillendirdiği, geliştirmeye çalıştığı zamanın tümüne eğitim denilmektedir.” (Ergün, 2009).

“Bireyin davranışlarının geliştirilmesi, kabiliyet ve istidatlarının ortaya çıkarılması, bunların işlenerek faydalı işler yapacak hale getirilmesi” (Yılmaz, 2004).

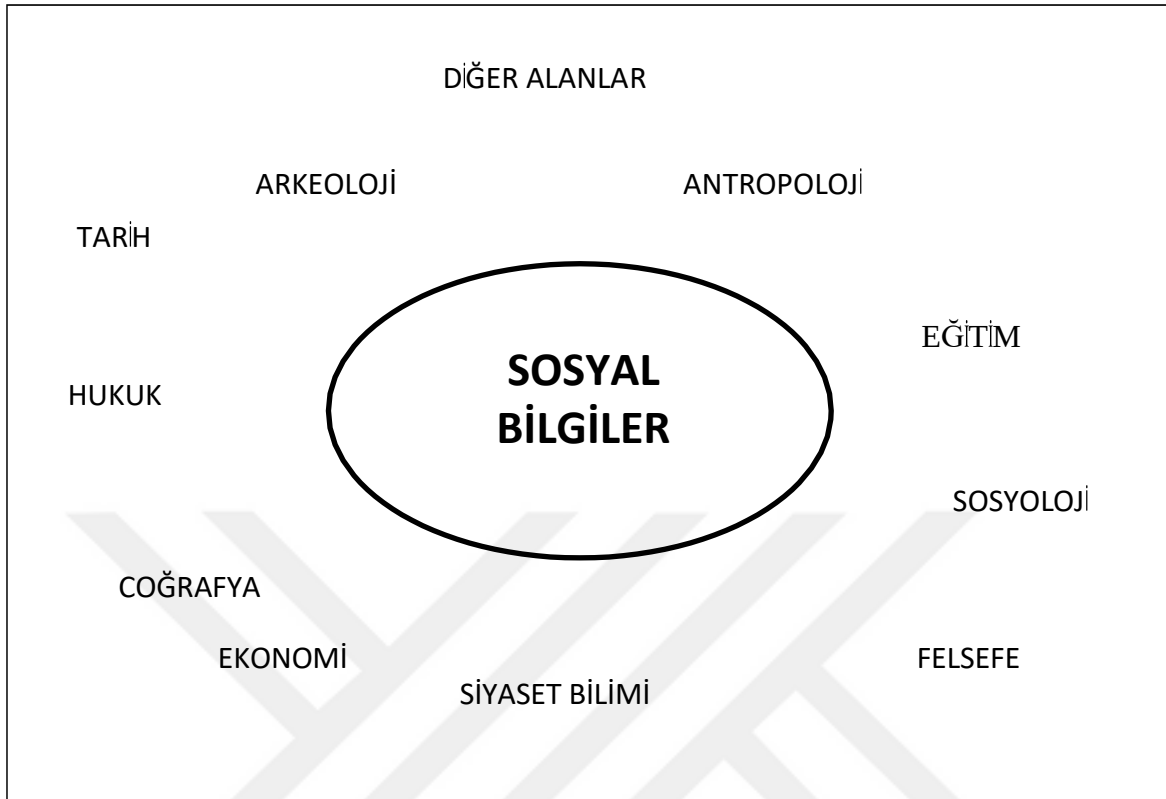
“Eğitim; bireyin, toplum standartlarının inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir” (Fidan, 1996).

“Fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma sürecidir” (Sönmez, 2001)

Tanımlarda ifade etmektedir ki eğitim, bireyin istenilen yönde davranışlarını şekillendirme süreci olarak kısaca ifade edebiliriz. Bireyde olumlu yönde istenilen davranış şekillerini ortaya koyarak hem kendisi için hem de içerisinde yaşadığı toplum için bir değer atfeden şahıs haline gelmesinde, getirilmesinde önemli bir merhale taşı olarak karşımıza çıkan vazgeçilmeyecek bir şekillendirme sürecidir.

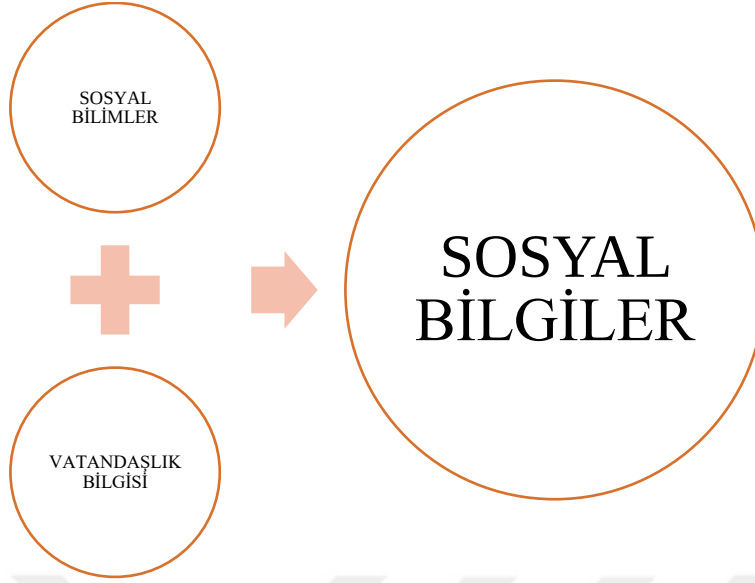
2.2. Sosyal Bilgiler Nedir?

Sosyal bilgiler, sosyal konuları içeren bilgiler olarak tanımlanmıştır (TDK, 2016). Sosyal bilgiler eğitiminin ilk olarak nasıl başladığı konusunda tam bir görüş birliği bulunmamakla birlikte insanlığın var olduğu dünden itibaren sosyal bilimler eğitimi devam etmektedir. Çünkü insani duyguların kazanılması toplum içerisinde yaşamakla gerçekleşebilir (Sönmez, 2010).

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretimi Kapsamında Yer Alan Bilim Dalları

Sosyal bilgiler, Sönmez (1999)'e göre Tablo 1'de diğer sosyal bilimler alanına ait olan bilimlerle ilişkisi gösterilmiş ve çok geniş bir alanı içerisine alan disiplinler arası bir inceleme alanı olduğu belirtilmiştir. Sosyal bilgilerin birçok disiplinden oluşması bu alanın herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanımdan uzak, herkesin birbirinden farklı tanımlar yaptığı bir disiplin olmasına sebep olmuştur. Wesley 1950'de sosyal bilimleri geniş kapsamlı incelemiş, sosyal bilgileri de bu inceleme neticesinde sosyal bilimlerin basit düzeyde öğretiminin yapıldığı bir ders olarak nitelendirmiş (Özoğlu, 1974), Engle ve Ochoa (1988)'a sosyal bilgiler özellikle vatandaş yetiştirmekle ilgilidir, Barry (1978) sosyal bilgiler etkin vatandaşlık eğitimi için sosyal ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmış halidir. İlköğretim okullarında etkin vatandaş yetiştirmek için sosyal bilimlerden seçilmiş bilgilere dayalı, öğrencilere toplumsal hayatla ilgili çeşitli niteliklerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 1997).

Tablo 2: Sosyal Bilgiler İlişki Ağı

Sosyal bilgiler tablo 2’de de gösterildiği gibi sosyal bilimlerin ve vatandaşlık bilgisinin bireşiminden doğan, insanların birbirleriyle ve çevreyle olan münasebetlerini zaman ve mekân dâhilinde ele alan mühim bir disiplinin adıdır (Doğanay, 2008). Sosyal bilgiler dersi; tarih, coğrafya, ekonomi, felsefe, vatandaşlık gibi derslerin birleşiminden oluşan disiplinler arası bir dersin adıdır. Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere ait olan konuları kapsamaması ve sosyal olan neredeyse her konuyu ele alması sebebiyle günlük hayatta kullanılan bilgi, beceri ve değerleri içine alan bir disiplindir. Günlük hayatın içerisinde; okulda, alışverişte, düğünde, cenazede hayatın her anında bulunan bir derstir (Deveci, 2009).

2.3.Sosyal Bilgilerin Ortaya Çıkışı ve Tarihsel Gelişimi

Sosyal bilgiler bir kavram olarak ilk defa ABD’deki Milli Eğitim Konseyi tarafından 1892 yılında gündeme alınmıştır. Milli Eğitim Konseyi milli bir toplum anlayışını oluşturmak ve Amerika’ya dünyanın farklı yerlerinden yapılan akın akın göçler neticesinde oluşan kitlelere yurttaşlık bilgisini kazandırmak ve topluma hızlı bir şekilde adapte olabilmelerini sağlayabilmek için sosyal bilgiler dersini oluşturmuştur. Bu dersin programı; tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi alanlarından oluşturulmuş toplumun ihtiyaçları göz önünde tutularak yapılandırılmış bir alandır (Dönmez, 2003).

Okullarımıza ders olarak alınan sosyal bilgiler dersinin ortaya çıkışı Amerika Birleşik Devletleri’nin hızlı göç dalgalarıyla yaşamış olduğu karmaşaya son vermek ve toplumsal uyum problemini ortadan kaldırmak için aranan çözümlerin bir neticesi olarak başlamıştır. ABD’de sanayileşmenin hızlanmasıyla birlikte tarım alanında makinalaşma artmıştır. Tarım

alanında makinaların kullanımının başlaması hayatlarını tarım ve hayvancılıkla idame ettiren köylüler için işsizlik anlamına gelmekteydi. Bunun bir sonucu olarak da köylerden kentlere yoğun bir göç dalgası yaşanmaya başlamıştır.

Köyden kente gelen köylülerle kentlerde yaşayan nüfus arasında kültürel yönden farklılıklar ve toplumsal bir kargaşa ortaya çıktı. Toplumun karşılaştığı bu sorunlara çözüm üretmek maksadı ile eğitim alanında yeni reformların yapılması zorunlu hale gelmiştir. Amerika’da böyle bir kargaşa ortaya çıkınca Amerikan halkı için ortak bir kültür oluşturma ve bir arada hayatlarını idame ettirebilme bilincinin geliştirilmesi amacıyla tasarlanmıştır (Keskin, 2019). ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) bu şekilde sosyal bilgiler kavramını kabul etmiştir. Zamanla sosyal bilgiler programı üzerinde birçok değişiklik yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerde dönemin şartları başlıca etken olmuştur. Örneğin; 1929 dünya ekonomik buhranında ekonomi konuları, II. Dünya Savaşı’nda yurt sevgisi ve kahramanlık temaları, soğuk savaş yıllarında tarih, coğrafya ve yurttaşlık konuları ön plana alınmıştır. Yıllar içerisinde sosyal bilgiler programına birçok eleştiri yapılmış ve eleştiriler neticesinde sosyal bilgiler programı birçok kez revize edilmiştir (Öztürk & Otluoğlu, 2005).

2.4.Türkiye’de Sosyal Bilgiler

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin tarihsel gelişimine bakıldığında bu alana dâhil olan tarih ve coğrafya disiplinleri ilk olarak II. Abdülhamid’in tahtta olduğu süreçte dönemin eğitim bakanlığına bağlı o dönemin ilköğretim okulu olarak kabul edilen iptidailerde yer verilmiştir. İlkokullar için 1904’de hazırlanan yeni programda Muhtasar Tarih-i Osmani dersine yer verilmiştir. 1913’de ilköğretim geçici programı çıkarılarak mevcut derslere ek olarak Malumat-ı Medeniye ve Ahlakiye ve İktisadiye dersleri programa eklenmiştir (Safran, 2011).

Cumhuriyet Dönemi 1926 programında bazı dersler birleştirilerek Yurt Bilgisi adı altında yeni bir ders olarak okutulmaya başlanmıştır. Yine 1926 yılı programında yer alan tabiat tetkiki, tarih, coğrafya ve muhasebat olarak verilen bu farklı dersler hayat bilgisi dersi çatısı altında toplanarak verilmeye başlanmıştır. İlköğretim 4 ve 5. sınıflarda yurt bilgisi, coğrafya ve tarih disiplinleri birbirinden bağımsız birer ders olarak okutulması sürdürülmüştür (Tazebay, Çelenk, Tertemiz, & Kalaycı, 2000).

Türkiye’de sosyal bilgiler dersi ilk olarak 1968 yılı programında yer almıştır. Öncesinde aralıklarla kullanılan sosyal bilgiler adı 1968’e kadar programa girememiştir. 1968’de tarih,

coğrafya ve vatandaşlık bilgilerini içeren ayrı bir ders olarak yürürlüğe alınmıştır. Programa alınan sosyal bilgiler dersi 1968’de ilkokullara, 1975 yılıyla birlikte de tüm ortaokullarda yer alan bir ders olmuştur (Kan, 2010).

Ortaokullarda 1975 yılı itibariyle okutulmaya başlanılan sosyal bilgiler dersi 1985 yılından sonra yine ortaokullarda milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi olarak ayrı ayrı yer verilen dersler haline gelmiştir. 1997 yılı itibariyle sosyal bilgiler dersi tekrar programa dâhil edilerek tek bir ders olarak programdaki yerini almıştır (Safran, 2011).

Milli Eğitim Bakanlığı 2004 yılında yapılandırmacı yaklaşım temeli üzerine yeni bir program hazırlayarak pilot okullarda uygulamaya başlamıştır. Kademeli olarak 2004-2005’te 4 ve 5. sınıflarda, 2005-2006’da 6 ve 7. sınıflarda, 2006-2007’de ise 6 ve 7. sınıflarda uygulamaya konulmuştur.

2005-2006 eğitim öğretim döneminde Türkiye genelinde uygulamaya başlanılan yeni programın değiştirilme gerekçesi şu tarzda ifade edilmiştir (MEB, 2005):

“Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, toplumsal cinsiyet alanında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücü niteliğinde, yerelleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişimleri eğitim sistemlerimize ve programlarımıza yansıtmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Hazırlanmış olan program, dünyada yaşanan tüm değişimler ve gelişimlerle birlikte, Avrupa Birliği normlarını ve eğitim anlayışını, mevcut programların değerlendirmelerine ilişkin sonuçları ve ihtiyaç analizlerini dikkate almaktadır.”

Yukarıda yenilenen programdaki değişikliğin sebebi açık bir dille ifade edilmiştir. Çünkü dünya sürekli bir değişim ve gelişime sahne olmaktadır. Programlarında ihtiyaçlara cevap verecek bir şekilde değiştirilerek hem güncel hem de gelecekteki sorun ve ihtiyaçlarımıza hizmet edebilecek bir boyuta taşınması son derece ehemmiyetli bir vazifedir.

2.5. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Her geçen gün yeni hadiseler, yeni gelişmeler yaşanmaktadır. Dünya sürekli bir değişime ve gelişime sahne olmaktadır. Bu değişim ve gelişimin bir tezahürü olarak uygulanan eğitim programlarının da yeniliklere ve gelişmelere ayak uydurması gerekmektedir. Eğitimi ve bu sistemi bir ülkenin geleceği olarak düşündüğümüzde güncellemelerin ve değişimlerin yapılması zorunluluk taşımaktadır. Öğretim programlarının, eğitim sisteminin çıktısı olarak

nitelendirebileceğimiz öğrencilerin hayatlarının şekillenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Küreselleşen dünyada meydana gelen gelişmeleri takip etmek ve bu gelişmelere paralel olarak ileriye yönelik belli bir vizyon içerisinde atılacak adım hem bireyi hem de birey bazında toplumun genelini etkileyecek ölçütte bir adım olacaktır.

Dünyamız sürekli değişim ve gelişim içerisinde bulunmaktadır. Bu değişim ve gelişimde öğrenme öğretme sürecinde bireyden beklenenleri de etkisi altına almıştır. Eğitim öğretim ortamı, bilgi aktarılan bir konumdan çıkararak bireysel farklılıkların da göz önüne alındığı, öğrencilerin süreçte daha etkin olduğu bir yapı düşünülerek program hazırlama sürecinde bu konular ön planda tutulmuştur. Bu süreçte öğrenciden beklenen, kazanılması hedeflenen nitelikleri şu şekilde sıralayabiliriz; üreten, eleştirel düşünen, empati yapabilen, girişimci, topluma ve kültüre katkı sağlayan, kararlı vb. niteliklerdir (MEB, 2018).

MEB (2018), SBDÖP içerisinde;

1. Programın özel amaçları
2. Programdaki temel beceriler
3. Değerler eğitimi
4. Programın uygulanmasında dikkat edilecek hususlar
5. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yapısı
6. Öğrenme alanlarının süreleri
7. Kazanım ve açıklamaları yer almaktadır.

SBDÖP (MEB, 2018) genel bölümleri yukarıda ifade edilmiştir.

2.5.1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Amaçları

Sosyal bilgiler dersi genel olarak insanı ilgilendiren her şeyi konu alanı içerisine alan bir çalışma alanıdır. Bu dersin en önemli hedefi bireyin topluma iyi ve etkin bir vatandaş olarak kazandırılmasıdır. Etkin vatandaş, görev ve mesuliyetlerinin farkında, devletine ve milletine karşı sorumluluklarının bilincinde hareket eden yurttıştır. Toplumsal uyumun gerçekleşmesi ve bireyin çevresine duyarlı bir şekilde bilinçlenmesi hedefi de sosyal bilgilerin önemli amaçlarındandır (Sözer, 1998). Sosyal bilgiler dersinin genel ve özel amaçları bir bütün olarak değerlendirildiğinde genel itibarıyla hak ve sorumluluklarının bilincinde, çevresinde olan olaylara duyarlı, çevre bilincine sahip, milli ve manevi değerlerle donanmış bireyler yetiştirmek şeklinde ifade edilebilir.

2.6.Beceri

Beceri, belli bir çalışma ya da öğrenme üzerinden edinilen muhtelif düşünme yeterliliklerini uygun zaman ve mekânda gerekli olan bilgiyi kullanarak problem çözmek şeklinde tanımlanabilir (TYÇ, 2005). Değişimin bir neticesi olarak içerisinde yaşadığımız dünyada bu değişimden nasibini almaktadır. Günlük hayat içerisinde her şey sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde yer almaktadır. Bu değişimin ve gelişimin yaşandığı karmaşık süreçte eğitimde sürece ayak uydurabilmek için içerisinde bulunduğumuz çağa ve şartlara bağlı olarak değişime tabidir (Baş, Bulut, & Taşkıran, 2016). Çağın şartlarına ayak uydurabilen, gelişen şartlara, koşullara göre kendini yenileyebilen bireyler yetiştirebilmek için beceri eğitimine verilen önem daha da artmıştır (Mutluer, 2013).

Küreselleşme ile birlikte toplumlar sürekli değişime ve gelişime gebe haline gelmişlerdir. Günümüzde bilgiye ulaşmak son derece basit hale gelmiştir. Bilgiye ulaşmak, onu akılda tutmaktan daha önemlisi öğrendiğini nasıl kullanabileceğidir. Öğrendiğinin kullanım aşamasına geçmesinde rol oynayan beceridir. Günümüzde bireyleri birer bilgi yükü haline getirmekten daha önemli hale gelen sürekli değişim içerisinde bulunan dünyanın bu şartlarına uyum sağlamaya yönelik becerilerin kazandırılması ön planda yer almaktadır. Bu sebeple günümüzde beceri öğretimine verilen önem artmıştır (Çelik, 2021). 2018 yılında yayınlanan SBDÖP’ de kazandırılması hedeflenen becerilerin daha ayrıntılı olarak yer aldığını görmekteyiz. Yapılan araştırmalara göre uluslararası literatür incelendiğinde Türkiye sosyal bilgiler programında kazandırmayı hedeflediği beceriler daha ayrıntılı beceriler kazandırmayı hedeflediği görülmektedir (Kafadar, 2019). 2018 yılında ihtiyaçlar çerçevesinde revize edilen SBDÖP ile bireylerin sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları yeterlilikler (Akbaba & Aksoy, 2019) Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi’nde sekiz ana hat üzerinde şu şekilde belirlenmiştir:

1. “Anadilde iletişim
2. Yabancı dillerde iletişim
3. Matematiksel yetkinlik ve bilim-teknolojide temel yetkinlik
4. Dijital yetkinlik
5. Öğrenmeyi öğrenme
6. Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
7. İnisiyatif alma ve girişimcilik
8. Kültürel farkındalık ve ifade.” (MEB, 2018).

2.6.1.Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Beceriler

Beceri; bireyin istidadına ve öğrendiklerine bağlı bir eylemi gerçekleştirme ve maksada uygun olarak nihayete erdirme yetisi, istidat, bir fiili yapabilme şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Beceri; bir iş veya bir faaliyeti yapmaktaki ustalığı ya da mahareti ifade bir kavram olarak değerlendirilebilir (Kaptan, Yetişir, & Demir, 2007).

Geçmiş zaman ile günümüzü kıyas ettiğimizde insanların hayatlarını rahat bir şekilde idame ettirebilmeleri için sahip olması gereken niteliklerin birbirinden farklı olduğu gözlemlenecektir. Bilim ve teknoloji alanındaki yaşanan gelişmeler buna paralel olarak insandan beklenenleri artırmaktadır. Sahip olunması gereken nitelikler çağın şartlarına göre değişiklik arz etmektedir. İnsanın sahip olması gereken beceriler hayatını idame ettirebilmesi ve geleceğe yönelik değişen koşullara ayak uydurabilmesi için gün geçtikçe artmaktadır. Bireyin topluma uyumunun gerçekleşmesi ve hayatını sağlıklı bir şekilde idame ettirebileceği becerilerin kazandırılacağı, benimsetileceği ders sosyal bilgilerdir.

Eğitim öğretim noktasında belli başarılarla imza atmış olan ülkelerin öğretim programları yakından incelendiğinde becerilerin öğrencilere kazandırılmasının ön safhada yer aldığı görülecektir. Ülkemizde ise yapılan alan çalışmalara göstermektedir ki becerilerin kazandırma düzeyinin yeterli olmadığı, programlarımızda yer alan bilginin kazandırılması doğrultusunda olduğu görülmektedir (Mutluer, 2013). Öğretim programlarımız incelendiğinde son yıllarda kazandırılması planlanan becerilerin sayısının arttığı ve bu konuya verilen önemin fazlaştığı anlaşılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nı yayınladığı (MEB, 2005) 2005 SBDÖP' de yer alan beceriler:

- Empati Becerisi
- Yaratıcı Düşünme Becerisi
- Gözlem Becerisi
- Mekânı Algılama Becerisi
- Sosyal Katılım Becerisi
- İletişim Becerisi
- Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi
- Karar Verme Becerisi
- Eleştirel Düşünme Becerisi

- Girişimcilik Becerisi
- Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
- Problem Çözme Becerisi
- Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi olarak yer almaktadır.

2005 yılı itibariyle MEB yapılandırmacı öğrenme yaklaşımına temele alarak öğrencilerin süreçte daha aktif yer alacağı ve yaparak yaşayarak öğreneceği bir sistem benimsenmiş ve uygulamaya konulmuştur. Yukarıda bahsi geçen becerilerle öğrencileri daha nitelikli hale getirmek amaçlanmıştır.

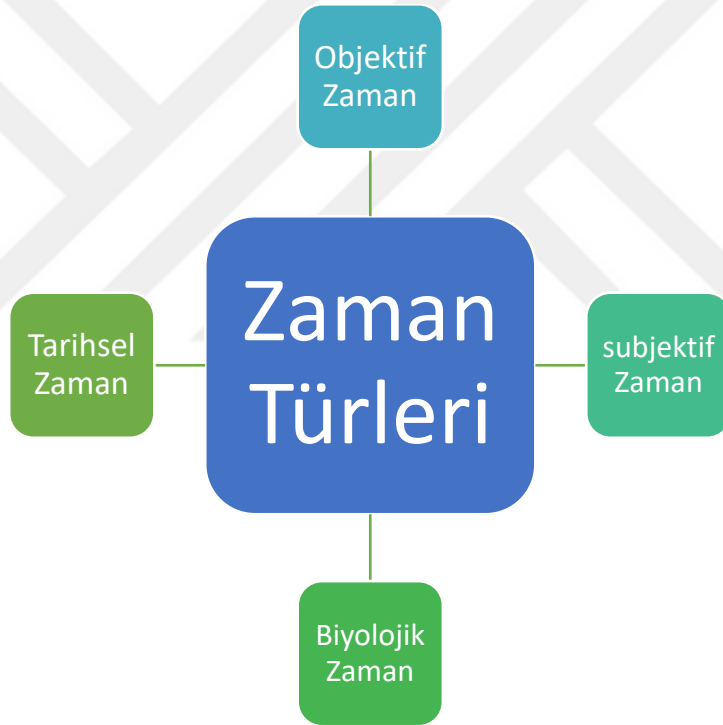
2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretimi Ders Programında (MEB, 2005) yer alan beceriler doğrudan verilecek ve diğer derslerle birlikte kazandırılacak beceriler olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Toplamda bu programda kazandırılması planlanan 15 beceriye yer verilmiştir.

İçerisinde yaşadığımız dünya sürekli bir değişime sahne olmaktadır. Hazırlanan programlarda bu değişimden nasibini almaktadır. Değişimin ana maksadı programı daha iyi hale getirerek elde edilen verimin daha üst noktalara taşınmasından kaynaklanmaktadır. Bireysel ve toplumsal faydayı daha da artırabilme amacıyla sosyal Bilgiler dersi de bu güncelleme ve değişimden etkilenecek yıllar içerisinde birçok değişiklik yaşamıştır. 2018 SBDÖP 2005 programındaki becerilere ek olarak on iki yeni beceri daha eklenerek öğrencilerin sadece bilgi veren değil öğrendiğini yeni durumlara uygulayan bireyler olarak yetişmesine verdiği önem ortaya konulmuştur. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan becerilerin kazanımlarla ilişkilendirilmesi, becerilerin yine öğrenmenin hayat boyu olması sebebiyle uygun görülen kazanımlarla eşleştirilerek verilmesi gerekliliği belirtilmiştir (MEB, 2018).

2.6.2.Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi

Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin tarihi olayları, mekânları, konuları ve zamanı anlamalarını, kavramalarını istemekteyiz. Soyut konular olması sebebiyle öğrencilerin hafızalarında yerleşmesini zorlaştırmaktadır. Öğrencilerin 11 yaş civarında somut, 15 yaşından sonra soyut kavramlarla düşünmeye başladığı göz önüne alındığında, 6. Sınıf yaşı12, 9. Sınıf yaşı 15 olduğu bilinmektedir. Tarih anlayışındaki bu yaşlara göre oluşan farklılığa göre derslerde kullanılan dokümanlarda nitelik ve nicelik yönünden farklılık göstermesinin önemli olduğunu vurgulamıştır (Safran, 2006).

Zaman kavramı, “bir işin, bir fiilin içinde geçtiği, geçeceği ve geçmekte olduğu süre, vakit” (TDK, 2016) olarak belirtilmiştir. Zaman ve kronoloji algılama becerisi öğrencinin kendini tanımasını, geçmiş-bugün- gelecek arasında net bir bağlantı kurabilmesini sağlayan önemli bir beceridir. Yapılandırmacı yaklaşımla öğrenciyi, öğrenme sürecinde daha aktif hale getiren bir eğitim anlayışı benimsenmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama gibi son derece önemli olan bir beceri yapılandırmacı yaklaşımla öğrenciyi merkeze alan ve daha etkin hale getiren bir anlayışla öğrencinin günlük hayatla bağlantı kurabilmelerinde önemli bir etkisi olmuştur. Öğrencinin zihinsel aktivitelerinden de hareketle soyut konuların somutlaştırılmasıyla daha kalıcı ve verimli olması sağlanmaktadır. Soyut bir konu olan zamanla ilgili olarak farklı zaman türlerine örnekler verilmiştir. Bunlardan bazıları aşağıdaki görsel 1’de yer almaktadır.

Görsel 1: Zaman Türleri (Taşyürek, 2020)

Kronoloji, geçmişte yaşanan olayların belli bir zamansal sıra dâhilinde öncelik ve sonralık durumlarına göre bir düzen içerisindeki ifadesidir (Safran, 2011). Olayları oluş sırasına göre vermek somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçişte öğrencilerin anlamalarını kolaylaştırmaktadır. Kronoloji, öğrenciye sebep sonuç bağıntısı kurmakta büyük destek sağlamaktadır (Taşyürek, 2020).

Toplumsal düzen içerisinde işlerin ve düzenin daha rahat işleyebilmesi için belli kaidelerin ifa edilmesi gerekmektedir. Kişilerde bu işlerin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için

günlük hayatlarını düzenleyebilmek için ortak bir zaman algısına ihtiyacı vardır. Hem bireysel hem de toplumsal ilişkilerin etkin bir şekilde düzenlenebilmesi için zaman yönetimi becerisi ve zaman algısı neticesinde gerçekleşir (Şimşek & Safran, 2009). Zaman algısı bireyin doğuştan getirdiği ancak sosyal etkileşim neticesinde öğrenilmesi gereken bir beceridir. Zaman; algılanması ve kavranması yönünden soyut bir kavram olması hasebiyle çocuklar tarafından zihne yerleşmesi biraz daha zordur. Bu zorluğu sebebiyle çocuklar tarafından belli bir yetkinliğe ulaşılmadan tam olarak kavranamaz (Naylor & Diem, 1987). Zaman ve kronolojinin tam manasıyla öğrenilememesi, tarih öğretimi konusunda birbirinden bağımsız olgu yığınları halini almasına sebep olur (Demircioğlu, 2005).

Sosyal bilgiler; insan ve çevre ile ilgili bilimlerin içerik ve yöntemlerinden faydalanarak bireyin zaman boyutu dâhilinde küreselleşen dünyada hayatla ilgili demokratik değerlerle bütünleşmiş donanımlı, aktif vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak bakıldığında zaman boyutunun önemi anlaşılmaktadır (Doğanay, 2002). Geçmiş ile ilgili konuların işlenişi esnasında öğretmen öğrencinin içerisinde bulunduğu bilişsel dönemin genel özelliklerinin farkında ve öğrenciler arasında bireysel farklılıkların olduğunun bilincinde hareket etmelidir. Tarihi bir içerik verilirken o zaman dilimiyle ilişki kurulmalı ve görsel materyallerden yararlanılmalıdır. Öğrencinin, zaman ve kronoloji ile ilgili bilgilerin nedenini, nasılını idrak etmesine yönelik olanaklar sağlanarak ilerleme kaydedilmelidir (Güven, 2014).

Tablo 3: Zaman Ve Kronoloji İle İlgili Konuların Verileceği Sınıf Düzeyi

Zaman ve Kronoloji ile İlgili Kavramlar ve Konular	Sınıf Düzeyi
Gün, hafta, ay yıl anlamlarını öğrenme	1-3
Tarih bulmak için takvim kullanma	1
Bugün, yarın ve dünü anlama	3
Öğleden önceyi ve öğleden sonrayı ayırt etme	3
Saatten zamanı söyleme	3
Zaman şeridini anlama	4-6
Tarihleri yüzyıla çevirmeyi öğrenme	5-7
M.Ö. ve M.S. gibi kronolojik kavramları algılama	5-8

Tablo 3 incelendiğinde zaman ve kronoloji ile ilgili konuların verilmesinde sınıflar arasında

katı bir kuralın olmadığı görülmektedir. Somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemi geçtikçe M.Ö. , M.S, zaman şeridi gibi daha soyut konuların verilmesinin uygun olduğu dikkat çekmektedir. Bu sınıf ayrımlarında katı bir kuralın olmaması bireysel farklılıkları da ifade etmektedir. Zaman ve kronolojiye ait konu ve kavramların öğretiminde öğretmene de büyük görev düşmektedir (Taşyürek, 2020).

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, zamansal sıralama yapabilme, zamanın boyutlarını ayırt etme, geçmiş-gelecek-şimdiki zamanının farkına varma gibi alt becerileri kapsar (MEB, 2005). Kronoloji tarihsel olayları oluş sırasına göre mantıklı bir şekilde sıralama ve değerlendirme, birbirinden farklı birçok olayı zamansal açıdan sıraya koyabilme, tarihteki konumunu ve rolünü değerlendirme becerisidir. Zaman ifadeleri olan yüzyıl, çağ, takvim, milat, kronoloji, geçmiş, gelecek, gibi kavramları uygun şekilde kullanabilme becerisidir. Geçmiş, gelecek, şimdiki zaman gibi boyutları birbirinden ayırt etme, birbiriyle olan bağlantılarını, etkilerini idrak ederek zaman ayrımı yapabilme becerisidir. Takvim bilgisiyle ilgili olan iş ve işlemleri yerine getirme, takvim zamanını hesaplayabilme becerisidir (Demircioğlu, 2005).

Tablo 4: Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımları

Öğrenme Alanı	5. Sınıfta Verilecek Beceriler	6. Sınıfta Verilecek Beceriler	7. Sınıfta Verilecek Beceriler
Birey ve Toplum	Sosyal katılım	Eleştirel düşünme- <i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>	İletişim- Medya okuryazarlığı
Kültür ve Miras	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma- Araştırma	<i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>	Kanıt kullanma
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Harita okuryazarlığı- Çevre okuryazarlığı- Gözlem	Mekânı algılama- Harita okuryazarlığı	Kanıt kullanma- Problem çözme- Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Öz denetim- Dijital okuryazarlık	Yenilikçilik- Araştırma	<i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İş birliği- Yenilikçilik- Girişimcilik- Araştırma	Girişimcilik- Yenilikçilik- Araştırma	Araştırma- Değişim ve sürekliliği algılama- <i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>
Etkin Vatandaşlık	Araştırma- Sosyal katılım	Eleştirel düşünme- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma- Politik okuryazarlık	Problem çözme
Küresel Bağlantılar	Araştırma- Yaratıcılık	Araştırma- Eleştirel düşünme	İş birliği- Problem çözme- Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme

Tablo 4'te Sosyal Bilgiler dersinde 5,6 ve 7. sınıflarda öğrenme alanlarında kazanımlarla birlikte kazandırılması hedeflenen beceriler gösterilmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin 5. sınıf öğrenme alanlarının hiçbirinde doğrudan kazandırılacak beceriler arasında yer verilmediği görülmektedir.

2.7.Tarihi Şahsiyet Nedir?

Etkin bir vatandaş yetiştirmek Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biridir. Tarihi şahsiyet; geçmiş dönemlerde meydana gelen önemli hadiselerde kilit isim ya da bu tür olaylarda kendisini kanıtlamış topluma tarafından benimsenmiş olan tarihe mal olmuş kişilerdir. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde öğrenme alanı ve konularla bağlantılı olarak birçok tarihi şahsiyete yer verilmektedir. Bu tarihi şahsiyetlere yer verilmesinin birçok gerekçesi vardır. Bunlardan bazıları; milli benlik duygusu kazandırmak, rol model olma, tarihini ve kültürüne ait olan değerleri kavrama, birey olarak insanlığa faydalı olabilme hissi gibi birçok etkeni sıralayabiliriz.

Tarihi şahsiyet kavramına yönelik olarak herkes tarafından kabul edilen ortak bir tanım yer almamaktadır. Deniz (2011, s. 37-38)şöyle bir tanım yapmıştır: “Tarihi şahsiyetler, tarihi olayların içinde aktif olarak rol alan, tarihsel olayların oluşumuna katkıda bulunan veya bu olayı gerçekleştirerek günümüzde etkisi devam eden, geçen zaman içinde adları unutulmamış hüviyetlerdir.”

Tarihi şahsiyetlerin ders kitaplarında varlığı, o konunun daha iyi anlaşılmasında, yorumlanmasında ve olaylar bağlantısında neden ve sonuç çıkarımının daha net yapılmasına yardımcı olacaktır. Sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabında reform hareketinin öncüsü Martin Luther'e yer verilmesi öğrencinin bu konuyu daha detaylı incelemesini sağlayacaktır. Reform hareketi, Avrupa'da Hristiyanlık dini üzerinde yeniden düzenleme girişimidir (Gültekin, Akpınar, Nohutçu, Özerdoğan, & Aygün, 2019) bu manada karşımıza çıkan reformun öncüsü olarak Martin Luther (Alganer & Çetin, 2007) tarihi bir şahsiyet olduğunu ifade edilebilir.

Sosyal bilgiler ders kitaplarında konu alanına uygun olarak birçok tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Bu şahsiyetleri öğrenciler araştırarak topluma katkılarını öğrenirler. Bağlı olduğu millete ve dünya tarihine olan katkıları öğrencilerin ilgisini cezbetmektedir. Öğrenciler tarihi şahsiyetlerin öncülük ettikleri hadiseleri derinlemesine incelediğinde doğru ve yanlışları net bir şekilde görerek kendilerine uygun dersler çıkarması yönü itibariyle önemli katkıları

bulunmaktadır (Topçuoğlu, 2019).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında konu ve kazanımlara uygun olarak birçok tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Bu şahsiyetlerin seçiminde öncelikli amaç konu ve kazanım ile ilişkili olması ve öğrenciler için uygun bir şahıs olması gereklidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihi şahsiyetleri alanlarına göre şöyle sıralanabilir;

- Devlet adamları
- Din adamları
- Edebiyatçılar
- Sanatçılar
- Seyyahlar
- Yazarlar
- Askerler
- Bilim adamları
- Diğer meslek sahipleri vb.

2.8.Ders Kitabı

Yazının icadı şüphesiz ki tarihin başlangıcı olarak kabul gören bir icattır. Yazının kullanılmaya başlaması ile birlikte bilgilerin artık nesilden nesle aktarımının yapılabilmesi ve bilginin kalıcılığının sağlanması tüm insanlık için çok önemli bir gelişmedir.

Eğitim öğretimin amaçlarının başında nitelikli insan yetiştirmek yer almaktadır. Nitelikli insan yetiştirecek yer okul, bu sürecin rehberi de şüphesiz öğretmenlerdir. Rehber vazifesinin üstelenen öğretmenlere ve bu yoldaki öğrencilere yardımcı olacak en temel yardımcı araç ders kitaplarıdır. Ders kitapları, tüm öğretim kademlerinde bu önemli görevini yerine getirirken ilkokullarda ve ortaokullardaki rolü biraz daha fazla ve önemlidir (Ablak, 2013).

Kitap, yazarının fikir, iş, tarih vb. birçok alanda yaptığı çalışmaları kendinden sonrakilere ulaştıran basılı kaynaklardır. Ders kitabı, öğretim programları temele alınarak öğrencilerin bireysel olarak okuyup bir sıra dâhilinde öğreneceği bilgileri içeren basılı metindir. Ait oldukları alana dair bir kaynağa göre planlı şekilde açıklamaları içerir (Hesapçıoğlu, 2011).

Ders kitapları, belirlenen öğretim programlarına göre belirlenmiş olan hedefleri gerçekleştirme amacıyla ilgili kazanımlara göre içeriğin yer aldığı, eğitim kurumlarında kullanılan yazılı materyaledir. Ders kitapları, eğitim öğretimin en temel materyalidir.

Değişen ve sürekli kendini güncelleyen teknolojiye rağmen eğitim ortamında kullanılan birincil materyal ders kitaplarıdır (Çelik, 2021).

İyi bir ders kitabı öğrencinin seviyesine uygun olmalı, öğrenciyi derse motive etmeli, öğrencinin önceki öğrendikleri ile bağlantı kurabilmesini ve derse olan ilgisini kuvvetlendirmelidir (Öcal & Yiğittir, 2007). Alan uzmanları ders kitaplarını bilgilerin öğrencilere aktarılmasında temel ve birincil kaynak olarak ifade etmektedirler (Gökkaya, 2003). Ders kitaplarını değerlendirmek ve incelemek için şunlar kullanılabilir (Küçükahmet, 2011):

“Ders kitabının; fiziksel, eğitsel tasarım, görsel tasarım, dil ve anlatım yönünden değerlendirilerek incelenmesi gereklidir.” Ders kitabının eğitsel tasarım yönünden incelenmesinde; kazanım, muhteva, öğrenme-öğretme, ölçme ve değerlendirme kriterlerine uygun şekilde hazırlanması belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi noktasında son derece önemlidir. Bir kitabın ders kitabı olarak kullanılabilmesi için bazı uyulması gereken kaideleri vardır. Bu kurallar ders kitabının amacına hizmet etmesi için titizlikle hazırlanma sürecinde kullanılacağı kitleye ve hedeflere uygun yazılmasında son derece önemlidir. Ülkemizde benimsenen yapılandırmacı yaklaşıma göre ders kitaplarının da dizayn edilmesi süreç açısından olumlu bir gelişmedir. Yapılandırmacı anlayışa göre ders kitaplarında bulunması gereken dört aşama vardır. Bu aşamalar (Zoharik, 1995):

1. Eski bilgilerin harekete geçirilmesi: öğrenme alanı ya da konuya başlamadan önce öğrencinin önceki bildiklerini harekete geçirmek için, konuya ilgisini çekmek için çeşitli sorular sorulmalıdır.
2. Yeni bilginin kazanılması: Eski bilgilerle yeni bilgilerin eşleştirildiği süreçtir. Bir bütünü tüm parçaları ile birlikte gördüğü, bu şekilde anlamlı olduğunu sezdiği süreçtir.
3. Bilginin anlaşılması: Öğrenci eski ve yeni bilgileri karşılaştırarak zihinsel alt yapısını güçlendirir. Hedefin gerçekleşip gerçekleşmediğine yönelik değerlendirmelerin yapıldığı süreçtir.
4. Bilginin uygulanması: Öğrencinin öğrendiği bilgileri uyguladığı basamaktır. Hedefin gerçekleştiğinin göstergesi davranış olarak sergilenmesidir. Çeşitli etkinliklerle öğrenilenlerin öğrenme yaşantısı haline getirildiği süreçtir.

Ders kitaplarında alan bilgisinin niteliği ve donanım önemlidir. Öğrenciye doğrudan bilgi aktarmak, ders kitaplarında bilgiye bol yer vermek yapılandırmacı öğrenme anlayışına ters

düşmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğrudan bilgi aktarmak yerine öğrenciyi süreçte aktif kılacak düşünme ve araştırmaya sevk edecek özellikte olması gerektiği bilinmektedir. Yapılandırmacı yaklaşımda ders kitabı “öğrenciye; bilgi yüklememeli, düşünme, araştırma becerilerinin geliştirecek bilgiye ulaşma yollarını gösteren bir nitelikte” olması gerektiği görüşü hâkimdir (Brooks & Brooks, 1999 aktaran Güven , 2010).

2597 sayılı Tebliğler Dergisi’nde “MEB Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge ’ye” göre ders kitapları şu nitelikleri taşımalıdır (MEB, 2007):

- 1) “ Öğrencileri; milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.
- 2) Türk Milli Eğitiminin genel amaç ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.
- 3) Atatürk ilke ve inkılapları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve kurulca alınan kararlara uygun olur.
- 4) Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerlere katkı sağlar.
- 5) Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.
- 6) Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.
- 7) Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihi değerlerini geliştirerek yaşatır.
- 8) Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı bilgi, beceri ve yetkinlikleri kapsar.
- 9) Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açılarını içerir.
- 10) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.
- 11) Her türlü etkinlikte öğretmenin rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.
- 12) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurur.”

Ders kitaplarında bulunması gereken nitelikler MEB tarafından yukarıdaki şekilde sıralanmıştır. Sıralanan niteliklerin genel olarak ortak yönü, öğrenci için iyi bir eğitim ortamının vazgeçilmez unsuru olan ders kitaplarının belirlenen amaca hizmet etme derecesini artırarak daha fazla yarar sağlamak ve daha kolay şekilde hedefe ilerlemek olarak değerlendirilebiliriz.

2.9.İlgili Araştırmalar

Konu alanında yapılan çalışmalar, tarihi şahsiyetler ve zaman ve kronolojiyi algılama becerisi yönünden incelenmiştir. Tarihi şahsiyetler ile zaman ve kronolojiyi algılama becerisini birlikte araştırma konusunda dâhil eden bir çalışmaya rastlanmamıştır. İlgili araştırmalar şu şekildedir;

Karakuş ve Çoksever (2019) tarafından yapılan araştırmada Türkçe 5,6,7,8. sınıf ve sosyal bilgiler 5,6,7. sınıf ders kitapları ve 8. sınıf T.C. inkılap tarihi ders kitabı incelenerek kadın kahramanlar belirlenmiş ve öğrenciler üzerinde rol model oldukları tespit edilmiştir.

Topçuoğlu (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışmada 2015-2019 yılları arasında 5,6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları tarihi şahsiyetlere yer verilme durumu bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmada eksiklikler üzerinde durulmuştur. Yıllara göre 12 adet ders kitabı incelenmiş ve 5. sınıf ders kitaplarında sosyal konulara, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında ise tarihi konulara ağırlık verildiği tespit edilmiştir.

Tokcan ve Kolyiğit (2017) çalışmalarında kadın tarihi şahsiyetleri incelemişler ve 25 kadın şahsiyetle ilgili bilgileri ortaya koymuşlardır. Araştırma neticesinde öğrencilerin bu tarihi şahsiyetlerle ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğu ortaya konulmuştur.

Aytan, Çalıcı ve Erdem(2016) tarafından “Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metin kavramlarının rol model olma durumları üzerine bir araştırma” isimli çalışmada Türkçe ders kitaplarındaki öyküleyici metinlerde yer alan kahramanların öğrencilere rol model olup olmadığına yönelik bulgular ortaya konulmuştur. Araştırma neticesinde yer verilen kahramanların yarısının uygun, diğer yarısının ise uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Deniz (2011) “İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzı” isimli çalışmasında sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihi şahsiyetlerin ele alınma biçimlerini incelemeye çalışmıştır. 10 tarihi şahsiyetin görselini 4 ayrı okulda 40 farklı II. kademe öğrencisine gösterilerek kim oldukları sorulmuştur. Sonuçlara göre 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere objektif bir şekilde yer verildiği tespit edilmiştir. Ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumunun yeterli olmadığı belirtilmiştir.

Altıngöller (2007) “Niğde İlinin Yetiştirdiği Tarihi Şahsiyetler” isimli çalışmasında Niğde ilinin yetiştirdiği tarihi şahsiyetler incelenmiştir. Bu şahsiyetlerin faaliyet sürdürdükleri alanlara ve katkı sağladıkları konulara değinilmiştir.

Şengül (2006) “Değişimin Öncüleri: Model Şahıslar ve Türk Edebiyatına Yansımaları” adlı çalışmasında Türk edebiyatının önemli isimlerinin modern kimlik oluşturmadaki benzer yönleri incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre çağdaş kimlik benimsemiş, yeniliklere açık olan insanların Türk çağdaşlaşmasındaki rolü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bektaş (2020) “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri” isimli çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihi şahsiyetlere ve bu şahsiyetlerin sosyal bilgiler dersinde yer verilme durumu üzerine görüşleri araştırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 13 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Öğretmenler kendilerine örnek olarak önemli faaliyetleri yerine getirmiş tarihi şahsiyetleri seçmişlerdir. Öğretmenlerin % 57’ si sosyal bilgiler öğretiminde tarihi şahsiyetlerin ele alınışına olumsuz görüş bildirmişlerdir. Katılımcı öğretmenler ders kitabında tarihi şahsiyetlerin derinlemesine ele alındığı özel bölümlerin olması gerektiğini vurgulamışlardır.

Varlıkgörücü (2020), yedinci sınıf öğrencileriyle sınıfta yapılan etkinliklerle zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazandırılabilme durumunu incelenmiştir. Marancı (2017) tarafından, yedinci sınıf öğrencilerinin fotoğraf kullanarak değişim ve süreklilik çerçevesinde tarihsel zaman algısını belirlemeyi amaçlayan bir çalışma yapılmıştır. Durak (2019), yedinci sınıf öğrencilerinin müzedeki eserleri inceleyerek bu eserler vasıtasıyla değişim ve süreklilik eşliğinde kronolojik zaman algılarını belirlemeye yönelik bir çalışma yapılmıştır. Kekeç (2018) tarafından, modelleme tekniğinin zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazandırılma sürecinde etkili olup olmadığını incelenmiştir. Şimşek (2006) tarafından, çalışmasında tarihsel zaman kavramını ve zaman becerilerinin ele alınmıştır. Akbaba, Keçe ve Erdem (2012) tarafından, çoklu ortam kullanımının öğrencilerin zaman-kronoloji, değişim-sürekliliği algılama becerisi kazanmalarına ve derse yönelik tutumlarını belirlemeye yönelik çalışılmıştır. Çelikkaya, Yıldırım ve Kürümlüoğlu (2019) tarafından, 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin zaman ve kronoloji ile ilgili kavramları anlama düzeyini ölçme maksatlı bir çalışma yapmışlardır. Sağlam, Tınmaz ve Hayal (2015) tarafından, sınıf öğretmenlerinin zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin öğretiminde yararlandıkları etkinliklere yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi bölümlerine yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Modeli

Doküman incelemesi, yazılı olan kaynakların hedefler noktasında detaylı bir şekilde ele alınmasını içerir. Üzerinde çalışılan problem durumu ile ilgili gözlem ve görüşmenin mümkün olmadığı nitel araştırmalarda yazılı ve görsel araç gereçlerin incelenmesi yapılabilir. Doküman incelemesi tek başına bir yöntem olarak kullanılacağı gibi farklı nitel araştırmalara ek olarak da faydalınabilir (Yıldırım & Şimşek, 2016). Doküman incelemesi, araştırılacak olan problem durumu ile ilgili olan olgu ya da olgular hakkındaki bilgileri kapsayan yazılı materyallerin analizini kapsayan, tek başına da bir veri toplama aracı olarak da kullanılabilir bir veri toplama yöntemi olarak bilinir. Bu veri toplama tekniğinin güçlü yönlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Kolay ulaşılamayacak özneler
- Tepkiselliğin olmaması
- Uzun süreli(zamana yayılmış) analiz
- Örneklem büyüklüğü
- Bireysellik ve özgünlük
- Göreli düşük maliyet
- Nitelik (Yıldırım & Şimşek, 2016).

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve

kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumunun incelendiği bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli bitmiş veya hala devam eden bir durum ya da olayı olduğu haliyle betimlemesinin yapıldığı bir araştırma türüdür (Karasar, 2004).

2020-2021 eğitim öğretim sezonunda kullanılan Milli Eğitim Bakanlığı yayınları 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumunun araştırıldığı bu çalışmada ders kitabı inceleme kriterlerine göre nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği kullanılmıştır. 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.2.Örneklem

2020-2021 eğitim öğretim yılında okutulan ilköğretim sosyal bilgiler 4.,5.,6. ve 7. sınıflar ders kitapları ve ilgili müfredat programları çalışmanın evrenine karşılık gelmektedir. Araştırmanın örneklemi ise MEB yayınevi tarafından Talim ve Terbiye Kurulunun onayıyla basılan 5., 6., ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır. Evren, araştırma için toplanacak olan verilerin elde edileceği, analizi neticesinde sonuçların yorumlanacağı büyük guruptur (Büyüköztürk, Çakmak vd, 2021). Bu araştırmanın örneklemi 2020-2021 eğitim öğretim yılında Talim Terbiye Kurulu onaylı MEB yayınlarına ait 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları oluşturmaktadır.

3.3.Verİ Toplama Araçları

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı yayınları olan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihi şahsiyetlerin zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında yer verilme durumunun incelenmesi hedeflenmiştir. Bu nedenle araştırma probleminin ilgili dokümanı olan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ile ilgili ortaya çıkan bilgiler belli bir sistem dâhilinde not alınmıştır. Araştırmada aynı zamanda, konu ile ilgili olan muhtelif kaynaklardan derinlemesine literatür taraması yapılmış ve kavramsal çerçevenin oluşturulmasında elde edilen veriler göz önünde bulundurularak hareket edilmiştir. İncelenen ders kitapları;

- MEB yayınevi tarafından basılan ve Talim ve Terbiye Kurulu'nun 24 Haziran 2019

tarih ve 15 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk(2019) tarafından yazılan 5. sınıf sosyal ders kitabı,

- MEB yayınevi tarafından basılan ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun 18 Nisan 2019 tarih ve 8 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz (2019) tarafından yazılan 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı,
- MEB yayınevi tarafından basılan ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun 28 Mayıs 2018 tarih ve 78 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutçu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün (2019) tarafından yazılan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarıdır.

Araştırmanın amaçları hedefince yazılı dokümanlar şu şekilde analiz edilmiştir:

1. 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programları incelenmiştir.
2. 2020-2021 eğitim öğretim yılına ait MEB yayını olan sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitapları incelenmiştir.
3. Doküman analizi kullanılmıştır.
4. Elde edilen dokümanların incelenmesi neticesinde elde edilen veriler sistemli bir şekilde bir araya getirilerek ele alınan konu ile ilgili çıkarımlar yapılmıştır. Çeşitli tablolardan yararlanarak incelenen konu bir bütün olarak görülmeye ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

3.4.Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında 2005 ve 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan becerilerden biri olan “zaman ve kronolojiyi algılama becerisi” bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumunun ilgili beceri ile ilişkilendirme durumu incelenmiştir. Bu incelemede MEB yayınları 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında doğrudan verilmesi hedeflenen “zaman ve kronolojiyi algılama becerisi” tarihi şahsiyetler bağlamında yer verilme durumu ilgili olan öğrenme alanı bazında değerlendirilerek incelenmiştir.

3.5.Verilerin Analizi

Yapılan bu çalışmanın amacına uygun olarak betimsel analiz yönteminden faydalanılmıştır. Betimsel analizde, elde edilen veriler daha önceden belirlenen kriterlere göre yorumlanır.

Elde edilen veriler belli bir sisteme bağılı olarak düzenlenip okuyucuya sunulur. Okuyucuya sunulacak veriler açık ve sistematik bir şekilde analiz edilir. Analizi yapılan veriler neden sonuç ilişkisi çerçevesinde irdelenerek anlamlı bir bütün halinde sunulur (Yıldırım & Şimşek, 2016). Farklı bir ifade ile araştırmacı, inceleme alanından toplamış olduğı verilerden yola çıkarak gizlenmiş olan veriyi bulup ortaya çıkarmaktadır. Bu duruma göre “nitel veri analizi, kuramdan türetilen denencelerin sınanmasına dayalı nicel veri analiz yöntemlerinden farklı bir analiz yöntemine sahiptir” (Özdemir, 2010).

Elde edilen verilerin tahlilinde incelemeye tabi tutulan MEB yayınları 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki zaman ve kronolojiyi algıma becerisinin doğrudan verilmesinin hedeflendiğı ilgili öğrenme alanları Talim Terbiye Kurulu kitap hazırlama kriterleri temel alınarak analiz edilerek veriler elde edilmiştir. Aynı zamanda elde edilen bulgular ilgili bölümde yorumlanmıştır.

Elde edilen bulgular belli bir sistem dâhilinde tablolastırılarak verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağılı olarak okutulan 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tüm öğrenme alanları incelenmiş ve bu inceleme şu kategoriye göre yapılmıştır;

- a) Öğrenme alanları ve konular
- b) Öğrenme alanlarında yer verilen konular
- c) Öğrenme alanlarında yer alan tarihi şahsiyetler
- d) Öğrenme alanlarında yer alan tarihi şahsiyetlerin sayısı
- e) İlgili öğrenme alanlarında yer alan tarihi şahsiyetlerin yer alma durumları
- f) İlgili öğrenme alanlarındaki tarihi şahsiyetlerin zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında yer verilme durumunun değerlendirilmesi

olarak yapılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular

4.1.1. Sosyal bilgiler 5, 6 ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Hangi Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilmiştir?

Tablo 5: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Öğrenme Alanlarına Göre Konuların ve Tarihi Şahsiyetlerin Dağılımı

Öğrenme Alanı	Konular	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	Öğrendiklerimi Uyguluyorum Olaylar ve Sonuçları Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum Çocuk Hakları Her Yerde	-
Kültür ve Miras	Tarihe Yolculuk Güzel Ülkem Kültürel Özelliklerimiz Geçmişten Günümüze	Hız. İsa, Hammurabi, Menua, Kral Midas, Aristoteles, Hipokrates, Hekataios, Herodot, Mimar Sinan, Levni, Busberg, Nasreddin Hoca, Kaşgarlı Mahmud
İnsanlar Yerler ve Çevreler	Haritayı Tanıyorum İklim ve Yaşamım Nerede Yaşanır? Afetler ve Çevre Sorunları Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri	-

Bilim Teknoloji ve Toplum	Teknoloji ve Toplum Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşırım? Genel Ağ'ı Nasıl Kullanmalıyım? Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri Araştırma Yapıyorum	Newton, İbni Sina, Edison, Bruna, İbni Haldun
Üretim Dağıtım ve Tüketim	Yaşadığım Yerdeki Ekonomik Faaliyetler Çevremdeki Meslekler Ekonomi ve Yaşam Üretim Serüveni Ekonomi İçin Yeni Fikirler Haklarımı Kullanıyorum	Jean Marc Cote, Nuri Demirağ, Selahattin Reşit Alan, Mustafa Kemal
Etkin Vatandaşlık	Halka Hizmet Edenler Yaşadığım Yer ve Yönetimi Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz	Arif Nihat Asya, Mehmet Akif Ersoy, Hamdullah Suphi
Küresel Bağlantılar	Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı Ticaret ve Teknoloji Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor İnsanlığın Ortak Mirası	Pasteur, Marie Curie, Gazi Yaşargil, Aziz Sancar, Oğuz Kağan, Victor Hugo, Homeros, Da Vinci, Mimar Hayreddin

Tablo 5'te 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında yer alan konu ve tarihi şahsiyetlere yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanında 32 konu ve 34 farklı tarihi şahsiyete yer verildiği görülmektedir. “İnsanlar, yerler ve çevreler” ve “Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında hiçbir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir. En fazla tarihi şahsiyete “Kültür ve miras” ve “Küresel bağlantılar” öğrenme alanlarında yer verildiği görülmektedir.

Tablo 6: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Öğrenme Alanlarına Göre Konuların ve Tarihi Şahsiyetlerin Dağılımı

Öğrenme Alanı	Konular	Tarihi Şahsiyetler
Biz Ve Değerlerimiz	Toplumdaki Rollerim Bizi “Biz” Yapanlar Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var Hak, Özgürlük, Sorumluluk	Mustafa Kemal Atatürk, Mimar Sinan, Yunus Emre, Mozart, II. Abdülhamit Han

Tarihe Yolculuk	Türklerin Anayurdu Orta Asya İslamiyet'in Doğuşu Türkler İslamiyet ile Tanışıyor Yeni Yurt Anadolu Tarihî Yollar	Teoman, Metehan, Oğuz Kağan, Kün Han, Rudenko, Bumin Kağan, Mukan Kağan, Bilge Kağan, Kutluk Kağan, Vezir Tonyukuk, Kültigin, Yolluğ Tigin, İskit Tigin, Kutluk Bilge Kül Kağan, Moyençor, Böğü Kağan, Hz. Muhammed, Babası Abdullah, Annesi Amine, Dedesi Abdulmutalip, Amcası Ebu Talip, Hz. Hatice, Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd Bin Harise, Hz. Ömer, Hz. Osman, Muaviye, Tarık Bin Ziyad, Harezmî, Kindi, Saltuk Buğra Han, Bilge Kül Kadir Han, Yusuf Kadir Han, Alp Tigin, Gazneli Mahmut, Sultan Mesut, Yusuf Has Hacib, Kaşgarlı Mahmut, Edip Ahmet Yükneki, Hoca Ahmet Yesevi, Çağrı Bey, Tuğrul Bey, Alparslan, Romen Diyojen, Melikşah, Sultan Sencer, Nizamülmülk, Ebulkasım Saltuk, Danişment Ahmet Gazi, Emir Mengücek, Artuk Bey, Çaka Bey, Kultamışoğlu Süleyman Şah, II. Kılıçarslan, Alâeddin Keykubat, Celaleddin Harzermşah, I. Aleksious Komnenos, Papa II. Urban, Selahaddin Eyyubi, Ahi Evran, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Nasreddin Hoca
Yeryüzünde Yaşam	Dünya'nın Neresindeyiz? Ülkemizin Coğrafi Özellikleri Ülkemizin Beşerî Coğrafyası Farklı İklimler Farklı Yaşamlar	-
Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	Hayatımızdaki Sosyal Bilimler Bilim Ve Teknolojide Değişim Bilimsel Çalışma Yapıyoruz Emeğe Saygı Duyuyorum	-
Üretiyorum, Tüketiyorum, Bilinçliyim	Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetleri Kaynaklarımızı Doğru Kullanıyorum Yatırım ve Pazarlama Vergilerimiz Kazançlarımızdır Nitelikli İnsan Gücü ve Gelişen Ekonomi Mesleğimi Bilinçli Şekilde Seçiyorum	-

Öğrenme Alanı	Konular	Tarihi Şahsiyetler
Etkin Vatandaşlık	Geçmişten Günümüze Yönetim Biçimleri Demokratik Devlet ve Organları Karar Alma Sürecinde Ben De Varım Demokrasi Her Yerde Haklarımız ve Sorumluluklarımız Güvencede Dünden Bugüne Türk Kadını	Ömer Halisdemir, Bilge Kağan, Tuğrul Bey, Altuncan Hatun, Gördesli Makbule, Tayyar Rahmiye, Teğmen Fatma Hanım, Mustafa Kemal Atatürk,
Küresel Bağlantılar	Millî Dış Politikamız Dış Alım, Dış Satım Türkiye Beklenilendir Popüler Kültür ve Biz	Mustafa Kemal, Ahmet Yesevi, Matrakçı Nasuh, Evliya Çelebi, Mevlana, Fuat Köprülü, Battal Gazi, Keloğlan, Nasreddin Hoca, Malkoçoğlu

Tablo 6’da 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında yer alan konu ve tarihi şahsiyetlere yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanında 89 farklı tarihi şahsiyete yer verildiği görülmektedir. “İnsanlar, yerler ve çevreler”, ”Bilim, teknoloji ve toplum” “Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanında hiçbir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir. En fazla tarihi şahsiyete “Kültür ve miras” ve “Küresel bağlantılar” öğrenme alanlarında yer verildiği görülmektedir.

Tablo 7: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Öğrenme Alanı ve Konulara Tarihi Şahsiyetlerin Dağılımı

Öğrenme Alanı	Konular	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	İnsandan İnsana Giden Yol İletişimin Gücü Hızlı İletişim Güçlü Toplum İletişim Özgürlüğü	Mevlana, Edward Norton Lorenz, Mustafa Kemal Atatürk, Johann Gutenberg, Orhan Veli Kanık.
Kültür ve miras	Beylikten Cihan Devletine İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın Avrupa'da Uyanış Değişen Dünya Değişen İstanbul Osmanlıdan Kalan Mirasımız	Ertuğrul Gazi, Osman Bey, Orhan Bey, I. Murat, Yıldırım Bayezid, I. Mehmet Çelebi, II. Murat, Şeyh Edebali, Aşıkpaşazade, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Seyyah İbn Batuda, Fatma Hatun, Fatih Sultan Mehmet, Ducas, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Barbaros Hayrettin Paşa, Marco Polo, Kristof Kolomb, Macellan, Bartolomeu Dias, Martin Luther, Galileo, Dr. Harvey, Mozart, İbrahim Müteferrika, III. Selim, XVI. Louis, II. Mahmud, Charles Fellow, III. Ahmet, Damat İbrahim Paşa, Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Mustafa Reşid Paşa, Evliya Çelebi, IV. Murat, Nicolas Jorga, Georgios Sphrantez, Sokullu Mehmed Paşa, Vosco Da Gama, Amerigo Vespucci, Leonardo Da Vinci, Raffaello, Genitile Bellini, Shakespeare, Cervantes, Manuel Serrano Sanz, Halil İnalcık, Kantakuzen, Montaigne, Alaeddin Keykubat, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Süleyman Paşa, Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisari, Hafız Osman, Dedezade, Koçi Bey, Timur, Şah İsmail, I. François, Ferdinand, Kemal Reis, Said Çelebi, Abdal Murad.
İnsanlar Yerler ve Çevreler	Nereye Yerleşelim? Tablo ve Grafiklerle Ülkemiz Doğduğun Yer mi Doyduğun Yer mi? Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğüm Var	-
Bilim Teknoloji ve Toplum	Kıl Tabletlerden Akıllı Tabletlere Bilimin Öncüleri, Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı	Harezmi, Ali Kuşçu, Farabi, İbni Sina, Newton, Cezeri, Hazini, İbn Haldun, Piri Reis, Johan Gutenberg, Yavuz Sultan Selim, Galileo, Macellan, Del Kano, James Watt, Marie Curie, Montesquieu, Asur Kralı Asurbanipal, Pisagor, Denis Papin, Richard Feynman, Mustafa Kemal Atatürk, Katip Çelebi, Uluğ bey, Aristoteles, Selçuklu Sultanı Sencer, Sultan Alparslan

Öğrenme Alanı	Konular	Tarihi Şahsiyetler
Üretim Dağıtım ve Tüketim	Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor Vakıf Demek, Medeniyet Demek, İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek Geleceğin Senin Ellerinde Dijital Teknoloji Çağındayız	Mete Han, Mustafa Kemal Atatürk, Nizamül-Mülk
Etkin Vatandaşlık	Demokrasi Serüveni Atatürk 'ten Milletimize Armağan Cumhuriyetimi Seviyorum Hâkimiyet Milletindir!	Bilge Kağan, Mustafa Kemal Atatürk, Julius Caesar, Napolyon, Celal Bayar Kazım Karabekir, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy, Fethi Okyar, Adnan Menderes, Adnan Adıvar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü
Küresel Bağlantılar	Türkiye’de ve Dünyada Barış Ekonomiye Yön Veren Kuruluşlar İnsanları Nasıl Tanıyoruz? Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum	Mustafa Kemal Atatürk, Albert Einstein

Tablo 7’de 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında öğrenme alanlarında yer alan konu ve tarihi şahsiyetlere yer verilmiştir. Yedi öğrenme alanında 116 farklı tarihi şahsiyete yer verildiği görülmektedir. “İnsanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında hiçbir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir. En fazla tarihi şahsiyete “Kültür ve miras” ve “Üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanlarında yer verildiği görülmektedir.

4.1.2.Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Yer Verilen Tarihi Şahsiyetlerin Alanları Nelerdir?

Tablo 8: 5., 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlerin Alanlarına Göre Dağılımı

Kategoriler	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Askerler		Mukan Kağan, Yollug Tigin, İskit Tigin, Tarık Bin Ziyad, Ömer Halis, Matrakçı Nasuh, Malkoçoğlu, Battalgazi	Barbaros, Da Gama, Vespucci, Kazım Karabekir, Refet bele, Ali Fuat Cebesoy
Bilim Adamları	Tales, Pisagor, Hipokrates, Edison, Graham Bell, Einstein, Newton, Aziz Sancar, Cahit Arf, İbn Sina, Wilbur Wright, Orville Wright, Ali Kuşçu, İbn El Heysem	Harezmi, Kindi	Lorenz, Gutenberg, Galileo, Harvey, Einstein, Harezmi, Ali Kuşçu, Farabi, Newton, Cezeri, Hazini, Piri Reis, Gutenberg, Hazini, İbn Haldun, Watt, Curie, Montesquieu, Pisagor, Papin, Feynman, Uluğ Bey, Aristo

Devlet Adamları	Mustafa Kemal, Kral Midas, Diyojen, Hammurabi, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman, Oğuz Kağan, Şah Cihan	Mustafa Kemal, II. Abdülhamit, Teoman, Metehan, Oğuz Kağan, Künhan, Bumin Kağan, Kutluk Kağan, Vezir Tonyukuk, Kültigin, Kutluk Bilgi Kağan, Buğrahan, Kül Kadir Han, Yusuf Has Hacib, Alp Tigin, Gazneli Mahmut, Sultan Mesut, Çağrı ve Tuğrul Bey, Alparslan, Diyojen, Melikşah, Sencer, Nizamülmülk, Ahmet Gazi, Mengücek Gazi, Artuk Bey, Çaka Bey, Süleyman Şah, II. Kılıçarslan, Keykubat, Harzemşah, Komnenos, Selahaddin Eyyubi	Mustafa Kemal, Ertuğrul Gazi, Osman Bey, Orhan Bey, I. Murat, Yıldırım, I. Mehmet, II. Murat, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni, III. Selim, Louis, II. Mahmut, Fellow, Asurbanipal, Sencer, Alparslan, III. Ahmet, Damat İbrahim, Çelebi Mehmet, Mustafa Reşit, Jorga, Sphrantez, Sokullu Mehmet Paşa, Keykubat, Süleyman, Timur, Şah İsmail, François, Ferdinand, Kemal Reis, Safa Çelebi, Metehan, Nizamülmülk, Bilge Kağan, Caesar, Napolyon, Celal Bayar, Fethi Okyar, Adnan Menderes, Adanan Adıvar, Refik Koraltan, Koçi bey
Din Adamları	Hız. Muhammed, Merkez Efendi, Yunus Emre	Yunus Emre, Hız. Muhammed, Abdullah, Amine, Ebu talip, Hatice, Ebubekir, Ali, Zeyd, Ömer, Osman, Muaviye Hoca Ahmet Yesevi, Papa II. Urban, Mevlana	Mevlana, Edebali, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Luther, Hamdullah, Karahisari, Hafız Osman
Edebiyatçılar	Homeros, Herodotus, Heemskerck, Eflatun, Mehmet Akif, Hamdullah Suphi, Dostoyevski, Voltaire	Yusuf Has Hacib, Kaşgarlı Mahmut, Edip Ahmet Yüknevi,	Orhan Veli Kanık
Sanatçılar	Bellini	Mozart	Mozart, Da Vinci, Raffaello, Bellini
Seyyahlar		Evliya Çelebi	Katip Çelebi, Evliya Çelebi, Batuta, Macellan, Dias
Yazarlar	Peyami Safa	Fuat Köprülü	Aşıkpaşazade, Shakespeare, Cervantes, Halil İncancık, Kantakuzen, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Fuat Köprülü
Diğer	Hafsa Sultan	Mimar Sinan, Rudenko, Ahi Evran, Nasreddin Hoca, Altuncan Hatun, Gördesli Makbule, Tayyar Rahmiye, Teğmen Fatma, Keloğlan	Macellan, Del Kano, Fatma Hatun, Marco Polo, Kolomb, Müteferrika, Dedezade, Abdal Murat

Tablo 8’de 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin alanlarına göre dağılımı görülmektedir. Ders kitaplarında birçok farklı meslek alanında tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Ders kitaplarında yer verilen tarihi şahsiyetler; asker, bilim insanı, devlet adamı, din adamı, edebiyatçı, sanatçı, seyyah, yazar ve diğer meslek sahipleri olarak farklı gruplara ayrılarak ismen kategorisine uygun olan alana eklenmiştir. Tarihi şahsiyetlere bakıldığında tarihin farklı zamanlarından farklı şahsiyetlere yer verilmiştir. Yer verilen tarihi şahsiyetler birçok farklı milletten olduğu görülmektedir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi açısından düşüldüğünde belli bir kronolojik sıra ile verilmesi becerinin kazandırılmasında etkili olacaktır.

4.1.3.Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilirken Sarmal Yapı Dikkate Alınmış Mıdır?

Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında yer verilen tarihi şahsiyetler öğrenme alanlarına uygun olarak yer verildiği tablo 8’de görülmektedir. Birçok tarihi şahsiyetin farklı sınıf kademlerinde birbirinin devamı niteliğinde verilmiştir. Öğrenme alanlarına uygun olarak verilen tarihi şahsiyetler konunun niteliğine ve verilen tarih aralığına uygun olarak verilmiştir.

4.1.4.Sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisi hangi öğrenme alanlarında doğrudan verilecek beceriler arasına eklenmiştir?

Tablo 9: Öğrenme Alanlarına Göre Becerilerin Dağılımları

Öğrenme Alanı	5. Sınıfta Verilecek Beceriler	6. Sınıfta Verilecek Beceriler	7. Sınıfta Verilecek Beceriler
Birey ve Toplum	Sosyal katılım	Eleştirel düşünme- <i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>	İletişim- Medya okuryazarlığı
Kültür ve Miras	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma- Araştırma	<i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>	Kanıt kullanma
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Harita okuryazarlığı- Çevre okuryazarlığı- Gözlem	Mekânı algılama- Harita okuryazarlığı	Kanıt kullanma- Problem çözme- Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Öz denetim- Dijital okuryazarlık	Yenilikçilik- Araştırma	<i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İş birliği- Yenilikçilik- Girişimcilik- Araştırma	Girişimcilik- Yenilikçilik- Araştırma	Araştırma- Değişim ve sürekliliği algılama- <i>Zaman ve kronolojiyi algılama</i>

Etkin Vatandaşlık	Araştırma- Sosyal katılım	Eleştirel düşünme- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma- Politik okuryazarlık	Problem çözme
Küresel Bağlantılar	Araştırma- Yaratıcılık	Araştırma- Eleştirel düşünme	İş birliği- Problem çözme- Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme

Tablo 9’da 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğrenme alanlarına göre doğrudan verilecek becerilerin tümüne yer verilmiştir. Her sınıf düzeyinde tüm öğrenme alanları ile birlikte 15’er beceri doğrudan kazandırılması gereken beceriler arasına eklenmiştir. Sosyal bilgiler dersi sarmal bir yapıya sahip olması hasebiyle her sınıf düzeyinde birbirinin devamı, tamamlayıcısı niteliğinde olması gereklidir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi tablo 9 incelendiğinde 6. ve 7. sınıfta doğrudan verilecek beceriler arasına eklendiği görülmektedir. 5. sınıf düzeyinde dolaylı kazandırılacak bir beceri olarak düşünüldüğünde konumu kazanımları incelenerek kazandırılması uygun olan öğrenme alanı ile birlikte verilmesinin sosyal bilgiler dersinin sarmal yapısına uygun olacağı söylenebilir.

4.1.5.Sosyal Bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Alanları Sonlarında Yer Verilen Değerlendirme Bölümlerinde Tarihi Şahsiyetlerle İlgili Sorulara Yer Verilmiş Midir?

Tablo 10: Öğrenme Alanları Sonunki Değerlendirme Sorularda Sınıflara Göre Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumu

Öğrenme Alanı Değerlendirme Soruları	5. sınıf		6. sınıf		7. sınıf	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Birey ve Toplum		X	X		X	
Kültür ve Miras	X		X		X	
İnsanlar, Yerler ve Çevreler		X		X		X
Bilim, Teknoloji ve Toplum		X		X	X	
Üretim, Dağıtım ve Tüketim		X		X		X
Etkin Vatandaşlık	X		X		X	
Küresel Bağlantılar	X		X			X

Tablo 10’da sosyal bilgiler 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında öğrenme alanları sonlarında yer verilen değerlendirme soruları içerisinde tarihi şahsiyetlere yer verilip verilmediği gösterilmiştir. Her sınıf düzeyinde değerlendirme sorularında tarihi şahsiyetlere yer

verilmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazandırılmasında tarihi şahsiyetlere yer verilmesi ve bunlara öğrenme alanı değerlendirme sorularında ölçme maksatlı yer verilmesi ilgili becerinin değerlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

4.1.6. Sosyal Bilgiler 5., 6. ve 7. Sınıf Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlerin Haklarında Bilgi Verilme Durumu ve Kullanılma Sıklığına Nasıl Yer Almıştır?

Tablo 11: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Durumu

Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler	f	Ders Kitabında Tarihi Şahsiyetler Hakkında Bilgi Verilmiş mi?	
		Evet	Hayır
Hız. İsa	3		X
Hammurabi	3	X	
Menua	3	X	
Kral Midas	11	X	
Aristoteles	1	X	
Hipokrates	1	X	
Hekataios	1	X	
Herodot	1	X	
Mimar Sinan	2		X
Levni	1		X
Busbecq	1		X
Nasreddin Hoca	2		X
Kaşgarlı Mahmud	2	X	
Newton	3	X	
İbni Sina	1	X	
Edison	3	X	
Bruno	1	X	
İbni Haldun	1	X	
Jean Marc Cote	1	X	
Nuri Demirağ	9	X	
Selâhattin Reşit Alan	1	X	
Mustafa Kemal	1		X
Arif Nihat Asya	1		X
Mehmet Akif Ersoy	2	X	
Hamdullah Suphi	2		X
Pasteur	1	X	
Marie Curie	1	X	
Gazi Yaşargil	1	X	
Aziz Sancar	2	X	
Victor Hugo	1		X
Homeros	1		X
Da Vinci	1		X
Mimar Hayreddin	1	X	
Oğuz Kağan	1		X

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bulunan tarihi şahsiyetlere tablo 11’de yer verilmiştir. Tabloda tarihi şahsiyetlerin yer verilme sıklığı (f) ile haklarında bilgi verilip verilmediği görülmektedir. “Hz. İsa” üç, “Hammurabi” üç, “Menua” üç, “Kral Midas” on bir, “Aristoteles” bir, “Hipokrates” bir, “Herodot” bir, “Mimar Sinan” iki, Levni” bir, “Busbecq” bir, “Nasrettin Hoca” iki, “Kaşgarlı Mahmud” iki, “Newton” üç, “İbni Sina” bir,

“Edison” üç, “Bruno” bir, “İbni Haldun” bir, “Jean Marc Cote” bir, “Nuri Demirağ” dokuz, “Selâhattin Reşit Alan” bir, “Mustafa Kemal” bir, “Arif Nihat Asya” bir, “Mehmet Akif Ersoy” iki, “Hamdullah Suphi” iki, “Pasteur” bir, “Marie Curie” bir, “Gazi Yaşargil” bir, “Aziz Sancar” iki, “Victor Hugo” bir, “Homeros” bir, “Da Vinci” bir, “Mimar Hayreddin” bir, “Oğuz Kağan” bir kez kullanıldığı görülmektedir. Hakkında bilgi verilen tarihi şahsiyetler; Hammurabi, Menua, Kral Midas, Aristoteles, Hipokrates, Hekataios, Herodot, Kaşgarlı Mahmud, Newton, İbni Sina, Edison, Bruna, İbni Haldun, Jean Marc Cote, Nuri Demirağ, Selâhattin Reşit Alan, Mehmet Akif Ersoy, Pasteur, Marie Curie, Gazi Yaşargil, Aziz Sancar, Mimar Hayrettin olarak yer almıştır. Hakkında bilgi verilmeyen sadece isim olarak yer verilen tarihi şahsiyetler; Hz İsa, Mimar Sinan, Levni, Busbecq, Nasreddin Hoca, Mustafa Kemal, Arif Nihat Asya, Hamdullah Suphi, Victor Hugo, Homeros, Da Vinci, Oğuz Kağan olarak yer verilmiştir.

Tablo 12: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Durumu

Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler	f	Ders Kitabında Tarihi Şahsiyetler Hakkında Bilgi Verilmiş mi?	
		Evet	Hayır
II. Abdülhamit	1		X
Mimar Sinan	1		X
Yunus Emre	1	X	
Mustafa Kemal	16	X	
Teoman	2	X	
Metehan	4	X	
Oğuz Kağan	1	X	
Kün Han	1		X
Rudenko	1		X
Bumin Kağan	1	X	
Mukan Kağan	2	X	
Bilge Kağan	10	X	
Kutluk Kağan	2	X	
Vezir Tonyukuk	3	X	
Kültigin	4		X
Yollug Tigin	1		X
İskit Tigin	1		X
Kutluk Bilge Kül Kağan	1	X	
Moyençor	3	X	
Böğü Kağan	2	X	
Hız Muhammed	32	X	
Babası Abdullah	1		X
Annesi Amine	1		X
Dedesı Abdulmutalip	1		X
Ebu Talip	2	X	
Hız. Hatice	3	X	
Hız. Ebubekir	2	X	
Hız. Ali	5	X	
Hız. Zeyd Bin Harise	1	X	
Hız. Ömer	6	X	
Hız. Osman	6	X	
Muaviye	1	X	

Tarık Bin Ziyad	1		X
Harezmî	1		X
Kindi	1		X
Saltuk Buğra Han	1		X
Bilge Kül Kadir Han	1	X	
Yusuf Kadir Han	1		X
Alp Tigin	1	X	
Gazneli Mahmut	5	X	
Sultan Mesut	1	X	
Yusuf Has Hacib	2		X
Kaşgarlı Mahmut	1		X
Edip Ahmet Yükevi	1		X
Ahmet Yesevi	2	X	
Çağrı Bey	6	X	
Tuğrul Bey	7	X	
Alparslan	17	X	
Diyojen	6	X	
Melikşah	5	X	
Sultan Sencer	2	X	
Nizamülmülk	6	X	
Ebülkasım Saltuk	1		X
Danışment Ahmet Gazi	1		X
Emir Mengücek	1		X
Artuk Bey	1		X
Çaka Bey	1	X	
Süleyman Şah	1	X	
II. Kılıçarslan	1	X	
Alaeddin Keykubat	4	X	
Celaleddin Harzemşah	3	X	
I. Aleksious Komnenos	1	X	
Papa II. Urban	1		X
Selahaddin Eyyubi	5	X	
Ahi Evran	3		X
Mevlana	4	X	
Yunus Emre	3	X	
Hacı Beştaş-ı Veli	3	X	
Nasreddin Hoca	2	X	
Ömer Halis Demir	1	X	
Bilge Kağan	10	X	
Altuncan Hatun	1	X	
Gördesli Makbule	1	X	
Tayyar Rahime	1	X	
Teğmen Fatma Hanım	1		X
Matrakçı Nasuh	1		X
Evliya Çelebi	1		X
Fuat Köprülü	1		X
Battal Gazi	1		X
Keloğlan	1		X
Malkoçoğlu	1		X

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer verilen tarihi şahsiyetler tablo 12’de gösterilmiştir. Tabloda tarihi şahsiyetlerin yer verilme sıklığı (f) ile haklarında bilgi verilip verilmediği görülmektedir. “Mustafa Kemal” on altı, “Mimar Sinan” bir, “Yunus Emre” bir, “II. Abdülhamid” bir, “Teoman” iki, “Mete han” dört, “Oğuz Han” bir, “Kün Han” bir,

“Rudenko” bir, “Bumin Kağan” bir, “Mukan Kağan” iki, “Bilge Kağan” on, “Kutluk Kağan” iki, “Tonyukuk” üç, “Kül Tigin” dört, “Yollug Tigin” bir, “İskit Tigin” bir, “Kutluk Bilge Kül Kağan” bir, “Moyençor” üç, “Böğü Kağan” iki, “Hz. Muhammed” otuz iki, “Babası Abdullah” bir, “Annesi Amine” bir, “Dedesi Abdulmutalip” bir, “Ebu Talip” iki, “Hz. Hatice” üç, “Hz. Ebubekir” iki, “Hz. Ali” beş, “Hz. Zeyd” bir, “Hz. Ömer” altı, “Hz. Osman” altı, “Muaviye” bir, “Tarık Bin Ziyad” bir, “Harezmi” bir, “Kindi” bir, “Saltuk Buğra Han” bir, “Bilge Kül Kadir” bir, “Yusuf Kadir Han” bir, “Alp Tigin” bir, “Gazneli Mahmud” beş, “Sultan Mesut” bir, “Yusuf Has Hacib” iki, “Kaşgarlı Mahmud” bir, “Edip Ahmet Yüknevi” bir, “Hoca Ahmet Yesevi” iki, “Çağrı Bey” altı, “Tuğrul Bey” yedi, “Alparslan” on yedi, “Romen Diyojen” altı, “Melikşah” beş, “Sultan Sencer” iki, “Nizamülmülk” altı, “Ebulkasım Saltuk” bir, “Danişment Ahmet Gazi” bir, “Emir Mengücek” bir, “Artuk Bey” bir, “Çaka Bey” bir, “Süleyman Şah” bir, “II. Kılıçarslan” bir, “Alaeddin Keykubat” dört, “Celaeddin Harzemşah” üç, “Aleksious Komnenos” bir, “Papa II. Urban” bir, “Selahaddin Eyyubi” beş, “Ahi Evran” üç, “Mevlana” dört, “Yunus Emre” üç, “Hacı Bektaş-ı Veli” üç, “Nasrettin Hoca” iki, “Ömer Halis Demir” bir, “Bilge Kağan” on, “Altuncan Hatun” bir, “Gördesli Makbule” bir, “Tayyar Rayhime” bir, “Teğmen Fatma” bir, “Matrakçı Nasuh” bir, “Evliya Çelebi” bir, “Mevlana” dört, “Fuat Köprülü” bir, “Battal Gazi” bir, “Keloğlan” bir, “Malkoçoğlu” bir kez yer almıştır. Hakkında bilgi verilen tarihi şahsiyetler; Mustafa Kemal, Teoman, Mete Han, Oğuz Han, Bumin Kağan, Mukan Kağan, Bilge Kağan, Kutluk Kağan, Vezir Tonyukuk, Kutluk Bilge Kül Kağan, Moyençor, Böğü Kağan, Hz. Muhammed, Babası Abdullah, Annesi Amine, Dedi Abdulmutalip, Ebu Talip, Hz. Hatice, Hz. Ebubekir, Hz. Ali, Hz. Zeyd, Hz. Ömer, Hz. Osman, Muaviye, Bilge Kül Kağan, Alp Tigin, Gazneli Mahmud, Sultan Sencer, Hoca Ahmet Yesevi, Çağrı Bey, Tuğrul Bey, Alparslan, Romen Diyojen, Melikşah, Sultan Sencer, Nizamülmülk, Çaka Bey, II. Kılıçarslan, Alaeddin Keykubat, Celaeddin Harzemşah, Selahaddin Eyyubi, Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Nasrettin Hoca, Ömer Halis Demir, Bilge Kağan, Altuncan Hatun, Gördesli Makbule, Tayyar Rayhime olarak yer bulmuştur. Hakkında bilgi verilmeyen sadece isim olarak yer verilen tarihi şahsiyetler; Mimar Sinan, Yunus Emre, II. Abdülhamid, Kün Han, Rudenko, Yollug Tigin, İskit Tigin, Tarık Bin Ziyad, Harezmi, Kindi, Saltuk Buğra Han, Yusuf Kadir Han, Yusuf Has Hacib, Kaşgarlı Mahmud, Edip Ahmet Yüknevi, Ebulkasım Saltuk, Danişment Ahmet Gazi, Emir Mengücek, Artuk Bey, Aleksious Komnenos, Papa II. Urban, Ahi Evran, Teğmen Fatma, Matrakçı Nasuh, Evliya Çelebi, Fuat Köprülü, Battal Gazi, Keloğlan, Malkoçoğlu’dur.

Tablo 13: : 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Durumu

Ders Kitabındaki Tarihi Şahsiyetler	f	Ders Kitabında Tarihi Şahsiyetler Hakkında Bilgi Verilmiş mi?	
		Evet	Hayır
Mevlana	4		X
Edward Norton Lorenz	1		X
Mustafa Kemal	25	X	
Gutenberg	4	X	
Orhan Veli Kanık	1		X
Ertuğrul Gazi	3	X	
Osman Bey	19	X	
Orhan Bey	16	X	
I. Murat	5	X	
Şeyh Edebali	3	X	
Aşıkpaşazade	2		X
Yunus Emre	1		X
Hacı Bektaş-ı Veli	1		X
İbn Batuta	6	X	
Fatma Hatun	1	X	
Fatih Sultan Mehmet	3	X	
Ducas	2		X
Yavuz Sultan Selim	8	X	
Kanuni Sultan Süleyman	11	X	
Barbaros Hayrettin Paşa	5	X	
Marco Polo	3	X	
Kristof Kolomb	8	X	
Macellan	6	X	
Bartelmi Dias	1	X	
Martin Luther	4	X	
Galileo	10	X	
Dr. Harvey	1	X	
Mozart	1		X
İbrahim Müteferrika	4	X	
III. Selim	10	X	
16. Louis	2	X	
II. Mahmut	14	X	
Charles Fellow	1		X
III. Ahmet	5	X	
Damat İbrahim Paşa	2	X	
Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet	3	X	
Mustafa Reşit Paşa	1	X	
Evliya Çelebi	1		X
4. Murat	2		X
Nikolas Jorga	2		X
Georgios Sphrantzes	1		X
Sokullu Mehmet Paşa	2		X
Vasco Da Gama	2		X
Amerigo Vespucci	2	X	
Leonardo Da Vinci	2		X
Raffaello	1		X
Bellini	1		X
Shakespeare	2		X
Cervantes	1		X
Manuel Serrano Sanz	2		X
Halil İnancık	2	X	
Kantakuzen	1		X
Montaigne	1		X

Alaeddin Keykubat	2	X	
İsmail Hakkı Uzunçarşılı	1		X
Süleyman Paşa	3	X	
Şeyh Hamdullah	1		X
Ahmet Karahisari	1		X
Hafız Osman	1		X
Dedezade	1		X
Koçi Bey	1		X
Timur	1		X
Şah İsmail	1		X
I. François	1		X
Ferdinand	1		X
Kemal Reis	1		X
Said Çelebi	1		X
Abdal Murad	1	X	
Harezmi	8	X	
Ali Kuşçu	4	X	
Farabi	6	X	
İbn Sina	7	X	
Newton	6	X	
Cezeri	6	X	
Hazini	6	X	
İbn Haldun	6	X	
Piri Reis	4	X	
Gutenberg	4	X	
Yavuz Sultan Selim	8	X	
Galileo	9	X	
Macellan	5	X	
Del Kano	1	X	
James Watt	2	X	
Marie Curie	4	X	
Montesquieu	4	X	
Asurbanipal	1	X	
Pisagor	3	X	
Denis Papin	1	X	
Richard Feynman	3	X	
Kâtip Çelebi	4	X	
Uluğ Bey	5	X	
Aristoteles	2	X	
Sultan Sencer	1		X
Alparslan	1		X
Mete Han	3		X
Nizamülmülk	1		X
Bilge Kağan	2	X	
Julius Caesar	1	X	
Napolyon	1		X
Celal Bayar	1		X
Kazım Karabekir	1		X
Refet Bele	1		X
Ali Fuat Cebesoy	1		X
Fethi Okyar	3		X
Adnan Menderes	1		X
Adnan Adıvar	1		X
Refik Koraltan	1		X
Fuat Köprülü	1		X
Albert Einstein	1		X

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer verilen tarihi şahsiyetler tablo 13'te gösterilmiştir. Tabloda tarihi şahsiyetlerin yer verilme sıklığı (f) ile haklarında bilgi verilip verilmediği görülmektedir. "Mevlana" dört, "Edward Norton Lorenz" bir, "Mustafa Kemal" yirmi beş, "Gutenberg" dört, "Orhan Veli Kanık" bir, "Ertuğrul Gazi" üç, "Osman Bey" on dokuz, "I. Murad" beş, "Şeyh Edebali" üç, "Aşıkpaşazade" iki, "Yunus Emre" bir, "Hacı Bektaş-ı Veli" bir, "İbni Batuta" altı, "Fatih Sultan Mehmed" üç, "Ducas" iki, "Yavuz Sultan Selim" sekiz, "Kanuni Sultan Süleyman" on bir, "Barbaros Hayreddin Paşa" beş, "Marco Polo" üç, "Kristof Kolomb" sekiz, "Macellan" altı, "Bartelmi Dias" bir, "Martin Luther" dört, "Galileo" on, "Dr. Harvey" bir, "Mozart" bir, "İbrahim Müteferrika" dört, "III. Selim" on, "16. Louis" iki, "II. Mahmud" on dört, "Charles Fellow" bir, "III. Ahmed" beş, "Damat İbrahim Paşa" iki, "Yirmi sekiz Çelebi Mehmed" üç, "Mustafa Reşit Paşa" bir, "Evliya Çelebi" bir, "4. Murad" iki, "Nikolas Jorga" iki, "Georgios Sphrantzes" bir, "Sokullu Mehmed Paşa" iki, "Vasco Da Gama" iki, "Amerigo Vespucci" iki, "Leonardo Da Vinci" iki, "Raffaello" bir, "Bellini" bir, "Shakespeare" iki, "Cervantes" bir, "Manuel Serrano Sanz" iki, "Halil İnalcık" iki, "Kantakuzen" bir, "Montaigne" bir, "Alaeddin Keykubat" iki, "İsmail Hakkı Uzunçarşılı" bir, "Süleyman Paşa" üç, "Şeyh Hamdullah" bir, "Ahmet Karahisari" bir, "Hafız Osman" bir, "Dedezade" bir, "Koçi Bey" bir, "Timur" bir, "Şah İsmail" bir, "I. François" bir, "Ferdinand" bir, "Kemal Reis" bir, "Said Çelebi" bir, "Abdal Murad" bir, "Harezmi" sekiz, "Ali Kuşçu" dört, "Farabi" altı, "İbni Sina" yedi, "Newton" altı, "Cezeri" altı, "Hazini" altı, "İbni Haldun" altı, "Piri Reis" dört, "Gutenberg" dört, "Yavuz Sultan Selim" sekiz, "Galileo" dokuz, "Macellan" beş, "James Watt" iki, "Marie Curie" dört, "Montesquieu" dört, "Asurbanipal" bir, "Pisagor" üç, "Denis Papin" bir, "Richard Feynman" üç, "Kâtip Çelebi" dört, "Uluğ Bey" beş, "Aristo" iki, "Sultan Sencer" bir, "Alparslan" bir, "Mete Han" üç, "Nizamülmülk" bir, "Bilge Kağan" iki, "Julius Caesar" bir, "Napolyon" bir, "Celal Bayar" bir, "Kazım Karabekir" bir, "Refet Bele" bir, "Ali Fuat Cebesoy" bir, "Fethi Okyar" üç, "Adnan Menderes" bir, "Adnan Adıvar" bir, "Refik Koraltan" bir, "Fuat Köprülü" bir, "Albert Einstein" bir defa kullanılmıştır. Hakkında bilgi verilen tarihi şahsiyetler; Mustafa Kemal, Gutenberg, Ertuğrul Gazi, Osman Bey, Orhan Bey, I. Murad, Şeyh Edebali, İbni Batuta, Fatma Hatun, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Barbaros Hayreddin Paşa, Marco Polo, Kristof Kolomb, Macellan, Bartelmi Dias, Martin Luther, Galileo, Dr. Harvey, İbrahim Müteferrika, III. Selim, 16. Louis, II. Mahmud, III. Ahmed, Damat İbrahim Paşa, Yirmi Sekiz Çelebi Mehmed, Mustafa Reşit Paşa, Amerigo Vespucci, Halil İnalcık, Alaeddin Keykubat,

Süleyman Paşa, Abdal Murad, Harezmi, Ali Kuşçu, Farabi, İbni Batuta, Newton, Cezeri, Hazini, İbni Haldun, Piri Reis, Gutenberg, Yavuz Sultan Selim, Galileo, Macellan, Del Kano, James Watt, Marie Curie, Montesquieu, Asurbanipal, Pisagor, Denis Papin, Richard Feynman, Kâtip Çelebi, Uluğ Bey, Aristo, Bilge Kağan, Julius Caesar olarak yer bulmuştur. Hakkında bilgi verilmeyen sadece isim olarak yer verilen tarihi şahsiyetler; Mevlana, Edward Norton Lorenz, Orhan Veli Kanık, Aşıkpaşazade, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Ducas, İbrahim Müteferrika, Charles Fellow, Evliya Çelebi, 4. Murad, Nikolas Jorga, Georgios Sphrantzes, Sokullu Mehmed Paşa, Vasco Da Gama, Leonardo Da Vinci, Raffaello, Bellini, Shakespeare, Cervantes, Manuel Serrano Sanz, Kantakuzen, Montaigne, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisari, Hafız Osman, Dedeade, Koçi Bey, Timur, Şah İsmail, I. François, Ferdinand, Kemal Reis, Said Çelebi, Sultan Sencer, Alparslan, Mete Han, Nizamülmülk, Napolyon, Celal Bayar, Kazım Karabekir, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy, Fethi Okyar, Adnan Menderes, Adnan Adıvar, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Albert Einstein'dır.

4.2.Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Alanı, Konu ve Beceriler

Tablo 14: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu ve Beceriler 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu Ve Beceriler

Öğrenme Alanı	Konu	5. Sınıfta Verilecek Beceriler
Birey ve Toplum	Öğrendiklerimi uyguluyorum Olaylar ve sonuçları Haklarımı ve sorumluluklarımı biliyorum Çocuk hakları her yerde	Sosyal katılım
Kültür ve Miras	Kültür ve Miras Güzel ülkem Kültürel özelliklerimiz Geçmişten günümüze	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma Araştırma
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Haritayı tanıyorum İklim ve yaşamım Nerede yaşanır Afetler ve çevre sorunları Afetlerin insan üzerindeki etkileri	Harita okuryazarlığı Çevre okuryazarlığı Gözlem
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Teknoloji ve toplum Doğru bilgiye nasıl ulaşırım Genel ağı nasıl kullanmalıyım Bilim insanları ve ortak özellikleri Araştırma yapıyorum	Öz denetim Dijital okuryazarlık

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Yaşadığım yerdeki ekonomik faaliyetler Çevremdeki meslekler Ekonomi ve yaşam Üretim serüveni Ekonomi için yeni fikirler Haklarımı kullanıyorum	İş birliği Girişimcilik Araştırma
Etkin Vatandaşlık	Halka hizmet edenler Yaşadığım yer ve yönetimi Katılım hakkı ve düşünce özgürlüğü Egemenlik ve bağımsızlık sembolleri	Araştırma Sosyal katılım
Küresel Bağlantılar	Yaşadığım yerin ekonomiye katkısı Ticaret ve teknoloji Turizm ön yargıları değiştiriyor İnsanlığın ortak mirası	Araştırma Yaratıcılık

MEB Yayınevi tarafından basılan ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun 24 Haziran 2019 tarih ve 15 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk (2019) tarafından yazılan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı; öğrenme alanlarına göre konuların ve becerilerin dağılımı tablo 14’te gösterilmiştir. Tablo 14 incelendiğinde; toplamda 7 öğrenme alanı, 32 konu yer verildiği görülmektedir. 2018 SBDÖP’de 5. sınıfta doğrudan verilmesi planlanan beceriler arasında zaman ve kronolojiyi algılama becerisine yer verilmemiştir. Ancak zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin bu sınıf düzeyinde doğrudan kazandırılacak beceriler arasında yer verilmemesi sosyal bilgilerin dersinin sarmal yapısına uygun olmadığı ifade edilebilir.

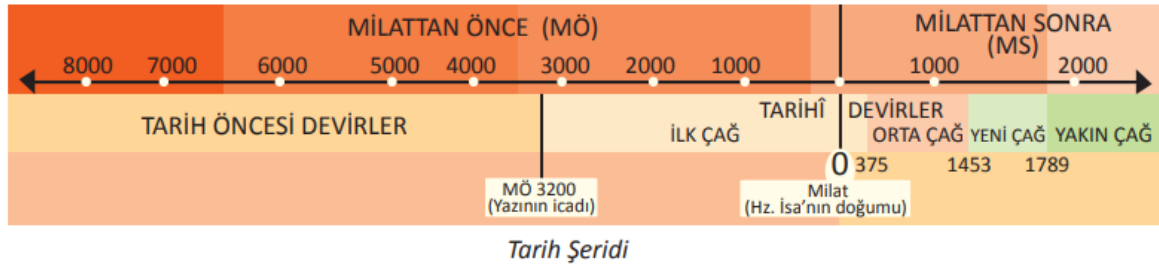
4.2.1.Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Kazandırılmasına Uygun Yerler

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan kazandırılmasının hedeflendiği bir öğrenme alanı belirlenmemiştir. Yedi öğrenme alanı içerisinde 15 ayrı beceri doğrudan kazandırılması hedeflenmiş diğer beceriler ise uygun olduğu öğrenme alanı ve konulara göre kazandırılması planlanmıştır. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin tarihi şahsiyetler bağlamında yer verilmesi noktasından düşünüldüğünde ders kitabında 39 tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Yer alan tarihi şahsiyetler sosyal bilgiler dersinin sarmal yapısına uygun olarak konular geneline uygun kısımlarda yer verilmiştir. Konu kazanımları incelendiğinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazandırılmasına en uygun “Kültür ve Miras” ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarının olduğu tespit edilmiştir. Bu iki öğrenme alanı içerisinde toplam 28 tarihi şahsiyete yer verilmiştir.

Tablo 14: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Kültür ve Miras Öğrenme Alanında Yer Alan Konu Ve Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Kültür ve Miras	Uygarlıkları Öğreniyorum	
	Çevremizdeki Güzellikler	Kral Midas, Thales, Homeros, Pisagor, Hipokrates, Herodotus,
	Kültürel Zenginliğimiz	Diyojen, Hammurabi, Heemskerck, Fatih Sultan
	Kültürümüzü Tanıyalım	Mehmet, Hz. Muhammed,
	Geçmişten Günümüze Kültürümüz	Kanuni, Hafsa, Merkez Efendi, Peyami Safa

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde 5 konuya ve 15 tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Tablo 15’te yer verilen konu ve tarihi şahsiyetler görülmektedir. Konular içerisinde yer verilen tarihi şahsiyetler konu içeriğine uygun olarak kronolojik sırasına uygun olarak yer verilmiştir. Yer verilen tarihi şahsiyetlerin alanları; devlet adamı, bilim insanı, din adamı, sanatçı ve edebiyatçılardan oluşmaktadır. Konularda yer verilen tarihi şahsiyetlerde herhangi bir ayrıma tabii tutulmadan içeriğe uygun olarak verilmiştir.

Görsel 2: Tarih Şeridi (s. 37)

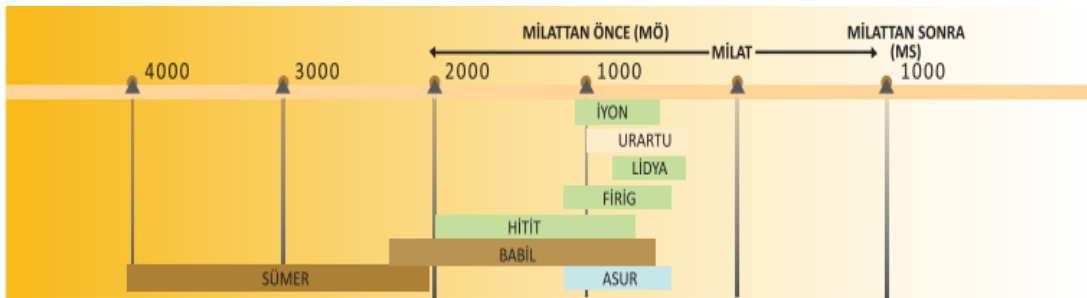
Görsel 2’de tarih şeridi üzerinden tarih çağları gösterilmiştir. Öğrencinin zamanla ilgili bilgilerini belli bir materyal üzerinden harekete geçirecek önemli bir araç görsel 2’de yer verilerek zaman ve kronolojiyi algılama becerisini harekete geçirmeye hizmet etmektedir. Görsel üzerinden milat kavramının öncesi sonrasında tarihlerde nasıl bir değişim olduğunu öğrenci tarih şeridi üzerinden somut bir şekilde görerek öğrenmenin kalıcılığı sağlanacaktır. İlgili becerinin kazandırılmasında bu nitelikte materyallere yer verilmesi soyut bir kavram olan zaman ve kronolojinin somut halde sunulmasına ve öğrencinin daha etkili öğrenmesine katkı sağlayacaktır.

*2.9 Hammurabi (solda) ve Babil Tanrısı
[Louvre (Luvr) Müzesi, Fransa]*

Görsel 3: Kral Hammurabi Temsili Görseli (s. 39)

Görsel 3'te 5. sınıf ders kitabının 39. sayfasında tanıtımı yapılan Babil devletinin en bilindik ve sert kanunları ile tanınan önemli kralı Hammurabi 'ye ait olan temsili bir kabartmaya yer verilmiştir. Yer verilen tarihi şahsiyetlerin görseller aracılığı ile öğrenciye sunulması konunun hem anlaşılabilirlik düzeyini hem de kalıcılığını artıracaktır. Babil devletinin tanıtımında ve öğrenciye iletilmesinde öğrencinin içerisinde bulunduğu işlem dönemi de dikkate alınarak sunulması verimli bir öğrenmeyi sağlayacaktır. Soyut olan kavramların somutlaştırılması adına görsellerden ve materyallerden yararlanmak öğrenmenin niteliğini artıracaktır.

Görsel 4: Tarih Şeridi (s. 44)

Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının verildiği konu olan “Kültür ve Miras” konusunda ilgili coğrafyalarda kurulan uygarlıklar anlatılmıştır. Görsel 4’te anlatılan Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları kuruldukları tarih aralığına göre tarih şeridi üzerinde gösterilmiştir. Bu nitelikte görseller soyut olanın somutlaştırılması ve kalıcı bir öğrenme adına önemli materyallerdir.

Tablo 15: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanında Yer Alan Konu ve Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Küresel Bağlantılar	Yaşadığım Yerin Ülke Ekonomisine Katkısı	İbn Sina, Graham Bell, Wilbur Wright, Orville Wright, Ali Kuşçu, El Heysem, Dostoyevski, Oğuz Kağan, Voltaire, Yunus Emre, Şah Cihan, Bellini, Fatih Sultan Mehmet
	Ekonomik İlişkilerde Teknoloji	
	Turizm ve Uluslararası İlişkiler	
	Ortak Mirasımız	

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanı içerisinde 4 konuya ve 13 tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Tablo 16’da yer verilen konu ve tarihi şahsiyetler görülmektedir. Konular içerisinde yer verilen tarihi şahsiyetler konu içeriğine uygun olarak kronolojik sırasına uygun olarak yer verilmiştir. Yer verilen tarihi şahsiyetlerin alanları; devlet adamı, bilim insanı, din adamı, sanatçı ve edebiyatçılardan oluşmaktadır. Konularda yer verilen tarihi şahsiyetlerde herhangi bir ayrıma tabii tutulmadan içeriğe uygun olarak verilmiştir.

LOUIS PASTEUR (LUİZ PASTÖR) (1822-1895)

Fransa'da doğmuş bu bilim insanı fizik, kimya ve tıp alanındaki çalışmaları ile tanınmıştır. İnsan ve hayvanlarda görülen şarbon, tavuk kolerası ve kuduz hastalıkları ile bağışıklık mekanizması ve aşı hazırlama teknikleri üzerinde çalışmıştır. Pasteur'un tüm dünyada tanınmasını sağlayan buluşu ise kuduz aşısıdır. Kuduz aşısı diğer aşılarda da önünü açmıştır.

7.19

MARIE CURIE (MARİ KÜRİ) (1867-1934)

Polonyalı ünlü kadın fizikçidir. Kanser hastalığını tedavi eden radyoaktivite ışınlarını bulmuştur. Bilim dalında Nobel Ödülü'nü iki kere alan ilk bilim insanı olmuştur.

7.20

Bilimsel alanda yapılan çalışmalara başka hangi örnekleri verebilirsiniz?

Dünyanın çeşitli yerlerinde tıp alanında yapılan çalışmalar sadece o yerlerde mi kullanılmaktadır?

Neden?

AZİZ SANCAR (1946-)

GAZİ YAŞARGİL (1925-)

7.21

Beyin ve sinir sistemleri üzerine yaptığı çalışmalarla tıp alanında çok önemli buluşlar gerçekleştiren Türk bilim insanıdır. Mikro cerrahiye beyinle ilgili hastalıklarda uygulayarak çok zor ve hassas bölgelerdeki tümörlerin alınabileceğini kanıtlamıştır. Bu başarılarından dolayı Dünya Beyin Cerrahları Birliği tarafından "yüzyılın adamı" seçilmiştir.

7.22

ABD Ulusal Bilimler Akademisi'ne seçilen ilk Türk olarak tanınır. Hücrelerin hasar gören DNA'ları nasıl onardığını ve genetik bilgisini koruduğunu haritalandıran araştırmaları sayesinde 2015 Nobel Kimya Ödülü'nü kazanmıştır. Ödülü Anıtkabir'de sergilenmektedir.

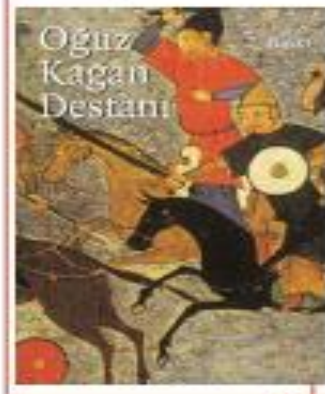
Görsel 5: Bilim İnsanları (s. 181)

Görsel 5'te "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı içerisinde "İnsanlığın ortak mirası" konusu içerisinde yer verilmiştir. Görselde yer verilen bilim insanları kronolojik sırasına uygun olarak yer verilmiştir. Farklı alanlarda bilime önemli katkı sağlayan tarihi şahsiyetler herhangi bir ayrıma tabii tutulmadan (milliyet, cinsiyet, dil, din vb) öğrencilere sunulmuştur.

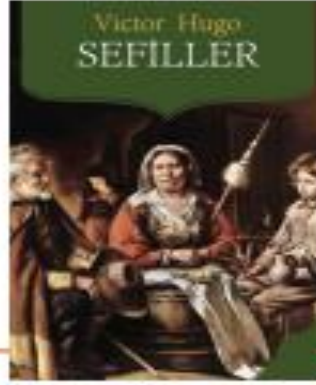
KÜRESEL ETKİLEŞİM

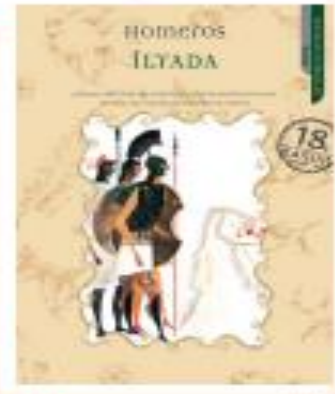
Aşağıda insanlığın edebiyat mirasına bazı örnekler verilmiştir. Başka hangi örnekleri verebilirsiniz? Söyleyiniz.

7.23

7.24

7.25

Ortak mirasa katkıda bulunmanın önemi nedir? Açıklayınız.

Aşağıda insanlığın sanat mirası ile ilgili örnekler yer almaktadır.

7.26 Levni'ye ait bir minyatür (Surname)

7.27 Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa tablosu [Louvre (Luvr) Müzesi-Paris]

İnsanlığın ortak mirasını uluslararası düzeyde korumak ve geliştirmek amacıyla 1972 yılında yapılan UNESCO genel konferansında "İnsanlığın Ortak Malı Olan Kültürel ve Doğal Varlıkların Korunması Sözleşmesi" kabul edilmiştir. Türkiye bu sözleşmeyi 1982 yılında onaylayarak kabul etmiştir.

2020 yılı itibarıyla dünya genelinde UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kayıtlı 1121 kültürel ve doğal varlık bulunmaktadır. Her yıl gerçekleştirilen Dünya Miras Komitesi toplantıları ile bu sayı artmaktadır.

İnsanlığın sanat mirasına dünyadan ve ülkemizden başka hangi örnekleri verebilirsiniz?

Ülkemizin, Kültür Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altında yürüttüğü çalışmalar neticesinde bugüne kadar UNESCO Dünya Miras Listesi'ne 18 varlığımızın alınması sağlanmıştır.

Görsel 6: Sanatçı ve Eserleri (s. 182)

Görsel 6'da konuyu somutlaştırma adına çeşitli sanat ve edebiyat eserlerine yer verilmiştir. Oğuz Kağan Destanı, Victor Hugo'nun Sefiller romanı, Homeros'a ait İlyada, Levni'ye ait bir minyatüre, Da Vinci'ye ait Mona Lisa tablosuna yer verilmiştir. Birbirinden farklı alanda faaliyet gösteren tarihi şahsiyetler aracılığı ile konu somut bir hale getirilerek sunulmuştur. Görselde verilen sanat ve edebiyat eserleri farklı dönemlere aittir. Görselde sunulan sanat ve

edebiyat eserlerinin zamanları hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir.

4.3.Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Alanı, Konu ve Beceriler

Tablo 16: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu ve Beceriler

Öğrenme Alanı	Konu	6. Sınıfta Verilecek Beceriler
Birey ve Toplum	Toplumdaki Rollerim Bizi Biz Yapanlar Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk Hak, Özgürlük, Sorumluluk	Eleştirel düşünme- Zaman ve kronolojiyi algılama
Kültür ve Miras	Türkler’ in Anayurdu Orta Asya İslamiyet’in Doğuşu Türkler İslamiyet ile Tanışıyor Yer Yurt Anadolu Tarihi Yollar	Zaman ve kronolojiyi algılama
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Dünyanın Neresindeyiz? Ülkemizin Coğrafi Özellikleri Ülkemizin Beşeri Coğrafyası Farklı İklimler Farklı Yaşamlar	Mekânı algılama- Harita okuryazarlığı
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Hayatımızdaki Sosyal Bilimler Bilim ve Teknolojide Değişim Bilimsel Çalışma Yapıyoruz Emeğe Saygı Duyuyorum	Yenilikçilik- Araştırma
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ülkemizin Kaynakları ve Ekonomik Faaliyetleri Kaynakları Doğru Kullanıyorum Yatırım ve Pazarlama Vergilerimiz Kazançlarımızdır Nitelikli İnsan Gücü ve Gelişen Ekonomi Mesleğimi Bilinçli Bir Şekilde Seçiyorum	Girişimcilik- Yenilikçilik- Araştırma
Etkin Vatandaşlık	Geçmişten Günümüze Yönetim Biçimleri Demokratik Devlet ve Organları Karar Alma Sürecinde Ben de Varım Demokrasi Her Yerde Haklarımız ve Sorumluluklarımız Dünden Bugüne Türk Kadını	Eleştirel düşünme- Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma- Politik okuryazarlık
Küresel Bağlantılar	Milli Dış Politikamız Dış Alım, Dış Satım Türkiye Beklenilendir Popüler Kültür ve Biz	Araştırma- Eleştirel düşünme

Milli Eğitim Bakanlığı yayınları tarafından 2020-2021 eğitim öğretim yılı için hazırlanan sosyal bilgiler dersi 6. sınıf ders kitabı 2018 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre hazırlanmıştır. Toplamda 7 öğrenme alanı, 33 konu yer almaktadır. Öğretim programında yer alan becerilerden bazıları ilgili konularla eşleştirilerek kitaptaki yerini

almıştır. Tablo 17 incelendiğinde Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, “Birey ve Toplum” ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanlarında yer aldığı görülmektedir.

4.3.1.Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Konuların İncelenmesi

Tablo 17: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Öğrenme Alanı ve Konular

Öğrenme Alanı	Konu	6. Sınıfta Verilecek Beceriler
Birey ve Toplum	Toplumdaki Rollerim Bizi Biz Yapanlar Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk Hak, Özgürlük, Sorumluluk	Eleştirel düşünme- Zaman ve kronolojiyi algılama
Kültür ve Miras	Türkler’ in Anayurdu Orta Asya İslamiyet’in Doğuşu Türkler İslamiyet ile Tanışıyor Yer Yurt Anadolu Tarihi Yollar	Zaman ve kronolojiyi algılama

Beceri Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde (TDK, 2016) elinden iş gelme, ustalık maharet veya bireyin öğrenimine bağlı olarak bir işi başarma ve bu işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği olarak ifade olunan bir kavram olarak ifade edilmektedir. Tablo 18 incelendiğinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin yer aldığı iki öğrenme alanının olduğu görülmektedir.

Tablo 18: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Toplumdaki Rollerim” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	Toplumdaki Rollerim	-

Dünyaya geldiğimiz andan itibaren üstlendiğimiz vazifelere göre toplum içerisinde yer alan konumumuza göre birbirinden farklı birçok role sahip olduğumuz dile getirilmiş zaman ilerledikçe toplum içindeki durumumuza bağlı olarak rollerimizin çeşitleneceği ifade edilmiştir. Konu içerisinde öğrencinin geçmişten günümüze doğru bir sıralama, karşılaştırma yapmasına yönelik çeşitli sorular yer aldığını görmekteyiz. Ancak “Toplumdaki rollerim” konusu içerisinde herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmediği (Tablo 19) görülmektedir. Yer alan bir okuma parçasında bir günlük zaman zarfında öğrencinin bulunduğu ortama göre farklılaşan rollerinden yola çıkılarak geniş zaman diliminde rollerin çeşitleneceğinin ve artacağına bilgisi yer almıştır. Fotoğraflarla bir zaman şeridi hazırlanarak “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisini bir örnek üzerinden öğrencilere kazandırılmak istenilmiştir (görsel 7).

Bu fotoğrafta çocuğum. Anne ve babamın oğlu, abla-
larımın kardeşiyim. Anne ve babama yardım etmek, onla-
rın sevgilerine layık olmak, ablalarımı örnek alıp onlardan
iyi şeyler öğrenmek benden beklenen davranışlardı. Ben de
bir çocuk olarak sorumluluklarımı yerine getirmeye çalış-
tım.

Okulda öğrenci ve arkadaş rolündeyim. Okul kuralla-
rına uymam, derslerime çalışmam, arkadaşlarımla uyumlu
oluşum gerektiğini biliyordum. Arkadaşlarımla yaşadığım
sorunları konuşarak çözmeye çalıştım.

Meslek hayatım başladı. Babam bana "Oğlum hangi
iş yaparsan yap, işin hakkını vererek yap." dendi. Mesleğim
öğretmenlik olduğu için bu söz daha da bir anlam kazan-
mıştı. Çünkü insan yetiştirmenin sorumluluğunu üzerinde
hissediyordum. Ben de iyi bir öğretmen olmak için çaba
gösterdim.

Çocuğum oldu, baba rolündeyim. Bir baba olarak çocu-
ğuma örnek davranışlar sergilemenin, onun beslenme, sevgi,
eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarını karşılamamın görevim
olduğunu biliyordum.

Meslek hayatında öğretmenlikten yöneticilik rolüne
geçtim. Yöneticiliğin getirdiği bir takım davranışları edin-
mem gerektiğinin farkındaydım. Rolüm değişince doğal ola-
rak sorumluluklarım da değişti.

Eğitim almaya devam ettim. Hayat boyu farklı roller
içerisinde bulunsam da her zaman devam etmesi gereken
öğrenci rolüm hiç binnedi.

Cevaplayalım

Rolleri değiştikçe Hüseyin Bey'in sorumlulukları-
nın da değişmesiyle ilgili neler söyleyebilirsiniz?

1.3

Görsel 7: Fotoğraflarla Rollerim (S. 15)

Tablo 19: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Bizi Biz Yapanlar” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	Bizi Biz Yapanlar	Mustafa Kemal, Mimar Sinan, Hz. Muhammed, Fatih Sultan Mehmed

Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabımızın “Birey ve Toplum” isimli öğrenme alanının “Bizi Biz Yapanlar” konusunda (Tablo 20) bir milletin birleştirici rolü olan dil, din, kültür, gelenek, görenek, tarih vb. değerleri üzerinde durulmuştur. Ortak değer vurgusu yapılırken ortaya çıkan maddi ve manevi tüm değerlerin belli bir birikim neticesinde ortaya çıktığı dile getirilmiştir. Bizi biz yapan değerler ifade edilirken zaman vurgusunun ön planda yer aldığını görülmektedir. Konu içerisinde yer verilen tarihi şahsiyetlere bakıldığında kronolojik sıraya göre yer verilmediği görülmektedir. Fatih Sultan Mehmed’in sadece bir temsili resmine yer verilmiştir bununla birlikte yaşadıkları yıllara yer verilerek öğrencilere karşılaştırma imkânı sunulabilirdi. Mimar Sinan ise sadece Selimiye Camisi görseli altında ismen bildirilmiş ancak yaşadığı yıllar hakkında bir tarihe rastlanılmamıştır. Hz. Peygamber de yine sadece bir hadisi ile yer almış ancak tarihsel bir bilgiye yer verilmemiştir. Konu içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlere bir tarih şeridi vb. yer verilerek öğrencilerde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin gelişimine katkıda bulunulabilirdi. Konu içerisinde yer alan sorular öğrencilerin geçmiş ile günümüzü karşılaştırmalarına ve çıkarımda bulunmalarına imkân sağlamaya yöneliktir.

Tablo 20: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk	Mozart, Yunus Emre

Ders kitabının “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk” konusunda (Tablo 21) genel olarak toplumu oluşturan bireylerin farklılıklarından, her bireyin özel olduğundan bahsedilerek bu farklılıkların toplum için birer zenginlik olduğu vurgusu yapılmıştır. Her bireyin şahsına münhasır olduğu, kendi tabiatına uygun belli başlı nitelikleri olduğu dile getirilerek ön yargılardan uzak olmanın önemi üzerinde durulmuştur. Milletimizin tarihinden örnek verilerek farklı dinlere ait ibadethanelerin aynı ortamda yer alabildiğinin örneği verilerek milletimizin hoşgörüsünün ön planda yer aldığı dile getirilmiştir. Tarihten örnekler verilmesi doğrudan verilmesi gerek zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin ön plana alınarak ilgili beceriyi geliştirmeye yöneliktir. Tarihi bir şahsiyet olan Mozart’ın özel gereksinimli bir

birey olduğu ifade edilmiş, ancak yaşadığı tarih hakkında bilgiye yer verilmemiştir. Yine tarihi bir şahsiyet olarak Yunus Emre'ye yer verilmiş, ancak yaşadığı tarih hakkında bilgiye yer verilmemiştir (Görsel 8). Yunus Emre'nin yaşadığı dönem hakkında bilgi verilerek o dönemin şartlarına göre öğrencilere konu ile ilgili etkinlik yapmaları istenilebilirdi. Temsili resimden yola çıkarak Yunus Emre'nin başındaki başlıktan yola çıkılarak onun ne olduğu, ne işe yaradığı, şuan kullanılıp kullanılmadığı, kullanan birini görsek ne düşünerdik, günümüzden kaç yıl öncesinde kullanılmış vb. sorularla hem konunun özü olan ön yargıya yönelik hem de tarihsel karşılaştırma yapmaya yönelik bir etkinlik yer alabilirdi.

Farklılıkları yedi renkten oluşan bir gökkuşağı olarak düşünersek Anadolu, geçmişten bugüne en güzel renkleri barındıran bir coğrafya olmuştur. Her kültür ve kimlik, gökkuşağının bir rengi olarak hem yalnız başına hem de diğer renklerle bir bütün hâlinde anlamlıdır.

Sonuç olarak farklılıklarımız birbirimizi tamamlayan zenginliklerimizdir. Bu zenginliği korumanın yolu, ön yargı, kalıp yargı ve ayrımcılığa karşı çıkıp farklılıklara saygı göstermektir. Farklılıklarımız kırdaki rengârenk çiçekler gibi düşünölmeli, bir bütün hâlinde daha güzel olduğumuz unutulmamalıdır.

“Yaratılanı severim Yaradan’ dan ötürü”

Görsel 8: Yunus Emre Temsili Resim (S. 32)

Tablo 21: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var	Hız. Muhammed, Mustafa Kemal, II. Abdülhamid

Öğrenme alanının “Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var” konusunda (Tablo 22) yardımlaşmanın, dayanışmanın önemi tarihten günümüze dile getirilmiştir. Yardımlaşma ve dayanışmanın Türk toplumun genel özelliklerinden birisi olduğu çeşitli örneklerle anlatılmıştır. Konu içerisinde tarihten günümüze vakıfların ve STK’ların milletimizin hayatındaki rolü üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte konu içerisinde tarihi şahsiyet olarak Hz. Muhammed, II. Abdülhamid ve Mustafa Kemal’e yer verilmiştir. Ancak tarihi şahsiyetler hakkında ayrıntılı bilgiye yer verilmediği söylenebilir.

Tablo 22: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Hak, Özgürlük, Sorumluluk” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Birey ve Toplum	Hak, Özgürlük, Sorumluluk	-

Altıncı sınıf ders kitabının “Hak, Özgürlük, Sorumluluk” konusunda (Tablo 23) birey olarak sahip olduğumuz haklarımız, haklarımız neticesindeki sorumluluklarımız ve özgürlüklerimizin neler olduğu, bunları nasıl, hangi şartlarla kullanacağımız anlatılmıştır. Bu konuda herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmemiştir. Bununla birlikte öğrenme alanının sonunda yer alan ölçme ve değerlendirme kısmında öğrenme alanı içerisinde doğrudan verilmesi planlanan zaman ve kronolojiyi algıma becerisine yönelik herhangi bir soruya yer verilmediği görülmektedir.

Tablo 23: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Türklerin Anayurdu Orta Asya” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Kültür ve Miras	Türklerin Anayurdu Orta Asya	Teoman, Mete Han, Oğuz Ata, Mukan Kağan, Bumin Kağan, İstemi Yabgu, Bilge Kağan, Kutluk Kağan, Vezir Tonyukuk, Kültigin, Yollug Tigin, İskit Tigin, İbn-i Fadlan, Bilge Kül Kağan, Moyençor

Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabının 2. öğrenme alanı olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanı “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda (Tablo 24) Türklerin ilk tarih sahnesinde ortaya çıktığı yer olarak kabul edilen Orta Asya’daki kurdukları devletlere ve hayat tarzlarının işlendiği bir konudur. Genel olarak bölgenin iklimsel, coğrafi, ekonomik özellikleri ve bunların insan hayatına etkileri anlatılmıştır. Konu içerisinde aktarılan Türk Devletleri; Asya hun Devleti, I. Kök Türk Devleti, II. Kök Türk Devleti, Uygur Devleti olarak tarihsel sırasına göre verilmiştir. Devletler hakkında bilgi verilirken yer alan olaylar kronolojik sırası takip edilerek verilmiştir. Kronolojik sıra dâhilinde verilmesi konunun bir bütün olarak idrak edilmesinde önemli bir özelliktir. Konu içerisinde birçok tarihi şahsiyetin yer aldığı görülmektedir. Bunlar; Teoman, Mete Han, Oğuz Ata, Mukan Kağan, Bumin Kağan, İstemi Yabgu, Bilge Kağan, Kutluk Kağan, Vezir Tonyukuk, Kültigin, Yollug Tigin, İskit Tigin, İbn-i Fadlan, Bilge Kül Kağan, Moyençor gibi tarihte önemli görevler ifa etmiş kişilerdir. Bu şahsiyetler konu içerisinde yer alırken kronolojik sıralamaya önem verilmiş, yaşadıkları ya da devlet yönetim kademesinde bulundukları tarihlere yer verilmiştir. Milattan önce ve milattan sonra kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Ancak konu içerisinde yer

alan tarihi şahsiyetlere bağlı oldukları devletlerle birlikte tarih şeridi üzerinde yer verilmemesi öğrencilere zaman ve kronolojiyi algılama becerisini kazandırma açısından bir eksiklik olduğu söylenebilir. İlk Türk devletlerine ait olan sözlü edebiyatın önemli ürünleri arasında sayılan Oğuz Kağan Destanı (Görsel 9), Ergenekon Destanı, Türeyiş Destanı gibi destanlara yer verilmiştir. Ancak konu içerisinde tarihi olaylara ve şahsiyetlere ilişkin ayrıntılı bir anlatım yapılmamıştır. Nitekim destanlarda geçen kişilerin anlatımlardan yola çıkarak gerçekte hangi tarihi şahsiyetin anlatıldığına yönelik sorular sorularak ve çeşitli etkinlikler yapılarak öğrencilerde zaman ve kronolojiyi algılama becerisi geliştirilebilir.

Okuyalım Öğrenelim

Oğuz Kağan Destanı

...Yurda dönmüş olan Oğuz, altı oğlu ile bir gün ava gitti. Oğulları altın bir yay ile üç altın ok buldular. Bunları paylaşırması için babalarına getirdiler. Babaları Oğuz Han yayı üçe parçalayıp büyük üç oğluna, üç altın oku da küçük üç oğluna verdi. Şöyle karar verdi: Kendilerine yay verdiği üç oğlunun soyundan geleceklere BOZOK densin (Bozok: parçalamak, bozmak). Kendilerine ok verdiği diğer üç oğlunun soyundan geleceklere UÇOK densin (Uçok: Uç tane ok). Buyurdu ki, bundan sonra oğullarından kim gelirse beraberce kalsınlar: "Biz hepimiz bir soydanız" deyip orduda kendi yerini ve rütbesini bilsinler. Orduda yay verdiklerim sağ kolu, ok verdiklerim sol kolu teşkil etsin. Zira yay hakan gibi hükmeder ok ise ona tabi olur. Onların yurdunu da buna benzer şekilde ayırıp tayin etti. Bu toy da herkesin önünde sözünü bu şekilde tamamlayıp buyurdu ki: "Ben öldükten sonra yerim, tahtım ve yurt, oğlum Kın Han'ındır."

Zeki Velidi TOGAN, "Oğuz Destanı", s.48 (Düzenlenmiştir.)

2.6. Oğuz Kağan Destanı Temsili Resim

Görsel 9: Oğuz Kağan Destanı (S. 51)

Tablo 24: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İslamiyet ’in Doğuşu” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Kültür ve Miras	İslamiyet’in Doğuşu	Hız. Muhammed, Babası Abdullah, Amcası Ebu Talip, Amcası Abbas, Hız. Hatice, Hız. Ebubekir, Hız. Ali, Hız. Zeyd, Hız. Ömer, Hız. Osman, Muaviye, Tarık Bin Ziyad, Harezmi, Kindi

Öğrenme alanının “İslamiyet’in Doğuşu” konusunda (Tablo 25) genel olarak İslamiyet’in ortaya çıkmadan önceki Arabistan’ın genel durumundan başlayarak Abbasi hilafeti sonuna kadar olan kısmın anlatıldığı bir konudur. Konu içerisinde birçok tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Bu şahsiyetler; Hız. Muhammed, Babası Abdullah, Amcası Ebu Talip, Amcası Abbas, Hız. Hatice, Hız. Ebubekir, Hız. Ali, Hız. Zeyd, Hız. Ömer, Hız. Osman, Muaviye, Tarık Bin Ziyad, Harezmi, Kindi olarak sıralanabilir. Konuda yer alan tarihi olay ve şahsiyetlere yer verilirken kronolojik sıralama ön planda tutulmuş ve buna göre verilmiştir. Zamansal olarak kronolojiye uygun olarak yer verilmesi konunun tam olarak idrak edilmesine hizmet etmesi açısından önemlidir. Konu içerisinde olayın bizzat merkezinde yer alan şahsiyetlere yer verilmesi konunun anlaşılma düzeyini artırmakta ve zaman bilgisinin gelişimine hizmet etmektedir.

Tablo 25: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Türkler İslamiyet İle Tanışıyor” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Kültür ve Miras	Türkler İslamiyet ile Tanışıyor	Hız. Ömer, Hız. Osman, Bilge Kül Kadir Han, Gazneli Mahmud, Alp Tigin, Sultan Mesud, Biruni, Yusuf Has Hacib, Kaşgarlı Mahmud, Edip Ahmet Yüknevi, Hoca Ahmet Yesevi, İbn-i Sina

Öğrenme alanının “Türkler İslamiyet ile Tanışıyor” konusunda (Tablo 26) Türklerin İslamiyet ile ilk tanışma dönemlerinin 751 Talas Savaşı sonrasında olduğunun bilgi ile başlayarak sonrasında ortaya çıkan ilk Türk-İslam devletleri hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır. Talas Savaşı esnasında Türklerin, Çinlilere karşı Müslüman Araplara yardımı

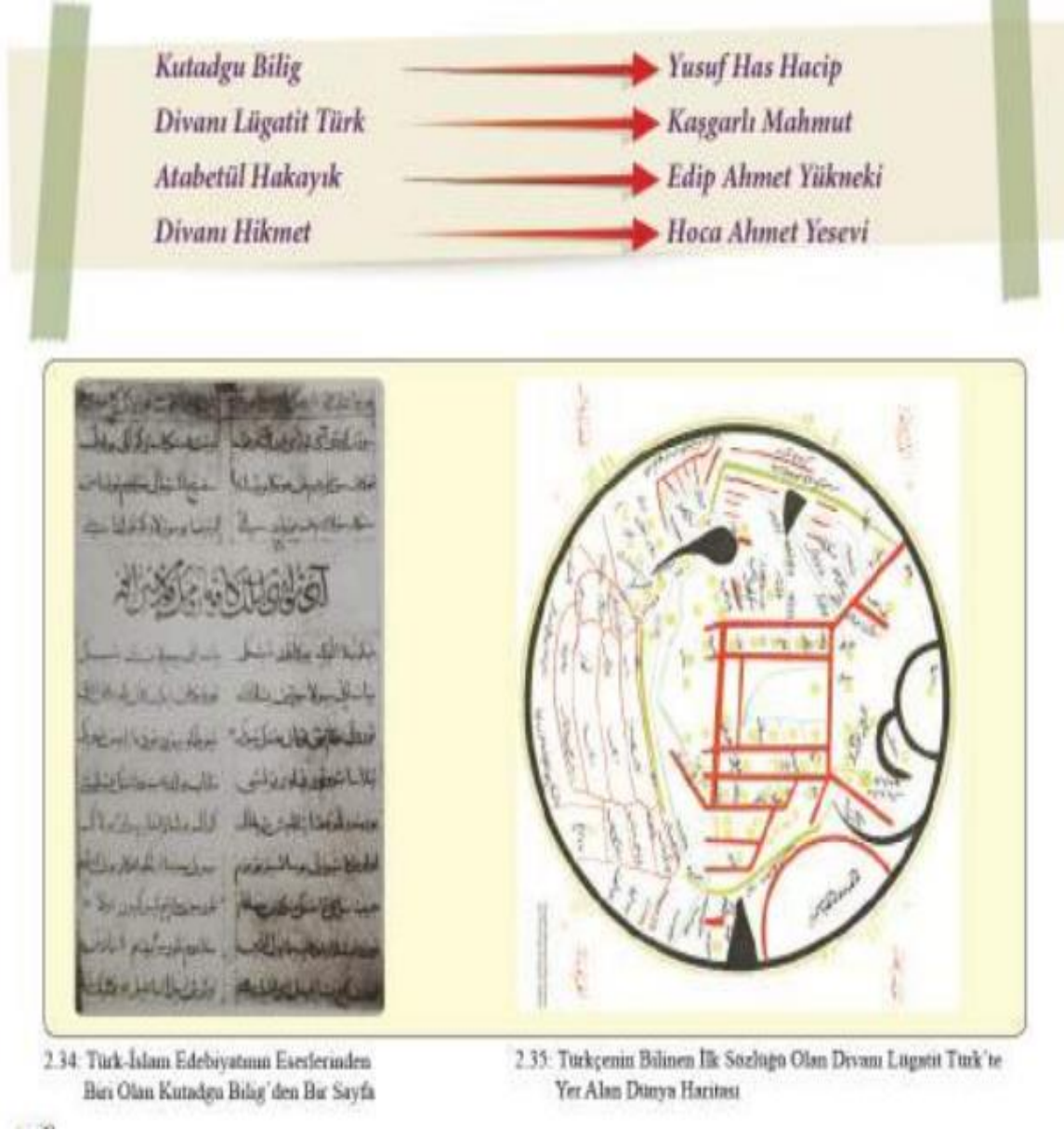
ile başlayan süreçte İslam'ı resmen benimsemelerinde öncülük eden bazı benzer nitelikler verilerek bunların zamanla nasıl değişikliğe uğradığı ifade edilmiştir. Konu içerisinde birçok tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Bunlar; Hz. Ömer, Hz. Osman, Bilge Kül Kadir Han, Gazneli Mahmud, Alp Tigin, Sultan Mesud, Biruni, Yusuf Has Hacib, Kaşgarlı Mahmud, Edip Ahmet Yüknevi, Hoca Ahmet Yesevi, İbn-i Sina (Görsel 10) olarak yer almışlardır. Tarihi şahsiyetlere yer verilirken kronolojiye önem verilmiştir. Çoğunun yaşadığı dönem tarihsel olarak ifade edilerek yer verilmiştir. Yaşanan gelişmelere, kronolojik sıralaması içerisinde yer verilerek konunun bir bütün olarak kavranmasında ve sonraki konularla tarihsel olarak birleştirilmesinde önemlidir. Zamansal bütünlük içerisinde yer verilmeyen konuların öğrenciler tarafından anlaşılması ve önceki, sonraki konularla bir bütün olarak algılanması zorlaşacaktır.

Görsel 10: İbn-i Sina Temsili Resim (S. 77)

Görsel 11'te bu dönemde farklı alanlarda bilime hizmet etmiş olan bazı tarihi şahsiyetlere

ait olan eserler ve bu eserlerden bazılarında yer alan önemli bilgilerin görsellerine yer verilerek öğrencilerin dikkati bu yöne çekilmeye çalışılmıştır.

Görsel 11: Dönemin önemli ilim insanları ve eserleri (S. 76)

Konu genelini bir bütün olarak değerlendirdiğimizde kronolojik sıraya önem verildiği, yer alan bilgilerin tarihsel sıraya tabii bir şekilde yer aldığını görmekteyiz. Ancak bu konuda da diğer konularda olduğu gibi zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin planladığı bir konu olması sebebiyle bu yönde etkinlik ve çalışmaların pek de yararlanılmadığını görüyoruz. Birçok tarihi şahsiyete yer verilmesine rağmen bunların bir

bütün olarak bir etkinlik üzerinde verilmesi öğrenme açısından daha olumlu bir gelişme olabilirdi.

Tablo 26: 6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Yeni Yurt Anadolu” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Kültür ve Miras	Yeni Yurt Anadolu	Çağrı Bey, Tuğrul Bey, Sultan Alparslan, Romen Diyojen, Sultan Melikşah, Sultan Sencer, Nizamülmülk, Ebulkasım Saltuk, Danişment Ahmet Gazi, Mengücek Gazi, Artuk Bey, Çaka Bey, Süleyman Şah, II. Kılıçarslan, Alaeddin Keykubat, Celaleddin Harzemşah, Aleksi Kommen, Papa II. Urban, Selahaddin Eyyubi, Ahi Evran, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Nasreddin Hoca

“Kültür ve Miras” öğrenme alanının “Yeni Yurt Anadolu” isimli konusunda Türklerin Anadolu’ya yerleşme ve burasını yurt edinme süreci üzerinde durulmuştur. Anadolu’nun yurt edilme süreci içerisinde ve burada kalıcılığı sağlamak için yapılan savaşlar dile getirilmiştir. Konu içerisinde birçok tarihi şahsiyete yer verilmiştir (Tablo 27). Bu şahsiyetler; Çağrı Bey, Tuğrul Bey, Sultan Alparslan, Romen Diyojen, Sultan Melikşah, Sultan Sencer, Nizamülmülk, Ebulkasım Saltuk, Danişment Ahmet Gazi, Mengücek Gazi, Artuk Bey, Çaka Bey, Süleyman Şah, II. Kılıçarslan, Alaeddin Keykubat, Celaleddin Harzemşah, Aleksi Kommen, Papa II. Urban, Selahaddin Eyyubi, Ahi Evran, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre, Nasreddin Hoca olarak yer verilmiştir. Yer verilen bu tarihi şahsiyetler kronolojik sırası ile verilerek konunun bütünlüğü korunmuştur. Türk tarihi açısından büyük önem taşıyan şahsiyetlere yer verilirken yaşadıkları dönem ve tarihlere de yer verilerek zaman ve takvim bilgisi açısından anlam bütünlüğü sağlanarak daha anlamlı ve kalıcı öğrenme amaçlanmıştır. Sultan Alparslan döneminde Bizans’a karşı yapılan Malazgirt Meydan Muharebesi’nin(1071) hem kendi dönemi hem de sonraki dönemler için nasıl bir öneme sahip olduğu vurgulanarak Alparslan’ın tarihimiz açısında önemi vurgulanmıştır. Görsel 12’de Sultan Alparslan’ın bir sözü ile birlikte temsili resmine yer verilmiştir.

Görsel 12: Sultan Alparslan (s. 84)

Vezir Nizamülmülk'ün hem Sultan Alparslan hem de Sultan Melikşah döneminde devlet için önemli görevleri üstlendiği ifade edilmiştir. Her iki dönemde de vezirlik vazifesini ifa etmesi yaşadığı dönem hakkında bilgi vermektedir (Görsel 13).

Görsel 13: Vezir Nizamülmülk (S. 83)

Konunun bütününde birçok tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Konunun bu şahsiyetlerle birlikte ele alınması ve değerlendirilmesi konunun anlaşılması ve kalıcılığının sağlanması açısından önemli bir görevi yerine getirmektedir. Bunlar arasında birlik kurulması ve bütün olarak değerlendirilmesinde konunun ayırt edicileri olarak bu şahsiyetler kaşıma çıkmaktadır. Konu içerisinde bir devlete ait bilgilendirmeye yer verilirken kronolojik sırasını gösteren birbirinden farklı etkinlik ve çalışma kısımlarının yer almaması konunun öğrenci açısından anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Konuda yer alan haritalarda, devletlerin ya da

hükümdarlarının dönemleri tarihsel olarak yer almıştır. I. Beylikler Dönemi olarak bilinen Malazgirt Savaşı sonrası kurulan beylikler yer ve zaman bilgisi verilerek anlatılmıştır. Bu beylikler çoğunluk itibarıyla kurucularının isimleri ile anılmaktadır. Anadolu'nun yurt olma adımları şeklinde yapılan savaşlar kronolojik sırasına göre yer verilmiştir(Görsel 14).

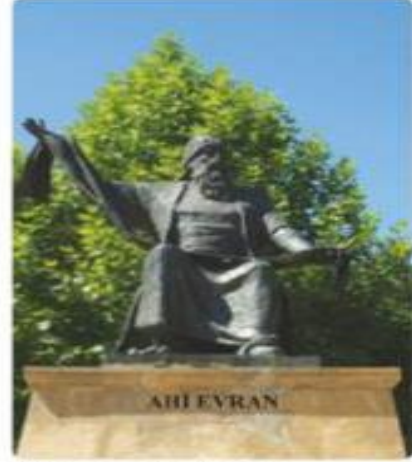
Görsel 14: Anadolu' nun Yurt Olma Adımları (S. 88)

Konu içerisinde “Haçlı Seferleri 11. yüzyılın sonlarında başlayıp 13. yüzyıla kadar devam etmiştir” şeklinde vb. şekillerde cümleler yer almıştır. Bu ifadelerde öğrencinin önceki bilgileri önem taşımaktadır. Anadolu'nun yurt olma süreci sadece yapılan savaşlarla kalmadığı her yönden baştan ihya edildiği bir süreç yaşandığı ifade edilmektedir. Bir taraftan kılıçla savaşlar devam ederken manevi önderler de (Mevlana, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran, Nasreddin Hoca vb.) gönülleri fethettiğinin bilgisi verilmiştir. Bu manevi önderlere ait olan temsili görsellere yer verilmiştir (Görsel 15).

Türkiye Selçuklularının Anadolu'ya yerleştirdiği Türkmenler kısa sürede Anadolu'daki kültürel yapıyı değiştirmiştir. Türkmenlerin yerleştirilmesinde uygulanan iskân politikası, Türkmenlerin yaşam tarzları ve kültürleriyle bölgeyi Türkleştirmesi ve İslamlaştırmasında etkili olmuştur.

Anadolu'ya gelen Türkler Anadolu'da birçok sosyal ve kültürel teşkilatlar kurmuştur. Bunlardan biri de çeşitli meslek gruplarını bir araya getiren ve bir esnaf teşkilatı olan Ahi Teşkilatı'dır. Ahi Evran ve kurmuş olduğu Ahi Teşkilatı, Anadolu toprakları üzerinde barış ve huzurun tesisinde önemli roller üstlenmiştir.

Anadolu'nun yurt edinilmesinde mutasavvıflar etkili olmuştur. Mevlânâ Celâleddini Rûmî, Hacı Bektaş Veli, Yunus Emre vb. sufiler ile Ahi Evran ve Nasreddin Hoca gibi düşünürler Anadolu Türklüğünün Moğol istilası nedeniyle zor günler geçirdiği dönemde eserleri ve samimi sohbetleriyle halka yol gösterdiler. İslam dininin özünü Anadolu insanına aktararak milletimizin birliğini ve bütünlüğünü korumasında önemli rol oynadılar.

2.60: Ahi Evran Heykeli-Kayseri

2.61: Mevlânâ Celâleddini Rûmî Temsali Resim

2.63: Yunus Emre Temsili Resim

Görsel 15: Anadolu 'nun Manevi Önderleri (s. 94)

Tablo 27: 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Tarihi Yollar” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Kültür ve Miras	Tarihi Yollar	-

Altıncı sınıf ders kitabının “Kültür ve Miras” öğrenme alanının beşinci konusu olan “Tarihi Yollar” konusunda (Tablo 28) zamanında önemli ticaret hacmine sahip olan iki ticaret yolu olan İpek ve Baharat yolları anlatılmıştır. Bu yollarda sadece ticaretin yapılmadığı aynı zamanda güzergâh üzerinde yer devletin önemli bir etkileşim kaynağı olduğunun bilgisine değinilmiştir. İpek Yolu’ nun Çin’den başlayarak Avrupa’nın içlerine kadar uzanan birçok ülkenin sınırları içinden geçen bir ticaret yolu olduğu ifade edilmiştir. Anadolu’dan da baştanbaşa geçen bu yolda sadece ipek değil birçok farklı ticaret ürünü alınıp satılmıştır. Bu

önemli ticaret yoluna sahip olabilmek için Türkler le Çinliler 'in arasında kıran kırana mücadelelerin yaşadıklarının, bu yola hâkim olmanın önemli ekonomik ve siyasi katkılarının olacağı vurgulanmıştır. Önceki konularda Türkler ile Çinliler aynı coğrafyada hangi dönemde birlikte yaşadığının bilgisine yer verilmiştir. Bunu hatırlayarak daha bütüncül bir öğrenme sağlanabilir. Konu içerisinde bahsi geçen bir diğer ticaret yolu Baharat Yoludur. Ortaçağ Avrupa'sında baharat bulunmadığı için burada yaşayan zenginler bu ihtiyaçlarını temin için Hindistan'dan baharat alma maksatlı kullandıkları ticaret yoludur. Her iki ticaret yolu da belli bir zaman sonra kendisine alternatif yeni yolların kullanıma geçmesiyle birlikte eski önemini yitirmiştir. İpek ve Baharat yollarının kullanıldığı dönem hakkında pek fazla bilgi yer alamamıştır. Baharat Yolu için Ortaçağ Avrupa'sında önemli bir yol olduğunun bahsi yer almıştır. Günümüzde İpek Yolu'nu tekrar canlandırmak için Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu Projesi'nin kullanıma açıldığına yönelik bir bilgi verilmiştir.

Öğrenme alanı sonunda yer alan ölçme ve değerlendirme çalışmasında öğrenilenlerin pekişmesi amacıyla birçok tarihi şahsiyete ait sorular yer almıştır. Çeşitli sorularda önemli hadiselerin zamanları sorularak konunun pekişmesi amaçlanmıştır.

4.4. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Öğrenme Alanı, Konu ve Beceriler

Tablo 28: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konu Ve Beceriler

Öğrenme Alanı	Konu	7. Sınıfta Verilecek Beceriler
Birey ve Toplum	İnsandan İnsana Giden Yol İletişimin Gücü Hızlı İletişim Güçlü Toplum İletişim Özgürlüğü	İletişim- Medya okuryazarlığı
Kültür ve Miras	Beylikten Cihan Devletine İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın Avrupa'da Uyanış Değişen Dünyada Değişen Osmanlı Osmanlı'dan Kalan Mirasımız	Kanıt kullanma
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Nereye Yerleşelim Tablo Ve Grafiklerle Ülkemiz Doğduğun Yer Mi Doyduğun Yer Mi? Yerleşme Ve Seyahat Özgürlüğüm var	Kanıt kullanma- Problem çözme- Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere Bilimin Öncüleri Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı	Zaman ve kronolojiyi algılama

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Topraktan Üretir Toprağı Yönetiriz Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor Vakıf Demek Medeniyet Demek İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek Geleceğin Senin Ellerinde Dijital Teknoloji Çağındayız	Araştırma- Değişim ve sürekliliği algılama-Zaman ve kronolojiyi algılama
Etkin Vatandaşlık	Demokrasi Serüveni Atatürk'ten Milletimize Armağan Cumhuriyetimi Seviyorum Hâkimiyet Milletindir	Problem çözme
Küresel Bağlantılar	Türkiye’de ve Dünyada Barış Ekonomiye Yön Veren Kuruluşlar İnsanları Nasıl Tanıyoruz? Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum	İş birliği- Problem çözme- Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme

MEB Yayınevi tarafından basılan ve Talim ve Terbiye Kurulu’nun 28.05.2018 tarih ve 78 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Gökhan Gültekin, Murat Akpınar, Mustafa Nohutçu, Pınar Özerdoğan, Seher Aygün(2019) tarafından yazılan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı; 2018 yılı sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre hazırlanmıştır. Toplamda 7 öğrenme alanı, 31 konu yer almaktadır. Öğretim programında yer alan becerilerden bazıları ilgili konularla eşleştirilerek kitaptaki yerini almıştır. Tablo 29 incelendiğinde, zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” ve “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında yer aldığı görülmektedir.

4.4.1.Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Konuların İncelenmesi

Tablo 29: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Zaman Ve Kronolojiyi Algılama Becerisinin Yer Aldığı Öğrenme Alanı Ve Konular

Öğrenme Alanı	Konu	7. Sınıfta Verilecek Beceriler
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere Bilimin Öncüleri Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı	Zaman ve kronolojiyi algılama
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Topraktan Üretir Toprağı Yönetiriz Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor Vakıf Demek Medeniyet Demek İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek Geleceğin Senin Ellerinde Dijital Teknoloji Çağındayız	Araştırma- Değişim ve sürekliliği algılama-Zaman ve kronolojiyi algılama

Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin planlandığı iki öğrenme alanı yer almaktadır. Tablo 30’da doğrudan verilmesi gereken beceriler yer almaktadır.

Tablo 30: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere	Asurbanipal

Sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabının dördüncü öğrenme alanının “Kil Tabletlerden Akıllı Tabletlere” isimli konusunda (Tablo 31) tarihte bilinen ilk kitapların kil tabletler olduğu dile getirilmiştir. Asur Kralı Asurbanipal’ın kütüphanesindeki binlerce kitabın yer aldığı ve bilimsel çalışmalara önem verdiği vurgulanmıştır. Asur Kralı Asurbanipal’ın MÖ 669-629 arasında krallık yaptığı bilgisi yer almıştır. Yazının icadından günümüze doğru tarihsel sıralı bir bilgilendirme kısmına yer verilmiştir. Görsel 16’da yer alan bu bilgilendirme kısmında yazı alanında yaşanan bazı gelişmeler sırası dâhilinde verilerek öğrencilerin “Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi” bağlamında hadiseleri zamansal sırasına göre kavraması önemsenmiştir.

Atalarımız "Söz uçar, yazı kalır." demişlerdir. Yazı icat edildiği günden bugüne pek çok değişim geçirmiştir.

MÖ 3200

Tarihte kullanılan ilk yazı MÖ 3200'lerde Mezopotamya'da yaşayan Sümerlere ait çivi yazısıdır.

Görsel 4.2: Çivi Yazısı

MÖ 3000

Mısırlılar resimleri simgeleştirerek Hiyeroglif denilen yeni bir yazı türünü kullanmaya başlamışlardır. Resim yazısı olarak da bilinen bu yazı 700'den fazla işareten oluşmaktadır.

Görsel 4.3: Hiyeroglif Yazı

MÖ 1000

Günümüzde kullanılan yazı sistemlerinin oluşmasında Fenikelilerin büyük rolü vardır. Sümerler yazı sistemini geliştirerek sembollere dayanan Fenike alfabesini oluşturmuşlardır. Latin alfabesi de dâhil günümüzde kullanılan birçok alfabe Fenikelilere dayanmaktadır.

Görsel 4.4: Fenike Alfabesi

MÖ 750

Yunanlılar Fenike alfabesine ünlü harfleri de ilave ederek bugünkü yazı sisteminin temelini oluşturmuşlardır. Yunanlıların geliştirdiği 26 harfli alfabeyi Romalılar sonraki yüzyıllarda Latin alfabesine dönüştürmüşlerdir.

Görsel 4.5: Latin Alfabesi

Tablo 31: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Bilimin Öncüleri” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Bilim Teknoloji ve Toplum	Bilimin Öncüleri	Harezmi, Ali Kuşçu, Kâtip Çelebi, İbni Sina, Hazini, Cezeri, Farabi, Piri Reis, İbn Haldun, Fatih Sultan Mehmed, Aristoteles, Uluğ Bey

Sosyal bilgiler ders kitabının dördüncü öğrenme alanı olan “ Bilim, Teknoloji ve Toplum” da geçmişten günümüze bilim ve teknoloji alanında yaşanan bazı gelişmelere yer verilmiştir. İlgili öğrenme alanının “Bilimin Öncüleri” konusunda özellikle orta çağ döneminde yaşamış bilime ve teknolojiye hizmet etmiş bazı Türk ve Müslüman bilim insanlarına yer verilmiştir (Tablo 32). Harezmi’nin matematik, astronomi alanlarındaki katkılarına, Ali Kuşçu’nun astronomiye katkılarına, İbn Sina’nın tıp bilimine katkılarına, Fatih Sultan Mehmed’in döneminde ilime ve ilim adamlarına yaptığı katkılardan bahsedilmiştir. Bu ilim adamlarına yer verilirken tarihsel bir sıra takip edilmeden verilmiştir. Bir tarih şeridi üzerinde bu bilim insanlarına yer verilmemesi öğrencilerin olayları oluş sırasına göre öğrenmesinde olumsuz etki oynayabilir. Milat öncesi ve sonrası kavramları yer almış ancak öğrencinin bu kavramlarla ilgili ön bilgilerini harekete geçirecek bir bilgiye yer verilmemiştir. Öğrencilerin yaşanmış olan hadiseleri sırası dâhilinde kavramasına yönelik olarak herhangi bir örnek (tarih şeridi, kronolojik sıra vb.) kullanılmamıştır. Sadece bu bilim adamlarının yaşadıkları coğrafyalar harita üzerinde gösterilmiştir (Görsel 17).

Görsel 17: Orta Çağ Bilim Ve Kültür Merkezleri (s. 139)

Tablo 32: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Bilim Teknoloji ve Toplum	Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır	Johan Gutenberg, Pisagor, Galileo, Macellan, Del Kano, James Watt, Denis Papin, Newton, Richard Feyman, Marie Curie

Tablo 33’te ders kitabının “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanının “Her Yenilik Geleceğimize Bir Katkıdır” konusuna yer verilmiştir. Genel olarak Avrupa’da özgür düşüncenin ortaya çıkışı ile başlayan bilim ve teknikteki gelişmeler ele alınmıştır. Gutenberg, Tales, Marie Curie, Pisagor, Aristo, Biruni, Galileo, Macellan gibi bilim insanlarının çalışma alanları ve icatları üzerinde durulmuştur. Konu dâhilinde hakkında bilgi verilen bilim adamlarına yaşadıkları döneme göre sırası ile yer verilmediği, öğrencilerin oluş sırasına göre bilgilerini düzenleyecek herhangi bir materyalin yer almadığı tespit edilmiştir. Bu konu içerisinde tarihi şahsiyetlerin yaşadığı yüzyıllara yer verilmiş ancak öğrencinin daha öncesinde öğrendiği, yüzyılların hangi tarih aralığına karşılık geldiği gibi bilgilerini harekete geçirecek bir paylaşımın yer almadığı görülmektedir. Konu içerisinde öğrencilere yönelik olarak hazırlanan sorularda geçmiş ile gelecek kıyasına yönelik sorular yer almaktadır. Bu sorular vasıtasıyla öğrenci geçmiş zaman ile gelecek zamanı karşılaştırmaları ve buna yönelik çıkarımlarda bulunmaları istenilmektedir.

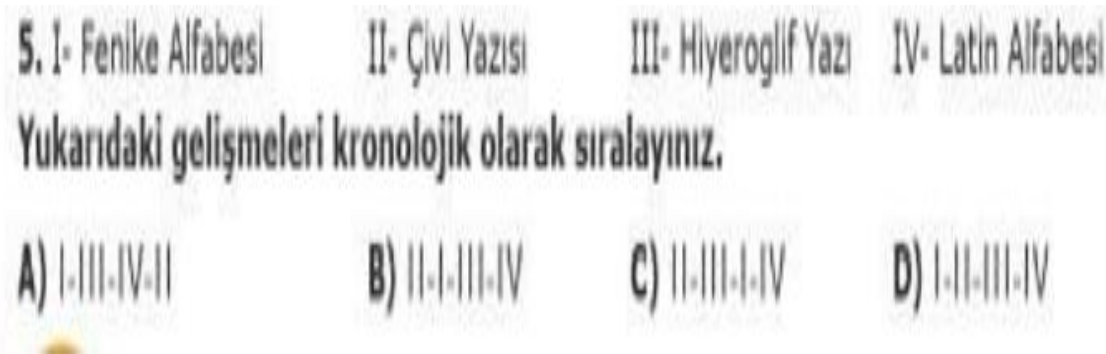
Görsel 18: Gutenberg ve İcadı Matbaa (s.142)

Görsel 18’ de ilk matbaa ve mucidi olan Gutenberg görsellerine yer verilerek öğrencinin ilgili tarihi şahsiyet ve eseri hakkında daha kalıcı bir öğrenme sağlanması amaç edinilmiştir.

Tablo 33: 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

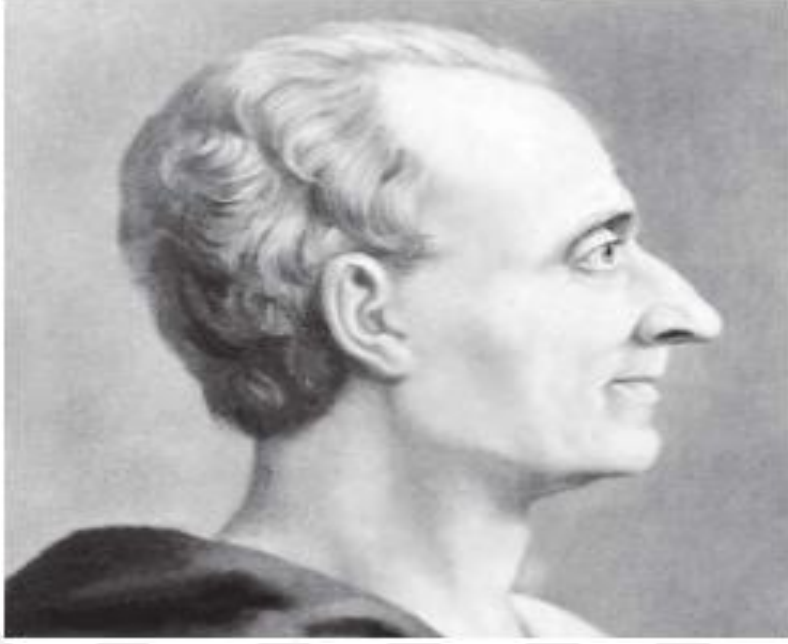
Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Bilim Teknoloji ve Toplum	Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı	Hız. Muhammed(sav), Montesquieu, Mustafa Kemal

Tablo 34’te ilgili öğrenme alanının “Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı” konusunda yer alan tarihi şahsiyetler gösterilmiştir. Konu içeriğinde Rönesans ve Reform dönemi öncesi ve sonrası ile kıyas edilerek özgür düşüncenin önemi üzerinde durulmuştur. Daha önceki konularda yer alan bilim insanlarının bazıları yine bu konuda da yer almaktadır. Milat kavramı bu konuda da karşımıza çıkmakta, ancak diğer konularda olduğu gibi bu konuda da herhangi bir ön bilgileri harekete geçirecek bir bilgi ya da etkinliğin yer almamaktadır. Verilen bilim insanlarının yaşadıkları dönem olarak öğrencinin zaman ve kronoloji bilgisinin harekete geçirecek bir bilgiye yer verilmemiştir. Geçmiş zaman ile günümüzün kıyas edilmesine yönelik sorunlarla öğrencinin zaman karşılaştırması yapması istenilmektedir. Öğrenme alanının sonunda yer alan değerlendirme soruları içerisinde öğrencinin “Zaman ve kronolojiyi algılama” becerisini harekete geçirecek az sayıda sorunun yer aldığı dikkat çekmektedir. Sadece bir soruda yazı ile ilgili bilgilerin kronolojik olarak sıralanması istenilmiştir (Görsel 19).

Görsel 19: Değerlendirme Soru Örneği (s. 155)

Konu içerisinde 1789 Fransız İhtilali’nin başlamasında öncü halk özgürlük, eşitlik, adalet gibi fikirler etrafında birleştiren isimlerin başında gelen Montesquieu’nunda temsili bir resmine yer verilerek ilgili tarihi şahsiyetin önemi üzerinde durulmuştur (Görsel 20).

Görsel 20: Montesquieu (S. 150)

Özgür Düşüncenin Bilime Katkısı konusu içerisinde Mustafa Kemal'e ait bir görsele (Görsel 21) ve cumhuriyetin ilanı ile birlikte yeni devletin temellerinin Özgür düşünce üzerine şekillendirildiği bilgisine yer verilmiştir. Tarihi bir olaya tarihi bir şahsiyetle birlikte yer verilerek öğrencinin bu konudaki ön bilgileri de harekete geçirilmeye çalışılmıştır.

Görsel 21: Mustafa Kemal (S. 151)

Tablo 34: 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz	Metehan, Nizamülmülk, Mustafa Kemal Atatürk

Tablo 35’te yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabının beşinci öğrenme alanı olan “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanının ilk konusu olan “Topraktan Üretir, Toprağı Yönetiriz” konusunda yer alan tarihi şahsiyetlere yer verilmiştir. Bu konuda genel olarak ekonomik faaliyetlerimizin geneli itibariyle toprağa dayalı olduğu bilgisi ve geçmişten günümüze toprağın insan hayatındaki yerine değinilmiştir. Tarım, hayvancılık, ormancılık, endüstri gibi sektörlerin toprakla ilişkisi, inşaat gibi sektörlerin hammaddesinin toprağa dayalı olduğu gibi önemli bilgiler yer almaktadır. Tarihi şahsiyet olarak Asya Hun Devleti’nin en önemli hükümdarı olan Mete Han yer almaktadır. Mete’nin toprağın önemine dair söylediği bir söz üzerinden toprağın önemi üzerinde durulmuş, fakat Mete Han’ın yaşadığı dönem ya da hangi devletin hükümdarı olduğuna dair bir bilgiye yer verilmemiştir (Görsel 22).

Görsel 22: Mete Han'ın Toprakla İlgili Sözü (S. 159)

Zamansal olarak toprağın geçmişten günümüze kullanımına dair çeşitli bilgi ve görseller yer almıştır. Büyük Selçuklu Devleti veziri Nizamülmülk’ün toprak yönetimi ile ilgili ıslah edici çalışmaları hakkında bilgiler yer almış fakat zaman yönünden bir bilgiye yer verilmemiştir. Türkiye Selçuklu Devleti Sultanı I. Alaeddin Keykubad dönemindeki toprak yönetimi alanında yapılan faaliyetlere örnekler verilerek açıklanmış, fakat kronolojik olarak herhangi

bir tarih belirtilmemiştir. Mustafa Kemal’in Cumhuriyetin ilk yıllarında yapımında öncülük ettiği toprak reformu ile ilgili bazı bilgiler yer almıştır. Konuda verilen tarihi şahsiyetler genel olarak yaşadıkları döneme göre sıra ile verilmiştir. Konuda yer verilen tarihi şahsiyetlerin bulundukları dönemlerle ilgili bilgi vermek yerine sadece bağlı oldukları devletler verilerek öğrencilerin daha önce öğrendiği bilgileri harekete geçirmesi istenilmiştir.

Tablo 35: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim Teknoloji Hayatımızı Nasıl Etkiliyor?	-

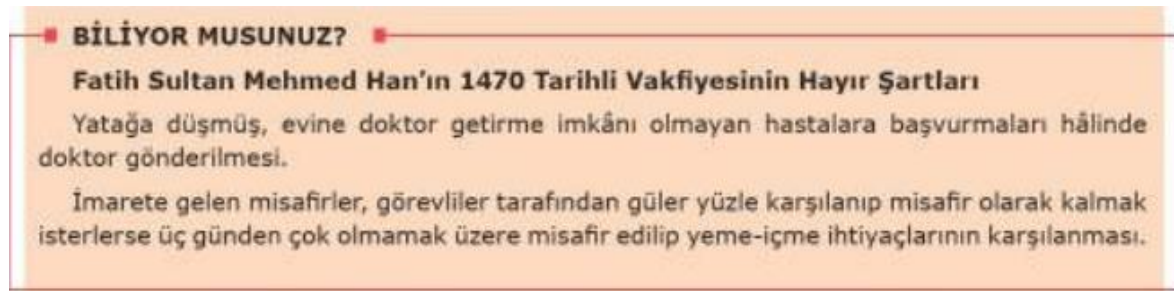
Tablo 36’da “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” konusunda herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir. Öğrenme alanının “Üretim Teknolojisi Hayatımızı Etkiliyor” konusunda ilk tekerleğin icadından başlayarak bu icadın hayatımızın hangi alanlarında ne şekilde kullanıldığının bilgisi yer almaktadır. Tekerleğin dişlilerinin birleştirilmesi ile birlikte makinelerin ortaya çıkması, makinelerde buhar gücünün kullanıma geçmesi ile birlikte sanayi inkılabının başlamasına dikkat çekilmiş. Zaman olgusu içerisinde birbirini takip eden gelişmelerin birbirinden bağımsız olmadığı, birbiri üzerine inşa edilerek merhale kat edildiği üzerinden durulmuştur. Bu konu içerisinde herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir. Tarım ve sanayi alanında geçmiş zaman ile günümüz kıyas edilerek hem öğrencinin zaman ve kronolojiyi algılama becerisi geliştirilmeye hem de öğrencinin karşılaştırmalar vasıtasıyla neden sonuç bağlantısı kurması sağlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 36: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Vakıf Demek Medeniyet Demek” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Vakıf Demek Medeniyet Demek	Fatih Sultan Mehmed

Tablo 37 incelendiğinde “Vakıf Demek, Medeniyet Demek” konusunda tarihi şahsiyet olarak sadece Fatih Sultan Mehmed’e yer verildiği görülmektedir. Yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitabımızın dördüncü öğrenme alanı olan “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” in üçüncü konusu “Vakıf Demek, Medeniyet Demek” konusunda vakfın, vakfetmenin ne olduğu, geçmişten günümüze vakıf müessesinin nasıl işlediği anlatılmaktadır. Osmanlı ve

Selçuklu devletleri dönemlerinde bu sosyal tesislerin nerelerde hangi ihtiyacın giderilmesi maksadıyla kurulduğunun bilgisi verilmiştir. Tarihi şahsiyet olarak Fatih Sultan Mehmed'in yer aldığını görmekteyiz. Fatih Sultan Mehmed'e ait olan 1470 tarihli bir vakfiyenin genel bilgileri verilerek Fatih'in yaşadığı tarih dönemi hakkında bilgi verilmektedir (Görsel 23). Fatih dönemi, günümüzden yaklaşık olarak altı asır öncesinin konu edinildiği bir kısımdır. Bu konuda verilen vakıf eserleri sıralanırken tarihsel bir çerçevenin gözetilmeden verildiği görülmektedir.

Görsel 23: Fatih Sultan Mehmed'in Vakfiyesinin Şartları (S. 169)

Tablo 37: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	İşinin Ehli İnsan Yetiştirmek	Ahi Evran, II. Mahmud

Tablo 38 incelendiğinde ilgili konuda tarihi şahsiyet olarak Ahi Evran ve II. Mahmud'a yer verildiği görülmektedir. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanının bu konusunda bir meslek sahibi olmak için eğitim sürecinden geçmenin önemi üzerinde durulmaktadır. Bir işin ehli olabilmenin şartı eğitim olduğu bilgisi üzerine dikkat çekilmektedir. Eski Türk devletleri döneminde Ahi ve Lonca teşkilatları aracılığıyla meslek sahibi olduğundan, meslek sahibi olanların bu teşkilatlara bağlı olarak hareket ettiği vurgulanmıştır. Konu içerisinde zaman ve kronolojik sıralamaya genel itibarıyla riayet edilmiş ve konu içerisinde farklı yüzyıllar romen rakamları ile verilmiştir.

Tablo 38: 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Geleceğin Senin Ellerin” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Geleceğin Senin Ellerin	-

Öğrenme alanının diğer bir konusu olan “Geleceğin Senin Ellerin” konusunda çeşitli meslek dallarının tanıtımına yer verilmiştir. Tablo 39 incelendiğinde konu içerisinde

herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir. Bununla birlikte konu içerisinde bir etkinlik (Görsel 24) vasıtasıyla öğrencilerin geleceğe dair çıkarımlarda bulunmasına yönelik bir etkinliğe yer verilmiştir.

Görsel 24: Konu Etkinliği (S. 183)

Tablo 39: 7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “Dijital Teknoloji Çağındayız” Konusunda Yer Alan Tarihi Şahsiyetler

Öğrenme Alanı	Konu	Tarihi Şahsiyetler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Dijital Teknoloji Çağındayız	-

7. sınıf ders kitabının “Dijital Teknoloji Çağındayız” konusunda insan hayatını kolaylaştıran farklı alanlardaki teknolojik gelişmelerin bilgisine yer verilmiştir. Fakat bu konuda herhangi bir tarihi şahsiyete yer verilmediği görülmektedir (Tablo 40). Tarım devrimi, sanayi devrimi gibi devrimler aracılı ile insan ve hayvan gücünden makineli üretim teknolojisine geçilme süreci aşamaları (Görsel 25) ile tarihsel sırası dâhilinde yer verilerek öğrencilerin zaman ve kronoloji becerisi bağlamında konuyu daha iyi özümsemesi amaçlanmıştır.

Görsel 25: Sanayi Devrimi'nin Aşamaları (S. 186)

Dijital teknoloji alanındaki gelişlerden örnekler verilerek geçmiş dönemlere göre insan hayatını faydaları üzerinde durularak bilim ve teknoloji alanındaki gelişmelerin bir anda değil de belli bir birikimle zamanla geliştirildiğine dikkat çekilmiştir. Dijitalleşme ile birlikte web siteleri vasıtasıyla kitle iletişiminde geline nokta belirtilerek öğrencilerin dikkatine sunulmuştur. Konu içerisinde önceki konularda olduğu gibi çeşitli yüzyıllar romen rakamı ile birlikte verilmiştir. Burada öğrencinin hazırbulunuşluk durumuna uygunluk öne çıkmaktadır. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında değerlendirdiğimizde geçmiş ile günümüz arasındaki değişim ön plana konularak öğrencilerde bu becerinin gelişimine katkı sunulmaya çalışılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde sosyal bilgiler sosyal bilgiler ders kitaplarının zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında tarihi şahsiyetlere yer verilme durumu incelenmesi neticesinde ulaşılan bilgiler sonuç, tartışma ve öneriler kısımlarında ortaya konulmuştur.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında ihtiyaçlardan yola çıkılarak yıllara göre bazı değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerin temelinde bulunan neden, daha iyi nasıl öğretilir, daha verimli, daha sağlıklı bir öğretim nasıl gerçekleştirilir gibi sorulardan yola çıkılarak yapılmıştır. 1998’de çok disiplinli bir program benimsenmişken 2005 yılında program genel olarak revize edilip disiplinler arası bir yaklaşım benimsenerek bu temel üzerine program inşa edilmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımla beceri, değer, kavram gibi unsurlar programa dâhil edilerek önemli güncellemelere yer verilmiştir. 2018 yılında da öğretim programı üzerinde bazı noktalarda güncellemeler yapılarak daha nitelik bir eğitim gerçekleştirme amacına hizmet edilmiştir.

Öğrencinin bilgiyi depolaması yerine beceri kazanması bilginin farklı hadiseler karşısında olaya uygun olarak kullanması eğitim anlayışımızdaki değişikliğin bir göstergesidir (Kutlu, 2006). 2018 SBDÖP incelendiğinde becerilerin hangi kazanımla birlikte verileceği net olarak belirtilmemiştir. Öğretim programında öğrenme alanı verilmiş ve ardından bu öğrenme alanı içerisinde kazandırılması hedeflenen değer ve becerilere yer verilmiştir. Ancak programda beceri öğretiminde nasıl bir yol izleneceğine yönelik bir bilgi verilmediği görülmektedir (MEB, 2018). Nitekim beceri eğitiminde öğrencinin bizzat uygulamalı olarak katıldığı bir eğitim sürecini gerektirmektedir. Bu gereksinim de beraberinde ders kitaplarının becerileri etkinliklerle kazandırmaya uygun nitelikte hazırlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Akbaba, 2013). Aynı zamanda Mutluer (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerin beceri öğretimi konusunda yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde öğretim programında ve ders kitaplarında beceri öğretimine yönelik

bilgilerin, stratejilerin ve etkinliklerin yer almasının önemli olduğu ifade edilebilir.

5.1.1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

MEB Yayınları tarafından basılan ve Talim ve Terbiye Kurulu'nun 24 Haziran 2019 tarih ve 15 sayılı kararı ile 2019-2020 eğitim öğretim yılından itibaren beş yıl süreyle okutulması kabul edilen Ömer Faruk Evirgen, Jülide Özkan, Suna Öztürk (2019) tarafından yazılan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı; öğrenme alanlarına göre konuların ve tarihi şahsiyetlerin dağılımı (Tablo 5) gösterilmiştir. Bulgular bölümünde yer verilen (Tablo 5) incelendiğinde; toplamda 7 öğrenme alanı, 32 konu ve 34 tarihi şahsiyete yer verildiği görülmektedir. Ancak 2018 SBDÖP'de zaman ve kronolojiyi algılama becerisi 5. sınıfta doğrudan verilmesi planlanan beceriler arasında yer almamaktadır. Bu sınıf düzeyinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin kazandırılmasına en uygun öğrenme alanlarının “Kültür ve Miras”, “Küresel Bağlantılar” olduğu belirlenmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanının 5.2.1, 5.2.2, 5.2.3, 5.2.4, 5.2.5 numaralı kazanımları ilgili becerinin kazandırılmasına yönelik olduğu görülmektedir. “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise 5.7.1, 5.7.2, 5.7.3, 5.7.4 numaralı kazanımlar zaman ve kronoloji becerisinin kazandırılmasına yönelik yer verilmiştir. Tablo 5 ve Tablo 6 birlikte değerlendirildiğinde 5. sınıf ders kitabında yer verilen tarihi şahsiyetlerin 6. sınıf için temel niteliği taşıdığı ifade edilebilir. Ancak zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin bu sınıf düzeyinde doğrudan kazandırılacak beceriler arasında yer verilmemesi sosyal bilgilerin dersinin sarmal yapısına uygun olmadığı söylenebilir.

5.1.2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

2020-2021 eğitim öğretim yılında MEB yayınları 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında 7 öğrenme alanı ve 34 konuya yer verilmiştir (MEB, 2018). Bu konularla birlikte toplamda 89 tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Öğrenme alanlarında yer verilen tarihi şahsiyetler ilgili oldukları konularla bağlantılı, konuya uygun olarak bazı yerlerde isim olarak, bazı yerlerde de genel niteliklerinden bahsedilerek konuya dâhil edilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında zamanı ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin planlandığı iki öğrenme alanı olan “Birey ve Toplum”, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı 71 tarihi şahsiyete konulara uygun olarak yer verilmiştir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı içerisinde 5 konu, 5 kazanım ve 5 tarihi şahsiyet yer almaktadır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 konu, 5 kazanım ve 66 tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Kitap genelinde yer alan 89 tarihi şahsiyetin %5,62'si “Birey ve Toplum” öğrenme alanı, %74,15'i de “Kültür ve Miras” öğrenme

alanında yer almaktadır. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin planlandığı ilgili iki öğrenme alanında tarihi şahsiyetlerin %79,77'sine yer verilmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin kitap genelinde yer verilen tarihi şahsiyetlerin %80'e yakın kısmının iki öğrenme alanında toplandığı görülmektedir. 6. sınıf ders kitabında 5. sınıf ders kitabına oranla daha fazla tarihi şahsiyete yer verilmiş olması zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin öğrenciye kazandırılmasında tarihi şahsiyetlere yer verilmesinin önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim Topçuoğlu (2019) tarafından yapılan çalışmada da 6. sınıf ders kitaplarında tarih konuları ve tarihi şahsiyetlerin sayısının 5. sınıf ders kitaplarından daha fazla olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

İlgili beceri olan zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin verilmesinin planlandığı öğrenme alanları “Birey ve Toplum” , “Kültür ve Miras” olarak belirlenmiştir. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer alan kazanımlardan; 6.1.1 ve 6.1.2. numaralı kazanımları doğrudan ilgili beceriyi kazandırmaya yönelik yer verilmiştir. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin öğrenciye doğrudan kazandırılmasının amaçlandığı diğer öğrenme alanı “Kültür ve Miras” da yer alan 5 kazanımın tamamı beceriyi kazandırmaya yönelik olduğu görülmektedir. Kazanımlar “6.2.1.- 6.2.2.- 6.2.3.- 6.2.4.- 6.2.5.” kazanımlarına yer verilmiştir. Yer alan bu 5 kazanımın hepsinin de zaman ve kronolojiyi algılama becerisini kazandırmaya yönelik olduğu görülmektedir.

5.1.3.Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi Bağlamında Tarihi Şahsiyetlere Yer Verilme Durumunun İncelenmesi

2020-2021 eğitim öğretim yılında MEB yayınları olan 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında 7 öğrenme alanı ve 32 konuya yer verilmiştir (MEB, 2018). Bu konular içerisinde toplamda 116 tarihi şahsiyete yer verilmiştir. Yer verilen tarihi şahsiyetler konu içeriğine uygun olarak devlet adamı, bilim adamı, edebiyatçı, filozof vb. gibi uygun şahsiyetler seçilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde 2018 sosyal bilgiler öğretim programına göre zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin planlandığı iki öğrenme alanı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanları “Bilim, Teknoloji ve Toplum” , “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” olarak yer verilmiştir. Ders kitabının 4. öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” içerisinde 5 konu, 4 kazanım ve 27 tarihi şahsiyete yer verildiği görülmektedir. Ders kitabının 5. öğrenme alanı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” içerisinde 6 konu, 6 kazanım ve 3 tarihi şahsiyete yer verildiği görülmektedir. Kitap genelinde yer verilen tarihi şahsiyetlerin %23,27'si “Bilim, Teknoloji ve Toplum” da, %2,58'i “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer almaktadır. Zaman ve

kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin planlandığı 4 ve 5. öğrenme alanlarında tarihi şahsiyetlerin genel içerisindeki dağılımı %25,85 olduğu görülmektedir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin doğrudan verilmesinin hedeflendiği bu iki öğrenme alanında tarihi şahsiyetlerin genel içerisindeki oranının düşük olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak ders kitaplarında yer verilen tarihi şahsiyetlerin konu içerisinde belli bir bütünlük halinde yer aldığı görülmektedir. Ancak bazı konular içerisinde yer verilen tarihi şahsiyetlerin kronolojik sıraya uygun olarak ve yeterli düzeyde verilmediği görülmektedir. Nitekim Bektaş (2020) tarafından yapılan çalışmada da öğretmenlerin çoğunluğunun ders kitaplarını tarihi şahsiyetlerin öğretim yönünden yetersiz bulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Deniz (2011) tarafından yapılan çalışmada ders kitaplarında yer verilen tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgilerin yeterli düzeyde olmadığı ifade edilmiştir. Genel olarak ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yeterli düzeyde yer verilmesinin zaman ve kronoloji gibi soyut kavramların kazandırılmasında ve öğrencinin zaman ayırımı yapmasına bununla birlikte kronolojik sıralama yapabilmesine de imkân sağlaması açısından önemli olduğu ifade edilebilir.

5.2. Öneriler

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre Talim ve Terbiye Kurulu'nun onayı ile hazırlanan MEB yayınları tarafından 2020-2021 eğitim öğretim yılında 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları tarihi şahsiyetlere yer verme durumu zaman ve kronolojiyi algılama becerisi bağlamında değerlendirilmiştir. Bu araştırma sonuçlarına göre şu önerilerde bulunulabilir;

- Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin 5. sınıf kazanımlarına doğrudan verilecek beceriler arasına eklenmesi ve
- Ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.
- Ders kitaplarında yer alan tarihi şahsiyetler kronolojik sırasına uygun olarak yer verilmelidir.
- Ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere ait daha fazla görsele ve zaman ve kronolojiyi algılama becerisini kazandırmaya yönelik etkinliğe yer verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ablak, S. (2013). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler. Bülent Akbaba(Ed.). sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Biçimsel Özellikleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaba, B. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Beceri Öğretimi. S. Oğuz içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler* (s. 279-310). Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaba, B., & Aksoy, B. (2019). *Sosyal Bilgilerde Beceri Eğitimi Aksoy, B., Akbaba, B., Kılcan, B. (Ed.)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akbaba, B., Keçe, M., & Erdem, M. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Çoklu Ortam Kullanımının Öğrencilerin Zaman-Kronoloji Ve Değişim sürekliliği Algılama Becerilerine Etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2) 237-257.
- Alganer, Y., & Çetin, M. Ö. (2007). *Avrupa'da Birlik Ve Bütünleşme Hareketleri*.
- Altıngöller, T. (2007). *Niğde İlinin Yetiştirdiği Tarihi Şahsiyetler. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde*.
- Ata. (2006). *Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Cemil Öztürk (Ed.). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım İçinde(s. 71-83)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Aytan, T., Çalıcı, M. A., & Erdem, A. (2016). Türkçe Ders Kitaplarındaki Öyküleyici Metin Kahramanlarının Rol Model Olma Durumları Üzerine Bir Araştırma. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 634-652.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, 10. Baskı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Barry, R., Barth, J. L., & Shermis, S. S. (1978). *Defining the social studies Bulletin*, 59.

Washington: NCSS.

- Baş, K., Bulut, B., & Taşkiran, C. (2016). sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine Yönelik Görüşleri. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 75-84.
- Bektaş, K. (2020). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarihî Şahsiyetlerin Ele Alınışına İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Brooks, G., & Brooks, M. G. (1999). *The Courage to be Constructivist*. Educational Leadership November.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2021). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ceyhan, E., & Yiğit, B. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Çelik, Y. (2021). sosyal bilgiler programında yer alan bazı becerilerin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 733-765.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: Öğretmen Görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3) 969-990.
- Çelikkaya, T., Yıldırım, T., & Kürümlüoğlu, M. (2019). Öğrenciler ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Programdaki Becerilere İlişkin Beceri Hiyerarşileri, Gerekçeleri ve Önerileri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1) 111-132.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). Sekizinci sınıf öğrencilerinin tarih öğretiminde kullanılan zaman ve kronolojiyle ilgili bazı kavramları anlama düzeyi. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 19, 55-163.
- Demirkaya, H. (2017). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Ders Kitabı*. Ramazan Sever ve Erol Koçoğlu (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı içinde (2. Baskı)*. Ankara: Pegem A Akademi.
- Deniz, Ç. (2011). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim bilimleri Enstitüsü.
- Deveci, H. (2009). Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürden Yararlanma: Öğretmen Adaylarının Kültür Portfolyolarının İncelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 1-29.

- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. C.Öztürk ve D. Dilek (Ed.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Eğitim Programının Değerlendirilmesi 17(2). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 77-96.
- Dönmez, C. (2003). *Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler, (Ed:Şahin, C.), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık.
- Durak, S. E. (2019). *Kars Müzesindeki Eserler Yoluyla 7. Sınıf Öğrencilerinin Zaman ve Kronoloji Algılarını Ölçme. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi*.
- Engle, S., & Ochoa, A. (1988). *Education for Democratic Citizenship: Decision Making in the Social*. New York: Teacher College Press.
- Erden, M. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınevi.
- Ergün, M. (2009). EğitimSosyolojisi. <http://www.scribd.com/doc/7266502/E>, (indirme Tarihi: 10.06.2021).
- Evirgen, Ö., Özkan, J., & Öztürk, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 15.
- Fidan, N. (1996). *Eğitim Psikolojisi Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Alkım Yayıncılık.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. *Kuramsal Eğitimbilim*, 2(2), 1-18.
- Gökkaya, K. (2003). Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler. *Sosyal bilgilere giriş Cemallettin Şahin (Ed.). . içinde* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Gültekin, G., Akpınar, M., Nohutçu, M., Özerdoğan, P., & Aygün, S. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7 ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 78.
- Güven, İ. (2014). *Tarih Öğretimi Kuram ve Uygulama. İ. Güven (Ed.). Tarih Derslerine Yönelik Öğrenme-Öğretme Stratejileri. 2. Baskı*. Ankara: Pegem Akademi.

- Güven, S. (2010). İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 35(156), 84-95.
- Hesapçıoğlu, M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kafadar, T. (2019). *Vatandaşlık Eğitiminde Beceriler. İçinde C. Öztürk, Z. İbrahimoglu & G. Yıldırım (Ed.). Kuramsal Temeller ve Güncel Tartışmalar Işığında: 21. Yüzyılda Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kan, Ç. (2010). ABD ve Türkiye'de Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* s.30, 664-672.
- Kaptan, F., Yetişir, M. İ., & Demir, M. (2007). Beceriden Bilimsel Süreç Becerilerine: Farklı Bakış Açılarının İncelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 338, 15-23.
- Karakuş, N., & Çoksever, P. (2019). Değerler Eğitiminde Rol Model Olarak Kadın Kahramanlar. *Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 10(20), 46-62.
- Karasar, N. (. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaymakcı, S., & Altun, A. (2016). Zaman ve kronolojinin öğretiminde bir materyal: Zaman Şeritleri. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 157-192.
- Kekeç, M. (2018). *Zaman ve Kronoloji Becerisinin Kazandırılmasında Modelleme Tekniğinin Kullanılması. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi*.
- Keskin, Y. (2019). Sosyal bilgiler tarihi ve güncel gelişmeler. Ç. Ö. Tekin Çelikkaya içinde, *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi I* (s. 1-41). Ankara: Pegem Akademi.
- Kılıç, A., & Seven, S. (2008). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Kurtdaş, M. (2017). *Üniversite eğitiminin Değer Değişimine Etkisi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi*.
- Kutlu, Ö. (2006). Üst Zihinsel Süreçleri Belirleme Yolları: Yeni Durum Belirleme Yaklaşımları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 335,15-21.

- Küçükahmet, L. (2011). Eğitim Programlarında Ders Kitabının Yeri . İçinde L. Küçükahmet (Ed.), Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Marancı, Ş. (2017). *Fotoğraflarla 7.sınıf öğrencilerinin tarihsel zaman algısı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi.*
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2007). MEB Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge. *Tebliğler Dergisi*, MEB Mevzuat.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Mutluer, C. (2013). Turkish Studies - International Periodical For The Languages. *Literature and History of Turkish or Turkic*. 8(7), 355-362.
- Naylor, D. T., & Diem, R. (1987). *Elementary And Middle School Social Studies*. New York: Random House.
- Öcal, A., & Yiğittir, S. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1-61.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özoğlu, S. Ç. (1974). *Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi*. Ankara. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Öztürk, C., & Deveci, H. (2016). *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Değerlendirilmesi*. Cemil Öztürk (Ed.) *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Akademi.
- Öztürk, C., & Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler Ve Yazılı Materyaller*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, M. (2010). “*Mekânı Algılama Becerisi*”, *Tarih Nasıl Öğretilir*, Ed. Safran. Ankara: Yeni İnsan Yayınevi.
- Safran, M. (2006). *Tarih Eğitimi, Makaleler ve Bildiriler*. Ankara: Gazi Kitabevi.

- Safran, M. (2011). *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi Sosyal bilgiler Öğretimine Bakış Bayram TAY ve Adem ÖCAL (Ed:).* Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sağlam, H., Tınmaz, E., & Hayal, M. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin “Zaman Ve Kronolojiyi Algılama” Becerisini Öğretme Deneyimlerine Fenomonolojik Bir Bakış. *Turkish History Education Journal*, 4(1), 49-66.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sönmez, V. (2001). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem Ve Teknikler. G. Can (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, H. (2004). Etkili Bir Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 350-375.
- Şengül, A. (2006). Değişimin Öncüleri: Model Şahıslar ve Türk Edebiyatına Yansımaları. *Erdem*, 15(45-46-47), 129-154.
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Hikâyeye Yönelik Öğrenci Görüşleri. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(4), 187-202.
- Şimşek, A., & Safran, M. (2009). Çocuklarda Zaman Algısının Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 542-548.
- Taş, A. M. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Eğitimi Program Standartlarının. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 28-54.
- Taşyürek, Z. (2020). Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi. T. Çelikkaya, & T. (. Yakar içinde, *Konu ve Beceri Temelli Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 231-266). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tazebay, A., Çelenk, S., Tertemiz, N., & Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- TDK. (2016). *Türk Dil Kurumu Genel Açıklamalı Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tokcan, H., & Kolyiğit, E. (2017). Türk tarihinde yer alan önemli kadın şahsiyetler hakkında öğrenci bilgi düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*

(IJONASS), 1(1), 31-41.

Topçuoğlu, Z. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Tarihi Şahsiyetlerin Araştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü: İstanbul .

TYÇ. (2005). *Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi*. Ankara.

Varlıkgörücüsü, N. (2020). *Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisini Nasıl Geliştirebilirim? (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Selçuk Üniversitesi.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., & Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları No: 7067.

Yılmaz, D. (2004). *Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi*. Konya: Çizgi Kitapevi.

Zoharik, J. A. (1995). *Constructivist Teaching. Blomington, Constructivist Teaching*. Bloomington: Phi Delta Kappa Educational Foundations.

EKLER

Ek 1: İncelenen MEB Yayınları ilköğretim 5. Sınıf sosyal Bilgiler Ders Kitabı

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

DERS KİTABI

5

Yazarlar

Ömer Faruk EVİRGEN

Jülide ÖZKAN

Suna ÖZTÜRK

Editör

Prof. Dr. Süleyman ELMACI

Doç. Dr. Adnan ALTUN

Dr. Öğr. Üyesi Adem BELDAĞ

Dil Uzmanı

Erkan ŞAHİN

Görsel Tasarım

Hakan Ergün YURTTAŞ

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

SOSYAL BİLGİLER

6

DERS KİTABI

YAZARLAR

Cengiz YILDIRIM

Fatih KAPLAN

Hayriye KURU

Mukaddes YILMAZ

DEVLET KİTAPLARI

BİRİNCİ BASKI

....., 2019

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

Editörler	Prof. Dr. Süleyman ELMACI Dr. Öğretim Üyesi Murat Bayram YILAR
Program Geliştirme Uzmanı	Ergül SİRKİNTİ
Dil Uzmanı	Murat YILDIZ
Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı	Günay DURUCAN
Rehberlik Uzmanı	İbrahim GÜNGÖR
Görsel Tasarım	Merve Nur ŞAHİN

ISBN 978-975-11-4969-5

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 18.04.2019 gün ve 8 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10444088 sayılı yazısı ile birinci defa 1.340.526 adet basılmıştır.

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU _____

SOSYAL BİLGİLER

_____ DERS KİTABI

7

Yazarlar

Gökhan Gültekin
Murat Akpınar
Mustafa Nohutcu
Pınar Özerdoğan
Seher Aygün

DEVLET KİTAPLARI
İKİNCİ BASKI

....., 2019

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Kapar
Dr. Öğr. Üyesi Erol Yüksel
Murat Akpınar

Program Geliştirme Uzmanı

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Kurnaz
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Arslantaş

Dil Uzmanı

Mustafa Akpınar

Rehberlik Uzmanı

Rahime Eker

Görsel Tasarım

Feyza Soydan
Hüseyin Gül

ISBN 978-975-11-4680-9

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10444088 sayılı yazısı ile ikinci defa 122.754 adet basılmıştır.

TEZ DEĞERLENDİRME FORMU

Aksaray Üniversitesi Tez Değerlendirme Formu		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı Kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 6 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşluklar ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Bu tezin tarafımdan “Tez yazım kuralları” okunarak dikkatlice hazırlanmış olduğunu ve doğabilecek her türlü olumsuzluktan sorumlu olacağımı kabul ederim.

Öğrencinin imzası